

1720 304 9.
Dissertatio Inauguralis Juridica

DE

Doubl
23

FATUITATE

BROCARDICI 14

VULGARIS,

CAUSA FATUA

EXCUSAT A DOLO,

Quam

IN REGIA FRIDERICIANA

SUB PRÆSIDIO

DN. CHRISTIANI THOMASII,

JCTI, S. REG. MAJ. BORUSS. CONSILIARII INTIMI,
ACADEMIÆ FRIDERICIANÆ DIRECTORIS, PROFESSORIS
JURIS PRIMARII, AC FACULTATIS JURIDICÆ
PRÆSIDIS ORDINARII,

PRO LICENTIA

SUMMOS IN UTROQUE JURE HONORES

ET PRIVILEGIA DOCTORALIA CONSEQUENDI,

AD D. XX. NOVEMBR. MDCCXX.

HORIS LOCOQUE CONSVETIS

PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTET

IOANNES FRIDERICUS BIECK,

HALÆ-MAGDEBURGICUS.

HALÆ-MAGDEBURGICÆ, LITTERIS Salfeldianis.

1720

2

DISSERTATIO IN UENGLAIS JURIDICA
DE

FATUITATE

BROCARDICI

VULGARIS

CAUSA FATUA

EXCUSAT A DOLO

QUM

IN REGIA ACADEMIA

DR. CHRISTIANI THOMASII
PH. & R. C. V. I. H. O. R. S. S. C. O. N. S. I. L. I. A. R. I. I. N. T. I. M. I.
ACADEMIAE P. R. O. F. E. S. S. O. R. I. S. I. N. T. E. R. E. S. T. R. A. T. O. R. I. S.
I. U. R. I. S. N. E. R. U. M. I. N. T. E. R. E. S. T. R. A. T. O. R. I. S.
P. R. O. F. E. S. S. O. R. I. S.

P. R. O. L. I. C. E. N. T. I. A

IN HONORE
P. R. O. F. E. S. S. O. R. I. S. I. N. T. E. R. E. S. T. R. A. T. O. R. I. S.
P. R. O. F. E. S. S. O. R. I. S. I. N. T. E. R. E. S. T. R. A. T. O. R. I. S.

IOANNES FRIDERICUS MEYER

PH. & R. C. V. I. H. O. R. S. S. C. O. N. S. I. L. I. A. R. I. I. N. T. I. M. I.

PH. & R. C. V. I. H. O. R. S. S. C. O. N. S. I. L. I. A. R. I. I. N. T. I. M. I.

L. D. B. V.

DISSERTATIO INAUGURALIS

DE

FATUITATE BROCARDICI

VULGARIS

CAUSA FATUA EXCUSAT
A DOLO.

Caput I.

ORIGO ET USUS BRO-
CARDICORUM.

§. 1.

Urhardicum s. brocardicum voca- *Brocardica*
bulum barbarum & latinis homini- *unde deri-*
bus incognitum natales suos debet *ventur.*
Burchardo Episcopo Wormaciensi.

Floruit Burchardus (quem Itali Bro-
cardum nominant) Henrici IV Ba-
vari Imperatoris temporibus, & di-
stante ac magiftrante Olberto, Abbate Gemblacensi, ex
Conciliorum monumentis, Patrum scriptis & Pontificum
decretis opus compilavit, libros XX continens, Colo-
niæ 1548. & Parisiis 1550. editum, in quo jus per cano-
nes dispersum secundum ordinem materiarum distribuit,
& ad breves ac generales regulas revocavit. v. Stephan.
Baluz, *Pref: ad A. Augustin: Emendat: §. 18.* Strauchii *A.*

A

wacni-

maenitat. Juris Canon. Eclog. l. c. 6. Schilteri Institut. Juris Canon. L. I. tit. 2, §. 10. Hæ regulæ ab auctore dictæ sunt Burchardica, vel si ex Gallis atque Italis plerosque audias Brocarda seu brocardica. Arrisit vero Dd. hæc denominationio, regulis à Burchardo concinnatis propria, & ita placuit, ut postea eas, quas ex variis jurium Legumque hypothesibus composuerunt regulas, Burchardica s. Brocardica appellaverint. Sic DAMASUS veteris juris Ecclesiastici Canonique Doctor regulas canonicas, quas collegit, inscripsit BURCHARDICA, quæ à Petro Salino Aquilio recognita & ex manuscriptis exemplaribus prolata sunt Colon. 1564. Azo eas, quas ex jure concinnavit regulas nominavit BROCARDICA, quæ primum edidit Caspar Hervagius, Basil. 1567. Ex recentioribus vero JOHANNES KAUFFERUS, QUIRINUS CUBACHIUS, JOH. OTTO TABOR, JOHANNES BENEDICTUS SCHATOW eas, quas partim congefferunt, partim illustrarunt juris regulas, adpellaverunt BROCARDICA.

§. II.

*Brocardico-
rum descri-
ptio & re-
quisita.*

Sunt vero Brocardica Juris Theses breves, perspicuæ & generales ex Jurium Legumque hypothesibus ac Interpretum opinionibus à Doctoribus deductæ & variis exceptionibus, limitationibus, ampliacionibus declaratæ. Dixi brocardica esse *theses*, puto enim hoc verbum optimè negotio, quod describo, convenire; Quemadmodum enim per thesin generaliter & indeterminatè aliquid asseritur, ita quoque regula vel brocardicum juris rem, quæ est, breviter enarrat, & jus in legibus fufius propositum vel per diversas species usurpatum succinctè exhibet. Hinc brocardica ju-
ris

ris nominari possunt definitiones, positiones, regulæ, receptæ sententiæ, præcepta, enunciata, principia, aphorismi, axiomata, canones, dogmata, *περίστωμα, ὅμοι*, maximæ &c. Addidi vero, Brocardica esse *theses breves, perspicuas, generales ex jure deductas*; Hæc enim verba proponunt requisita brocardicorum juris, inter quæ primum occupat locum *brevitas*; ita infero ex *L. 1. D. de R. J.* in qua Jctus regulam juris nominat brevem rerum narrationem & causæ conjectioni cum Sabino comparat; nec malè, sicuti enim Oratores per causæ conjectionem, controversiæ in judicium deductæ argumentum & statum omniaque litigatoris jura breviter & per indicem judici, antequam causâ penitus ageretur, exponere solebant, (v. Wissenbach & quos allegat in *Commentar. ad L. 1. D. de R. J.*) ita Jctus, qui regulam juris componit, complura Juris, legum, constitutionum, decisionum, opinionum &c. capita in unam quasi summam contrahit breviterque enarrat. Quoniam vero perspicuitas est virtus narrationis primaria, cum per eam alios doceamus, quid in controversiâ sit, fluit exinde, secundum brocardicorum requisitum esse *perspicuitatem*, quam Jctus in *all. L. 1.* verbis regulam esse brevem rerum narrationem commendat atque inculcat (v. Gothofr. in *not. ad h. L.*) Tertium brocardicorum requisitum proponitur in alio Doctorum Brocardico: *Regula debet esse generalis & omnia comprehendere.* (v. Cubach. *Brocardica Cap. 2. p. 5. & 6.* ubi hoc brocardicum explicat & exemplis illustrat) Denique brocardica *ex jure debent esse deducta.* Audias Jctum in *L. 1. D. de R. J.* ubi dicit *Regula est: qua rem, qua est breviter enarrat, intelligit vero per rem, jus, quod de rebus, negotiis ac factis humanis con-*

*conf. Gothofredy ad
ib. l. 1.*

stitutum est. Hic enim loquendi modus ICtis Romanis haud fuit infrequens, similemque invenio in *L. 10. D. de Just. & Jur.* in qua Ulpianus Jurisprudentiam definit: Notitiam rerum h. e. Cognitionem juris, quod de rebus constituerunt legislatores. Alia exempla non allego, ipse enim ICtus in subsequentibus *L. 1.* verbis hoc explicat, dicens: *non ut ex regula jus sumatur, h. e. Regula novum jus non introducit, sed ex jure, quod est regula fiat. h. e. Omnis regula ex jure deducitur.* Jus itaque sive scriptum sive non scriptum est fundamentum atque materia, ex qua Doctores regulas juris s. brocardica composuerunt, varia juris unam rem factumque concernentia capita perspicue & succincte enarrando, eaque in breves theses conjiciendo, ita tamen, ut has theses pro diversitate circumstantiarum atque jurium partim variis ampliationibus extenderint, partim diversis limitationibus ac exceptionibus restrinxerint, ita ut nulla fere regula tam firma sit, quæ suas non patiat exceptiones, limitationes, imo aliquando regula plures exceptiones habeat, quam exempla consentanea, *V. Barbofæ Axiomat. L. 16. C. 22. Ax, 2.*

§. III.

Brocardicorum seu regularum juris origo Monui brocardica juris partim ex jure scripto partim ex jure non scripto à Dd esse fabricata, quod ut melius intelligatur, prima brocardicorum seu regularum juris initia & progressum breviter exponam. Attribuo vero harum originem ICtis Romanis. Leges 12. Tabularum perbreves atque obscuræ. (*V. A. Gell. Noct. Att. L. 16. c. 10. & L. 20. c. 1.*) ita ut omnibus controversiis defini-

niendis non sufficerent, & multa in foro Romano inconvenientia prognerent, ideo cœpit, ut interpretatio desideraret Prudentum auctoritatem, necessariaque esset disputatio fori *L. 2. §. 5. D. de O. J.* Decemviratu enim everfo Jurisperiti has leges populo interpretabantur, fori disputationem introducebant, ac in magistratum auditoriis cognitionibusque harum legum capita diligenter ponderabant, rationum momenta sedulo examinabant, inter se conferebant & quid judicando sequendum esset, conjiciebant *Vid. Eberlin, de Orig. Jur. c. VI. n. 2. & 2.)* Quemadmodum vero multæ ex his Prudentum Interpretationibus atque opinionibus adprobatae, receptæ & communi nomine jus civile adpellatae sunt, *L. 2. §. 5. D. de O. J.* ita Veteres Prudentes primaria hujus juris capita ex ratione *infra §. 8.* ulterius deducenda ad breves theses revocarunt, & ex jure tam constituto, quam tacito consensu introducto regulas concinnarunt, quas ex jure in foro receptas collegit & publici juris fecit vir doctissimus *Q. MUTIUS SCÆVOLA*. Scripsit enim librum singularem *ἑρῶν*, i. e. Sententiarum, Regularum seu Definitionum, ac libros juris civilis XIIII, quibus jus civile in artem redegit *L. 2. §. 41. D. de O. J.* & tam veterum Prudentum regulas proposuit, quam alias, quas ipse ex jure constituto deduxerat atque concinnaverat definitiones, exhibuit. (*V. L. 3. pr. D. de Penn leg: L. 19. §. 9. & L. 27. pr. D. de auro arg. legat. :*) Primus fuit Scævola, qui hoc tentavit, opus itaque quod composuit haud fuit omnibus numeris absolutum, subsequentiū vero Jctorum industria id, quod diffusum adhuc erat atque dissipatum in ordinem redegit, inter quos primum attribuo locum *SERVIO Sulpitio Rufo*, qui Scævola arte componendi regulas super-

peravit, [V. Cicero: *in Bruto*] & notas in ejusdem libros conscripsit [v. *L. 30. D. Pro socio. L. 3. §. 6. de Pen. Legat.*] quæ reprehensa Scævolaë capita nominantur v. A. Gell. *Noël. Att. L. 4. Cap. 1.* Notis postea Q. Muti Scævolaë scripta illustravit SEXRUS POMONIUS, scripsit enim libros XXXIX. Lectionum ad Q. Mutium Scævolaam, quibus regulas à Scævola traditas vel rationibus firmavit, vel exemplis illustravit, vel vitia earum regularum subnotavit, eisque alias regulas adjecit, de quarum numero sunt eæ, quas Tribonianus titulo *D. de R. J. L. 203. seq.* inseruit. V. Gothofr. *in Comm. ad d. Tit. p. 783.*

§. IV.

*Masury Sabinus & aliorum Cro-
rum Romanorum studium in colligendis concinnandisque regulis juris.*

Q. Mutio Scævolaë & Servio Sulpitio Rufo adjungo MASURIUM SABINUM, virum maximæ in jure confutuendo auctoritatis & Sectæ Sabinianæ auctorem. Hic libris III. de jure civili definitiones regulasque juris antiqui in unum contulit, ad quos Ulpianus, Paulus, Pomponius notas scripserunt. * Horum exempla secuti sunt alii, qui partim regulas veterum Prudentum collegerunt, partim ex jure constituto alias concinnarunt, collectas vero atque concinnatas juris regulas rationibus confirmarunt, exemplis illustrarunt, exceptionibus declararunt. Ex his NERATIUS PRISCUS scripsit libros XV Regularum. (a) TITUS GAJUS vel CAJUS edidit libros III Regularum (b) & Librum singularem Regularum, (c) SEXRUS POMONIUS composuit librum singularem Regularum, (d) quem notis illustravit Marcellus (e) Q. SERVIDIUS SCÆVOLA conscripsit libros IV Regularum. (f) L. ÆMILIUS PAPIANUS confecit libros II Definitionum. (g) ÆLIUS MARTIANUS congregavit libros V Regula-

larum. (h) DOMITIUS ULPIANUS contexuit libros VII. (i) & librum singularem Regularum. (k) JULIUS PAULUS perfecit libros VII (l) & unum singularem Regularum, (m) quibus adde libros V sententiarum receptorum. LICINIUS RUFINUS collegit libros XIII. (n) HERENNIUS MODESTINUS concinnavit libros X Regularum, (o) Ut alios, qui libros, quos de jure civili scripserunt variis regulis exornarunt, alto præteream silentio.

(*) *V. Inscript. L. 25. 7. & seqq. D. de R. J.*

(a) *Vid. Indicem Justinianicum & Inscriptionem L. 18. D. de Tutels*

L. 13. D. de A. R. D. L. 118. D. de Legat. 1.

(b) *V. L. 100. D. de R. J. & L. 43. D. de Injur.*

(c) *V. Inscript. L. 21. D. de Adoption:*

(d) *V. Inscript. L. 16. D. Qui testament. fac.*

(e) *V. Inscript. L. 63. D. de Adq. l. Om: hereditat:*

(f) *V. Inscript. L. 8. D. de testib.*

(g) *V. Inscript. L. 34. D. de hered. instit. L. 7. D. de Inst: & jur.*

(h) *V. Inscript. L. 58. D. de R. N. & L. 31. & 33. D. adoptione*

(i) *V. Inscript. L. 43. D. de Usufruct:*

(k) *V. Inscript. L. 17. D. de testibus & L. 25. D. de oblig: & act:*

(l) *V. Indicem Justinian: & Inscript. L. 9. & 22. D. ad SCt: Vellei:*

(m) *V. Inscript. L. 9. D. de Manumiss:*

(n) *V. Inscript. L. 34. D. de Re Judicat:*

(o) *V. Indicem Justinianicum & L. 52. D. de Usufra*

§. V.

Tandem TRIBONIANUS ejusque adjuvæ partim ex Tribonianis adductis regularum collectionibus, partim ex aliis Veterum Prudentum libris breviarium regularum juris antiqui compilarunt, & Pandectis adjecerunt. Exhibet illud farraginem sententiarum seu regularum absque ullo ordine dispositarum, methodum accuratam & perpetu-

petuam materiarum seriem in ea frustra quæris, multas regulas non recte conceptas, (p) alias in duas partes pessime discerptas, (q) alias alio sensu, quam quo ipsi JCTi eas primum tradiderunt à Triboniano propositas, (r) alias interpolatas, (s) fugitivas, (t) repetitas, (u) concordantes (x) offensis. Desiderantur in hac collectione multæ regulæ à collectoribus omiffæ, (y) & conjectæ sunt in eam aliæ leges, quæ Regulæ nominari haud possunt; Invenies enim definitiones, (z) divisiones, (aa) tractatus integros, (bb) nudas anticheses. (cc) Plura non addo. (dd) Tu vero ex adductis judica: annon hoc regularum compendium in compendio exhibeat omnes novos omniaque vitia, quæ alias à solidæ jurisprudentiæ Doctoribus Pandectis objici solent.

(p) Exemplum suppeditat *Lex 73. D. de R. J. quo tutela redit, eo hereditas pervenit.* Quoniam v. tutela legitima propter hereditatem defertur *L. 3. pr. D. de Legit. Tut. lege potius: Eo tutela redit, quo hereditas pervenit.* Aliud reperies in *L. 52. de R. J. Non defendere videtur non tantum qui latitat, sed & qui præsens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.* Petrus Faber in his verbis *ὁ ἄστυλογία* notavit & ita legit. *Non defendere videtur non tantum is, qui præsens negat se defendere aut non vult suscipere actionem, (qui recusat ac detrectat iudicium) sed & is, qui latitat sui que copiam non facit.* V. Wissenbach: *ad h. t.*

(q) V. *Leg. 43. 124. & 172. D. de R. J. ibique Gothofred: in Comment.*

(r) V. *L. 72. L. 103 & 183. D. de R. J. & Gothofred: in Comment. ad d. LL.*

(s) V. *L. 77. D. de R. J. & Wissenb: in Emblematis: p. 418.*

(t) ad quas referunt *L. 28, 101. & 191. D. de R. J.*

(u) Sic

- (u) Sic Regula in *L. 129. §. 1. D. de R. I.* proposita iisdem verbis repetitur in *L. 178. d. T.*
- (x) Sic Regula: impossibilium nullam esse obligationem tribus proponitur legibus, nempe *L. 135. 135. 188. §. 1. D. de R. I.* Doctrinam de modo tollendi obligationem exhibent *L. 35. 109. & 153. d. T.* & Regulam *L. 59.* heredem ejusdem potestatis jurisque esse, cujus fuit defunctus, repetunt *L. 54. 62. 120. 128. §. 1. L. 143. 156. §. 2. L. 160. §. ult. D. de R. I.*
- (y) Harum catalogum exhibent Cujacius, Wissenbach alii- que, qui in *Tit. de R. I.* commentati sunt.
- (z) *V. L. 1. 62. 65. 82. D. de R. I.*
- (aa) *L. 152. pr. D. de R. I.* proponit divisionem vis in publicam & privatam.
- (bb) *vid. L. 23. D. de R. I.*
- (cc) *vid. L. 16. & 159. D. de R. I.*
- (dd) V. Praefationem, quam Jacobus Gothofredus praemittit *Commentario in Tit. D. de R. I.*

§. VI.

Pergo ad primos Juris Justiniani Interpretes. Hi *Glossatorum* erant homines, subsidiis ad explicandas Leges necessariis & *primorum* destituti; Leges itaque ex genuinis Jurisprudentiæ fontibus non interpretabantur, sed harum contenta breviter *juris Inter-* enarrabant, casus sæpe ridiculos formabant, formatos *pretium stu-* decidebant, & regulas generales ex legibus legumque *dum in colli-* rationibus deducebant, quibus ex aliis Legibus amplia- *gendis regu-* tiones, limitationes, exceptiones subiciebant. Probant *lis juris.* hoc Azonis Generalia seu Brocardica juris, miræque primorum Interpretum Summæ atque Glossæ, quas in ordinem redegit Accursius. Placuit Glossatorum institutum subsequenti Legum Interpretibus, ita, ut eandem methodum in Juris Romani atque Pontificii explicatione observaverint & tam ex jure Romano ac Canonico,

B

quàm

quàm ex Glossatorum in ea commentis regulas concinnaverint, quas partim commentariis in Digesta & Codicem aliisque libris inseruerunt, ut Bartolus, Baldus, Jafon, Salicetus, & alii, partim specialibus libris proposuerunt, ex quibus adduco ANTONII CORSETI, Siculi, Regulas juris, BARTHOLOMÆI SOCINI, Senensis, Regulas & fallentias juris, quas BENEDICTUS VADUS revidit, emendavit & additionibus illustravit Colon. 1592. JOHAN. BERNH. DIAZ DE LUCO Hispani, Calaguritani & Calciatensis Episcopi Libr. de Regulis Juris cum suis ampliationibus Lugd. 1564. PETRI A DUENAS Salmaticensis Academiae Doctoris, Regularum utriusque juris cum ampliationibus ac limitationibus Libros IV. Venet. 1563. BENEDICTI DE BENEDICTIS DE CAPRA Conclusionum, Regularum, Tractatum & communium opinionum Volumen Venet. 1568. JOHANNIS DONATI A FINA Enchiridion Conclusionum & Regularum utriusque Juris Venet. 1573. JACOBI NOVELLI Regulas Juris tam Civilis quam Canonici cum suis ampliationibus, limitationibus & fallentiis Venet. 1572. ANTONII GABRIELII, Romani Communes Conclusiones Venet. 1574. HIERON. FRANCI Tract. de Regulis Juris, Basil. 1582. JOHAN. BAPTISTÆ NICOLAI Regularum Juris tam Civilis quam Pontificii cum suis ampliationibus, limitationibus & fallentiis Tom. II. Ffurt. 1586. CL. PRATEJI Regulas juris generales Lugd. 1589. JOH. KAUFFERI Regulas brocardicas juris Basil. 1584. Ex quibus postea multi conjunctim editi Venet. 1572. Lugd. 1579. His ANDRÆ TIRAQUELLI, PROSPERI FARINACII, ALDERANI MASCARDI, PAULI FUSCI, DOMINICI TUSCHI, JOH. BAPTISTÆ A VILLALOBAS, HIPPOLYTI BONACOSSÆ, NICOLAI VIGELLI, & aliorum opera addas, quæ

quæ Regulas, Brocardica, Conclusiones ex Legibus Romanis, jure Canonico, Glossatorum dictis, Doctorum opinionibus, compositas & innumeris ampliationibus, limitationibus, sublimitationibus, fallentiis, exceptionibus, restrictionibus, declarationibus exornatas exhibent.

§. VII.

Reprobarunt nimium brocardica regulasque juris colligendi studium Balduinus, (ee) Duarenus, (ff) Cujacius (gg) alique. Verum enim vero furdis narrabatur fabula, præjudicium enim auctoritatis ita obcæcaverat Doctores, ut Glossatorum & aliorum Juris Interpretum vestigiis insistentes, præter eas, quas modo adduxi Regularum collectiones, multos Axiomatum, Regularum, Brocardicorum Juris libros ex Legibus, Glossæ & aliorum Jurisperitorum scriptis collegerint, collectos vero erudito orbi ac Legum cultoribus cum maximo Jurisprudentiæ damno obruserint. Huc pertinent THOMÆ A THOMASETTIS J. U. D. & Archipresbyteri Mestrensis Flores LL. cum suis exceptionibus ac declarationibus, QUIRINI CUBACHII, Historiarum ac Poëseos Professoris Jenensis Brocardicorum Doctorum Liber generalis Jenæ 1616. AUGUSTINI BARBOSÆ, Prototyparii Apostolici Thesaurus locorum communium Jurisprudentiæ per axiomata deductus & ex analectis JOH. OTTONIS TABORIS emendatior editus cura Tobijæ Ottonis Taboris Argent: 1670 & postea Samuelis Strykii Lipsiæ 1690. PETRI GUDELINI J. Cti & in Academia Lovaniensi Antecessoris Syntagma Regularum Juris utriusque Antwerp. 1646. CHRISTOPHORI PHILIPPI RICHTERI J. Cti Jenensis Centuriæ Regularum Juris cum commentariis

*Studium
brocardico-
rum à Bal-
duino aliis-
que reproba-
tur, sed fru-
stra.*

*Collectiones
Regularum
& Brocardi-
corum juris
à recentiori-
bus Dd. edi-
ta.*

lenæ 1661. HENRICI ERNESTI KESTNERI Memoriale juridicum s. Axiomata Juris præstantiora Rintellii 1715. IOHAN. BENEDICTI SCHARLOW Medullæ Juris Iustiniani & Feudalis, sive Brocardica & Regulæ juridicæ. Lips. 1715. GOTHOFREDI BOENIGKS Jurisprudentia civilis axiomatifico-casnistica, Halæ 1719. Quibus adde eos Doctores, qui compendia, systemata aliasque synopticas Juris tractationes, quas ediderunt, axiomatibus, regulis, brocardicis exornarunt, quos non adduco, cum hi libri in omnium manibus sint.

(ee) Balduini locum adduxit Anton. Matthæi in *Colleg. Fundamentor. Juris Disput. 1. n. 54. Magni ingenii & artis*, inquit Balduinus, *in docendo esse creditur, ex singulis Pandectarum thematibus atque adeo hypothesibus regulam aliquam generalem elicere. Ego vero valde vereor, ne hæc interpretum audacia potius, quam ars ingeniosa jurisprudentiam pene totam corruperit.*

(ff) Adpono verba Duareni ex *Comm. ad L. 1. §. 4. D. de V. O. Non eo id dico, quod has theses omnino contemniam, sed quod in iis colligendis ac tradendis modum adhiberi velim, quem in Scholasticis Dd. à quibus corrupta est mirum in modum his nugis ac prope deleta jurisprudentia, desidero.*

(gg) Audias Cujacium, qui in *Papiniano ad L. 4. D. de Usuris* monet: *Cavendum est semper à regulis juris, quoniam omnes sunt periculose, omnes vitium faciunt aliquod aliquando. Quibus addo ea, quæ in Dedicat. Consultationum dicit: Ne foderent mea Doctorum dictis vulgaribus, vel, ut loquuntur, brocardicis, quæ sibi ut essent suæ prudentiæ, quam juris scientiæ venditant, falso nomine fundamenta fabrefecerunt, me reperies cavisse summopere.*

§. VIII.

Usus regularum juris.

Præcipuum tam veterum Prudentum, quam Legum Interpretum in componendis colligendisque regulis juris fuisse studium, ea, quæ dixi, demonstrant evidenter.

dentiffimè, an vero nimius hic regulas concinnandi pruritus jurisprudentiæ nostræ magnam attulerit utilitatem, valde dubito, assero potius, intempestivum regulas colligendi studium maximum ei conciliaffe damnum, summamque juris incertitudinem introduxisse. Evincit hoc non solum ratio, qua commoti veteres Prudentes regulas juris composuerunt, sed & natura atque indoles harum thesium. Quod ad primam attinet, putant quidem Doctores, regulas à veteribus Prudentibus eum in finem esse excogitatas, ut facilior æquitatis ac juris civilis fit cognitio. *Vid. Hotomanni Obs. L. 2. c. 18.* Verum enim vero primarium veterum Prudentum in componendis regulis scopum fuisse, ut majorem juris introducerent incertitudinem, affirmare non dubito. Notum est, gravissima inter Patricios ac plebem Romanam post ejectos reges orta fuisse dissidia, quæ cum indies magis magisque crescerent, Patres omnem lapidem moverunt, ut perpetuas discordias atque dissensiones inter plebem excitarent, eamque infinitis litibus defatigarent, *Vid. Dn. Præsid. Nevor. Jurisprud. L. 1. c. 2. & 3.* Quemadmodum vero jus incertum lites protrahit, ita Patres inter alias technas, quibus ad scopum suum obtinendum utebantur, occasione LL. 12. Tab. fori disputationem & per fori disputationem summam juris incertitudinem introduxerunt. Quoniam autem multæ ex Prudentum opinionibus postea adprobata & recepta fuerant, Prudentes, ne juris incertitudo cessaret, ex his aliisque constitutis juri- bus breves theses seu regulas concinnarunt, concinnatas tam studium juris ingredientibus, quam in foro ver- santibus proposuerunt, & pedetentim in forum introdu- xerunt. Prudentum intentio successu non caruit, do-

*Regula vete-
rum Pruden-
tum juris in-
certitudinem
augent.*

cuitque eventus, has regulas multarum controversiarum litiumque ansam dedisse, summamque juris incertitudinem introduxisse.

§. IX.

*Difficile est
aliquid in
universum
definire,*

Quod ut melius probem, naturam & indolem Regularum juris difficillimamque earum ad casus propositos applicationem ex sententia veterum Jurisconsultorum paucis exponam. Observarunt Neratius in specie *L. 15. D. de impens. in res dotal. fact.* Scaevola in specie *L. 14. D. de divers. temp. prescript.* Marcianus ex Pomponio in specie *L. 32. D. de Usur.* Callistratus cum Imperatore in *L. 3. §. 2. D. de Test.* difficillimum esse aliquid in universum definire, nec absque ratione, cum ex *L. 52. §. 2. D. ad L. Aquil. notum sit: jus in causa positum esse, seu, ut in L. 1. §. 3. D. ad L. Corn. de Sicar. dicitur: jus ex re constituendum esse. Exinde concludo: quamlibet regulam per minimam facti circumstantiam labefactari posse, & nullam regulam tam firmam esse, quæ suas non patiatur exceptiones. Quam ob causam Jurisconsulti Romani non solum regulis suis exceptiones sæpe nominatim addiderunt, v. *L. 17. §. 73. D. de R. I.* & in iis concipiendis verbis taxativis plerumque, ferè &c. quandoque usi sunt, v. *L. 86. 108. 153. 156 §. 3. L. 178. 193. 205. 208. D. de R. I.* sed & sæpissimè regulas juris generales ab aliis concinnatas restrinxerunt, easque in quibusdam falsas, in omnibus non veras neque perpetuas esse pronuntiârunt. Sic Celsus in *L. 1. D. de Reg. Caton.* dicit: *Hac definitio (regula scilicet Catoniana) in quibusdam falsa est, casusque, in quibus locum non habet, subjicit; & Ulpianus in L. 4. §. 5. D. eod: Placet Catonianam regulam ad conditionales institutiones & ad novas leges non pertinere. Aliud exemplum allego ex L. 140. §. 2. D. de v. o.**

V. O. ubi Paulus proponit regulam: OBLIGATIONEM EXTINGUI, SI IN EUM CASUM INCIDERIT, A QUO INCIPERE NON POTEST, & addit: *Hoc in omnibus verum non esse.* Huic addo textum ex libro 3. Regularum Marciani in *L. 40. de Condict. indeb.* ubi monet Regulam: QUI EXCEPTIONEM PERPETUAM HABET SOLUTUM PER ERROREM REPERTERE POTEST, non esse perpetuam. Alia exempla suppeditant *L. 16. D. qui testamenta facere poss.* (ubi Marcellus notat regulam à Pomponio traditam) *L. penult. D. de A. R. D. L. 95. §. 3. D. de Solut. & L. 11. D. pro Emptor.*

§. X.

Obfervo porro: multa singularia contra regulas juris ex æquitate constituta, multasque regulas, quarum frequens in Pandectis fit mentio, per contrariam consuetudinem apud Romanos abrogatas fuisse. Audias Julianum: *Multa jure civili* (apud Romanos per consuetudinem vel legem contrariam) *contra rationem disputandi* (seu contra jus per disputationes fori introductum & ex eo formatas regulas juris) *pro utilitate communi recepta esse, innumerabilibus rebus probari potest.* Asserti veritatem exemplo confirmavit, *vid. L. 51. §. 2. D. ad L. Aquil.* Addam alia. In *L. 2. D. de R. N.* proponitur regula: NUPTIÆ CONSISTERE NON POSSUNT, NISI CONSENTIANT OMNES: i. e. qui coeunt, quorumque in potestate sunt; Usus hujus regulæ apud Romanos fuisse magnum, docent *L. 11. D. de statu hominum L. 18. D. de R. N.* & aliæ, hujus tamen vim ac potestatem per contrariam constitutionem solutam esse, apparet ex *L. 1. §. ult. D. de Liber. Exhib.* ubi Ulpianus dicit: *Et cer-*

to jure utimur, ne bene concordantia matrimonia jure patria potestatis turbentur; idque per Constitutionem D. Marci, cujus mentio fit in L. 5. C. de Repudiis, vid. Cl. Noodt de Usufruct. L. 1. C. 8. in fin. Regula est: CERTÆ REI VEL CAUSÆ TUTOR DARI NON POTEST; ita Ulpianus in L. 12. D. de testam. tut. & ex eo Justinianus in §. 4. J. Qui test. tutor. dari poss: ratio est, quia personæ non rei vel causæ tutor datur L. 14. D. de testam. tutel. Hanc verò regulam per contrariam consuetudinem immutatam esse, docet non solum Hermogenianus L. 27. D. de Tutor: datis ab his &c. sed & Ulpianus L. 15. D. de testamentar. tutela, (quæ cum adducta L. 12. ex Libr. 38. ad Sabinum desumpta est) ubi dicit: Si tamen tutor detur rei Africana vel rei Syriatica utilis datio est: Hoc enim jure utimur. Adjiciam quædam exempla ex materia de servitutibus. Paulus in L. 28. D. de S. P. U. proponit regulam: QUOD OMNES PRÆDIORUM SERVITUTES CAUSAM HABERE DEBEANT PERPETUAM, concludit exinde: aquæ ductum neque ex lacu neque ex stagno concedi posse, quoniam vero contraria consuetudine aliud erat receptum, hinc in L. 9. D. de S. P. R. regulam proponit & addit: eam per contrariam consuetudinem immutatam esse; Servitus, inquit, aquæ ducenda, vel bauriendæ, nisi ex capite, vel ex fonte, constitui non potest: hodie tamen ex quocunque loco constitui solet. Idem fere dicit Ulpianus in L. 2. D. Communia Præd. v. Cujac. Obs. L. 3. C. 28. Regulam ex L. Scribonia deductam sistit Paulus L. 14. de Servitut. vi cujus SERVITUTES PRÆDIORUM RUSTICORUM ETIAM SI CORPORIBUS ACCEDUNT, USUCAPI NON POSSUNT. Docet vero Ulpianus in L. 10. de Usurpat. & Usu.

Usucap. rigorem hujus regulæ per consuetudinem esse immutatam, quoniam servitutes cum ædificiis h. e. quæ ædificiis in hærent, usucapi possunt, *hoc jure utimur*, dicit l. c. *ut servitutes per se nusquam longo tempore capi possint, cum ædificiis possint*; ut taceam, hanc regulam per Constitutionem Iustiniani abrogatam esse, v. L. ult. in f. C. de long. tempor. præscript. L. un. C. de usucap. transf. Plura exempla ex materia de Servitutibus adponere possem, v. g. Regulam in L. 8. D. de Servitut. propositam, per contrariam consuetudinem esse immutatam vid. L. 1. §. 3. D. de aqua quotid. & æstiv. L. 8. §. 1. D. Si servitus vindic. adduxit vero ea Cl. Noodt in Probabil. Jur: L. 1. c. 2. & 3. Ubi non solum observavit, formulam veterum JCtorum *Hoc jure utimur*, notare: aliquid consuetudine receptum esse contra regulas juris, sed etiam docuit, regulam juris sæpe uno loco poni, alio vero consuetudinem, regulæ adversantem, allegari, nulla facta mentione regulæ vel consuetudinis. Adde ea, quæ dixit L. 2. Observ. Cap. 27. & Tr. de Pactis ac Transact. Cap. 8. & 12.

§. XI.

Quemadmodum vero regulæ juris sunt perbre- ^{applicatio}ves, ambiguæ, & sæpe obscuræ, nec semper pateat, quam ^{regularum}rem regula sub se comprehendat, quodve negotium ei ^{juris est diffi-}subjiciendum sit; ita ex dictis fluit, difficillimam esse regu- ^{scillima.}larum ad factum applicationem verumque effatum Celsi in L. 91. §. 3. D. de V. O. *Sub auctoritate juris scientia sæpe perniciosè erratur.* Intelligit vero per auctoritatem juris scientia regulas juris, quia Regulæ veterum Prudentum tam à JCtis, quam Imperatoribus Romanis communiter adpellari solent auctoritates juris. Sic Papinianus in L. 36. D. de statuliber. regulam juris nominat juris auctoritatem; Sic Imperatores in L. ult. C. de accusat. & Inscript. provocant ad

C

ve-

veteris juris auctoritatem h. e. ad Regulam à Modestino *L. 16. §. 1. de Tortur.* & à Paulo *L. 1. Sententiarum Tit. 11. §. ult.* propositam, vi cujus is, qui de se confessus est, in alium torqueri non potest. Sic in *L. 3. C. de legitim. Tutel.* dicitur: quod antiqui juris auctoritas, (qua salva manente agnationis jure tam consanguineus h. e. frater, quam Patruus cæterique legitimi ad pupillarum sceminarum tutelam vocantur,) per Constitutionem Constantini sublata lege Claudia, (quæ eam abrogaverat) renovata atque introducta sit. Nec absque causa Regulæ Veterum Prudentum auctoritates Juris nominantur, cum JCTi plus semel juris auctores atque conditores dicantur, *L. 17. D. de J. Patron. L. 23. C. de Procur. & Justinianus Salvium Julianum nominet summum auctorem juris scientiæ L. 15. C. de Usufr.* Verissimum autem est Celsi effatum, quod non solum in quæstione de bono & æquo, (de qua JCTus loquitur) sed in aliis negotiis locum habere debet. Hanc ob causam primarium Veterum Prudentum studium fuit in explicandis, illustrandis, & aptandis Juris regulis ad justam casuum propositorum decisionem, de quo *L. 1. §. 16. D. de Adq. l. am. possess. L. 17. D. Quand. dies legat. L. 95. §. 3. D. de Solut. L. 1. D. de offic. ejus, cui mandat. est jurisd. L. 16. D. qui testam. facere poss. & multæ aliæ testimonium perhibent certissimum.*

§. XII.

Testimoni-
um Pauli in
*L. 1. D. de
R. J.*

Ea, quæ hætenus disserui, confirmant ultima verba *Legis 1. D. de R. J.* quibus JCTus pertractationem de natura atque indole Regularum Juris concludit, *Regula* dicens *cum in aliquo vitata est, perdit officium suum.* Disputant Interpretes de vero atque genuino horum verborum sensu. Alii enim ut Hotomannus *L. 2. Obs. 18. Fre-* herus

herus 2. *Parerg.* 13. putant: Mentem Pauli esse, regulam officium suum non facere, si prava sit atque vitiosa, si ea latius fortè aut arctius, maleque denique concepta sit. Alii vitium Regulæ ponunt in exceptionibus, ita, ut exceptio regulam vitiet non in totum, sed in casu tantum excepto. *Vid.* *Wissenb.* in *Comment. ad h. L.* Alii dicunt: vitari regulam per iniquam applicationem, cum negotiorum diversitas ingerit diversitatem quandam, ut sine vitio iniquitatis Regula non possit ad talem facti speciem definiendam allegari, ut *Gothofredus* in *Comm. ad d. L.* putat. Verum enimvero quod ad primam attinet opinionem, regula malè concepta atque vitiosa regula non est ex mente Pauli, quem interpretamur. Nec exceptiones (ut secunda fert opinio) vitiant Regulam, sed eam potius declarant, notum enim est, exceptionem confirmare regulam in casibus non exceptis *L. 12. pr. D. de Jud.* Multo minus vitatur Regula per iniquam applicationem, quia iniqua regulæ applicatio hoc tantum efficit, ut controversia secundum Regulam decidi non possit. Regula itaque manet firma, nec vitatur, licet applicetur negotio, quod regulæ convenire non videtur. Ut itaque dicam, quod res est, *Ictus* in *all. L. 1. naturam & indolem regularum proposuit, simulque materiam, ex qua Regula deduci debet, indicavit, verbis: ex jure, quod est regula sit.* Quemadmodum vero Regula ex Jure componitur, ac vis, virtus, & potentia Regulæ à jure, ex quo derivata est, unice dependet, ita jure, ex quo Regula composita est, murato vel abrogato, Regula amplius subsistere ullamque effectum producere nequit, sed perdit officium suum, quia per contrariam Legem vel consuetudinem vitata est.

§. XIII.

Javoleni ex
L. 202. de
R. J. &
Quintiliani.

Ex iis vero quas adduxi rationibus apparet, verum esse Javoleni effatum: *Omnis definitio in jure periculosa est.* Ubi per definitionem intelligit Regulam Juris; licet enim Galvanus *de Usufructu C. IV.* aliique putent, Javolenum *b. l.* per definitionem intelligere definitionem logicam vel dialecticam; contrarium tamen docuit Gothofredus *in Comm. ad b. L. p. 781.* quem exscribere nolo. Periculosam vero nominat Regulam Jctus, suppeditatque rationem, quæ naturæ ac indoli regularum convenit: *parum est enim ut non subverti possit.* Quod enim Quintilianus, à Gothofredo allegatus, in genere de Regulis monet *L. 2. C. 13. Moris mihi semper fuit, quam minimum me allegare ad præcepta, quæ Catholica vocant, i. e. universalialia & perpetualia: Raro enim reperitur hoc genus, ut non labefactari parte aliqua aut subrui possit.* Hoc imprimis de Regulis vel definitionibus juris verum esse existimo, & ex rationibus supra à me adductis concludo: Usus regularum juris esse periculosum.

§. XIV.

Periculosus vero est usus Regularum juris, à Juris-
peritis Romanis concinnatarum, in foris Germanicis.
Cum enim hæ plerumque strictum Romanorum jus,
Rom. in fo- quod moribus nostris non convenit, in compendio ex-
ris German, hibeant; à Dn. Præfide vero *in notis ad Institut. & Pan-*
dect. & in Vindiciis Corollarii de exiguo Pandectarum usu
in foris Germania adversus objectiones Programmatis Wit-
tebergensis; nec non in Disputat. de rite formando statu con-
troversie: an Legum Juris Justinian. sit frequens an exiguus
usus practicus in foris Germania, demonstratum sit, pau-
cissima juris Romani capita in foris nostris esse in usu,
mores

mores insuper nostri subtilitates juris Romani respuant; concludo, Regulas veterum Prudentum, & reliquorum Ictorum Romanorum rarò cum effectu in decidendis causis allegari, ita, ut ii, qui ad eas provocant; fumum potius vendant, & inania verba proferant, quàm causas ex genuinis jurisprudentiæ nostræ fontibus deducant, atque decident.

§. XV.

Idem dicendum esse arbitror de vulgaribus Docto-^{us brocar-}rum Regulis seu Brocardicis juris. Doctores enim has ^{dicorum est} fabricarunt regulas partim ex jure Romano ac Cano-^{periculosus,}nico, partim ex Glossatorum aliorumque Interpretum ^{quia ex in-}in Jus Civile & Pontificium glossematibus & commenta-^{certis fonti-}riis. Quemadmodum vero Iurisprudentia Romana ^{bus deducun-}summa laborat juris incertitudine, Ius Canonicum ve-^{tur.}ro multis ^{scaret} contradictionibus, Glossatores denique ac primi juris Interpretes jus potius corruperunt, quàm illustrarunt, ita non dubito asserere: Regulas ex his fontibus deductas jurisprudentiæ nostræ maximum damnum conciliasse, summamque juris incertitudinem introduxisse.

§. XVI.

Quod ut evidentius appareat, ex natura, indole, at-^{Multis sca-}que compositione Brocardicorum demonstrabo, Docto-^{rent navis,}res vagas potius atque ineptas theses ex Legibus & Interpretum scriptis collegisse, quam Regulas ex diversis juris capitibus composuisse. Doctores enim Regulam generalem ex qualibet specialis casus decisione elicuerunt, (hh) & ex singulis ferè Legum thematibus Regulam universalem effinxerunt; (ii) Multas quæ moribus nostris non conveniunt regulas ex jure Romano deduxerunt,

xerunt; (kk) Alias ex Legibus Pandectarum per Imperatorias Constitutiones abrogatis, composuerunt; (ll) In multis ICTO vel Legislatori falsam mentem affixerunt; (mm) Ex ICTorum rationibus, mores Romanos attingentibus, regulas universales confecerunt; (nn) Multas, quæ jurisprudentiam non attingunt Regulas, ex legibus Romanis & Iure Canonico concinnarunt; (oo) Alias, quæ analogiæ juris non conveniunt, commenti sunt, (pp) ac Glossatorum & aliorum Doctorum dicta inter regulas juris collocarunt: (qq) Regulas vero fabricatas multis ampliacionibus declararunt atque extenderunt, & easdem innumeris ferè limitationibus, sublimitationibus, fallentiis, exceptionibus restrinxerunt; (rr) ita, ut sæpe plures sint regulæ limitationes, quam exempla consentanea & limitationes atque exceptiones regulam plerumque absument. (ss)

(hh) Sic ex *L. 3. D. de officio Procuratoris* Glossa & reliqui Interpretes eliciunt regulam generalem: COMMUNIS ERROR FACIT IUS. Ex *L. 14. D. Pro socio* Dd. formarunt regulam: FIDEM FRANGENTI REGULARITER FIDES SERVARI NON DEBET. Ex *L. 8. D. de Public. in rem act.* finxerunt regulam: LEX GENERALITER LOQUENS GENERALITER INTELLIGI DEBET. Ex *§ fin. 7. de susp. tutor.* PLUS DIVITI, QUAM PAUPERI CREDITUR. Ex *C. ult. X. ut lite pendente*, deduxerunt regulam: JUS SUPERVENIENS ACTORI LITE PENDENTE REGULARITER EI NON PRODEST.

(ii) Ex *L. 12. D. de Tutor. & Curat &c.* formant regulam: INDECORUM EST, PATREM A FILIO REGI. Ex *L. 23. C. de testament* deducunt regulam: CLERICIS OPORBRIOSUM EST, SI PERITOS SE VELINT OSTENDERE DISCEPTATIONUM FORENSIUM. Ex *L. 8. §. ult. D. Quod metus causa* tradunt regulam: PROAFFE.

AFFECTU PARENTES MAGIS IN LIBERIS TER-
RENTUR, QUAM IN SEMET IPSIS.

(kk) Sic ex L. 1. D. de Offic. ejus, cui mand. est jurisd. formant regulam: JURISDICTIO ORDINARIA JURE MAGISTRATUS COMPETIT ET MANDARI POTEST, EXTRAORDINARIA NON ÆQUE. Ex L. 2. D. de in jus vocand. & L. 8. D. de accusat. MAGISTRATUS DURANTE OFFICIO CONVENIRI NON POTEST. Ex L. 46. D. de contrah. Empt. & L. un. C. de Contrah. Jud. deducitur regula: OFFICIALIS DUM EST IN OFFICIO CUM SUBDITIS CONTRAHERE NON POTEST. Ex L. 38. D. de Concub. adferunt regulam: CONCUBINATUS QUIA PER LEGES NOMEN ASSUMSIT, EXTRA LEGIS POENAM EST. & ex Nov. 18. c. 5. concinnant regulam: UNAM CONCUBINAM HABENS NON PLURES, CASTE VIVIT.

(ll) Ex L. 28. in fin. D. de inoff. test. proponunt Regulam: CUM INOFFICIOSUM TESTAMENTUM ARGUITUR, NIHIL EX EO TESTAMENTO VALET. Quæ regula repugnat Juri novo, quo salvis legatis aliisque testamenti capitibus per querelam inofficiosi testamenti sola heredis institutio evertitur. vid. Nov. 115. C. 3. & Auth. Ex Causa C. de Lib. præter.

(mm) Ex verbis L. 6. D. de fid. Instrument: Si de Tabulis testamenti deponendis agatur & dubitetur, cui eas deponi oportet, semper seniorem juniori &c. præferemus. deducunt Dd. Brocardicum: DOCTOR SENEX DEBET PRÆFERRI JUVENI. Ex verbis Hadriani Imperatoris, qui Junio Rufino, Proconsuli Macedoniæ, rescripsit: Testibus se non testimoniis fidem habere, L. 3. §. 3. D. de Testibus, Interpretes fabricant regulam: DELICTUM NON PROBARI PER INSTRUMENTUM. Ex verbis L. 27. §. 3. D. de arbit. Si plures arbitri fuerint & diversas sententias dixerint, liberæ eorum sententiæ non stari, sed si major pars consensiat, ei

stabitur, concludunt regulam. TESTI UNI AFFIRMANTI PLUS CREDITUR, QUAM MILLE NEGANTIBUS.

(nn) In L. 18. D. de in jus vocand. dicitur: Plerique putaverunt, nullam de domo sua in jus vocari licere, additur ratio: quis domus tutissimum cuique refugium atque receptaculum. idque propter sacra privata, quæ veteres Romani habuerunt. vid. L. 1. D. de R. N. L. 9. §. 1. D. ad L. Jul. peculatus L. 9. §. 2. D. de R. D. add. Ciceron. Pro domo sua C. 41. Licet hæc ratio moribus Romanis conveniat, Interpretes tamen ex ea generalem formarunt regulam: DOMUS TUTISSIMUM CUIQUE REFUGIUM EST. Docet Julianus L. 13. D. si quis caution. in iud. Si servus iudicio se sisti promittat, non committitur stipulatio neque in eum, neque in fideiussores, addit rationem: Quia Servus conveniri & convenire non potest. Ex hac Doctores fecerunt regulam: SERVUS CONVENIRI ET CONVENIRE NON POTEST.

(oo) HOMO EST DIGNISSIMA CREATURARUM ex L. 44. D. de Adil. Edict. HONESTI VIRI DEBENT ESSE IN SUIS DOMIBUS NOCTE ADVENIENTE. L. 2. §. 31. D. de O. J. QUI VADIT PLANE, VADIT SANE §. 2. J. de Just. & Jure. VINUM VETUS PRÆVALET NOVO VINO L. 3. D. Si certum petatur. VINUM LUXURIOSA RES EST. C. Luxuriosa Dist. 35. UXORES MULTE GAUDENT DE MORTE MARITORUM L. 101. §. 3. D. de Condit. & demonstr. FOEMINE BONÆ RARÆ SUNT, SED MALÆ MULTÆ, vel: FOEMINÆ SUNT FALSÆ, FRAGILES, ET CORRUPTIBILES L. 20. §. 6. D. Qui testam. fac. possunt. V. Thom. à Thomassettis Reg. 128. ubi addit: Ista regulis non video, quæ limitatio assignari possit.

(p) Regula ex L. 8. §. 2. D. Quod metus causa deducta: VIRIS BONIS METUS INFAMIÆ MAJOR, QUAM MORTIS ESSE SOLET, repugnat L. 7. D. Quod metus cause. Regula ex L. 3. §. 3. D. de testib. concinnata: DELICTUM NON PROBATUR PER INSTRUMENTUM, est falsissima

fiffima *vid. L. ult. C. de Probation. Regula: EXCEPTIO-*
NES PEREMPTORIÆ NON POSSUNT OPPONI
ANTE LITIS CONTESTATIONEM reprobatur per
L. 9. C. de Præscript. long. temp. & L. 8. C. de Except.

(qq) VINUM LÆTIFICAT COR HOMINIS, *Gl. in L. 1.*
D. de Pericul. & Comm. rei Vendit. DOCTOR NON TENE-
TUR ULTRA QUAM FACERE POTEST, Gloss. in L. 6. D.
de Re judic. DOCTORANDUS HABETUR PRO DOCTO-
RE Bald. in L. pen. D. de testam. Mil. STULTE INTERRO-
GANTI RUSTICE EST RESPONDENDUM, Bartol. ad L.
27. D. Qui testam. fac. poss. DOCTORUM OPINIO PROPTER
EORUM REVERENTIAM RETINENDA EST, Ferrar. de
Mora n. 18. DOCTORUM CONSILIA PRO TESTIMONIO
VERITATIS HABENTUR *Sichard. in L. 2. C. de testib. n. 4.*
BONUM EST PULCHRUM HABERE NOMEN, Joh.
Andr. in C. 1. X. de deposit.

(rr) Farinacius *P. 3. Q. 104. Pr. Crimin.* pro regula ponit: VA-
 LENT STATUTA SEU CONSTITUTIONES, QUI-
 BUS DISPONITUR, BANNITOS POSSE IMPUNE
 OFFENDI, cui subjungit Ampliationes XXXVI & Limi-
 tationes XXXIV. Est Regula: FIDEJUSSOR NON
 TENETUR NON FACTA DISCUSSIONE CONTRA
 PRINCIPALEM, *auth. Præsent. C. de Fidejuss.* hujus regulæ
 ampliationes XXVIII & Limitationes LII adfert Gabriel
Comm. Concl. L. 3. de Fidejussoribus Concl. 1. p. 293. Regulæ:
 LEX GENERALITER LOQUENS GENERALITER
 INTELLIGI DEBET, fallentias LV adducit Socinus *Reg.*
284. Ex *L. 16. C. de jure delib.* formatur regula, VENDE-
 RE REM SUAM NEMO COMPELLITUR, cujus
 fallentias LVIII allegat Socinus *Reg. 530.* Regula TE-
 STES POST DIDICITA TESTIFICATA NON POS-
 SUNT EXAMINARI SUPER EISDEM CAPITULIS
 VEL DIRECTE CONTRARIIS habet limitationes LXXI,
 quas enarrat Gabriel *Comm. Concl. L. 1. de Testib. Concl. 21* Re-
 gula est: JURAMENTUM IN PROBATIONIS SUPPLE-
 D
 MEN.

MENTUM DEFERTUR, cujus fallentias LXXX allegat Socinus *Reg. 253.* Ex *L. 39. D. de Adoption. & L. 37. D. de re judicat.* deducitur regula: CITATIO IN QUOLIBET ACTU EST NECESSARIA, cujus ampliaciones CXI, & Limitationes CXXX adducit, Gabriel *Comm. Concl. L. 1. de Citat. Concl. 1.*

(ss) Doctores fingunt regulam: CLERICI PROPTER FORNICATIONEM AUT CONCUBINATUM DEPONENDI NON SUNT. Hanc regulam limitant atque dicunt, quod non procedat 1) si Clericus fornicatus fuerit cum moniali, 2) cum virgine & nupta propter stuprum & adulterium, 3) quando fornicatio est notoria, scandalosa & continuata, quæ limitationes totam regulam absumere videntur. Vid. Petrus à Duenas *Reg. 101.* Doctores limitant regulam (cujus supra mentionem feci) DELICTUM NON PROBARI PER INSTRUMENTA, & excipiunt crimina, quæ scribendo committuntur, conjugationem adversus principem, illicitam fœnerationem, falsum, perjurium &c. vid. Farinac. *Q. 84.* Sed hæ limitationes ipsam regulam absorbent.

§. XVII.

Noxios effectus in studio juris produ-
cunt.

Quemadmodum vero ex his, quæ dixi, sua sponte fluit, quod Doctorum brocardica multis scateant vitiis, scientias inter se confundant, leges non explicant, sed implicent, jurisprudentiam corrumpant atque obfcurent, eos, qui juris studium ingrediuntur, distrahant, alios confundant & ancipites reddant, ita nimiam brocardicorum multitudinem inter defectus & nævos jurisprudentiæ refero, Gifanii judicio (tt) subscribo, & concludo: Usus brocardicorum esse periculosum.

(tt) Adponam verba Gifanii, qui in *Prefatione Rittersbusii Partitionibus Jur. Feud. præmissa* dicit; *Etsi Accursiani inter brocardica*

cardica sua & hoc habent, specialia magis efficere (ut loquuntur) quam generalia, arg. L. 2. C. de seruo pign. dato. de quo & Præteus in lib. de Reg. Gener. Idem nihilominus omnia ad communes & generales regulas revocare conantur, quarum postea innumerabiles exceptiones sive limitationes & sublimitationes, ut vocant ipsi, adferunt: qua peste nulla major in hac juris scientia esse potest.

§. XVIII.

Sed objiciunt alii: *Extra dubium est, magnum axiomata usum præbere (I) siquidem in iis vera & genuina juris fundamenta, sanctissimis naturæ legibus ut plurimum conformia, vera omnino legalis scientiæ principia continentur. Multum sane interest prima disciplina cujusvis initiamenta à prima sui origine derivasse, principium est, ex quo omnia fluunt & in quod omnia resolvuntur. Sistit principium rei definitio, quæ quid res, qualis ejusdem causa, finis & effectus sit, exhaurit, idem in axiomatibus sæpius obrinere videmus. (H) Imo hæc ipsa plerumque LL. verba referunt, quæ in primo studii juridici tam ingressu quam ulteriori ejusdem progressu baud exiguum Jurisprudentiæ nostræ lumen accendant, & per omnem vitæ cursum usum sistunt.* Ita D. Kestner regulas vel brocardica juris commendat in *Præfatione Memoriali juridico præmissa. Huic adjungo Curbachium, qui in Præfatione Libri Brocardicorum dicit: Nam cum viderem, brocardica esse communissima & sive in scrupulosis & dubiis Juris nostri questionibus decidamus, sive respondeamus, sive consulamus, sive opponamus, &c. utilissima & perquam necessaria (subsidia) illa explicanda mihi sumpsi.*

§. XIX.

Verum enim vero harum rationum imbecillitas facile ostendi potest. Nam quod ad primam, qua utitur

D 2

Do-

Brocardica
non conti-
nent vera &

genuina juris fundamenta.

Doctissimus Kestnerus, attinet rationem: *In brocardicis juris vera & genuina juris fundamenta sanctissimis naturæ legibus ut plurimum conformia veraque omnia legalis scientiæ principia contineri;* Respondeo, hoc assertum non esse universaliter verum, contrarium demonstrant ea, quæ de natura & indole brocardicorum supra adduxi. Frustra quæris in iis, quas habemus brocardicorum, axiomatum, regularum juris collectionibus vera ac genuina juris fundamenta, vagas enim invenis theses atque perplexas regulas, quæ non docent, sed seducunt, jura non explicant, sed implicant. Fundamenta & principia juris docent, quid & quotuplex sit quæque res juris, demonstrant naturam ejus atque indolem, sistunt definitiones, divisiones, rationes negotio convenientes, & exhibent præcepta, quæ in dubium vocari non possunt; An vero idem de brocardicis, axiomatibus, regulisque juris communibus dici possit, valde dubito; Magna quippe inter axiomata regulasque & principia juris est differentia, ita, ut Regulæ ac Brocardica Doctorum præsupponant principia juris, non verò formet ac suppedient. Hanc ob causam Doctores sedulo discernunt Iurisprudentiam Syntheticam ab Axiomatica seu Brocardica. Prior docet principia, præcepta & dogmata juris, posterior vero proponit regulas juris, Brocardica & sententias Doctorum, *Vid. Ioh. Ott. Taboris Præfat. Aug. Barbosæ Thesaur. locorum communum præmissam.*

§. XX.

Integra LL. verba non referunt.

Altera D. Kestneri ratio est: *quia Brocardica s. axiomata Juris ipsa plerumque legum verba referunt.* Sed notes, in brocardicis non integra verba, sed excerpta tantum

tum atque eclogas legum adponi. Quemadmodum vero ea excerpitorum est conditio, ut lectorem sapius incertum reddant, & eclogæ à corpore suo separatæ alium sæpe ac ab auctoris opinione plane diversum sensum accipiant, ita & multæ regulæ Doctorum, quæ verba Legum referunt, mentem atque sententiam Icti non exprimunt, sed sapius pervertunt, fallamque Legislatori opinionem affingunt. Ut taceam, huic rationi contradicere axioma Doctorum ex *L. 24. D. de LL.* deductum: *In civile est, nisi tota lege perspecta una aliqua particula ejus proposita judicare vel respondere.* V. D. Kestner. *Memorial. Juridic. p. 3. axiom. 23.* Quod cum ita sit, sua sponte corruunt, quæ ulterius adducuntur: quod *ea, quæ brocardica referunt, verba legum haud exiguum Jurisprudentiæ nostræ lumen accendant, & per omnem vitæ cursum usum ostendant.* Contrarium enim supra demonstravi, nihil itaque addo, quam effatum Celsi, quod Doctores brocardici commendant: *Leges scire non est verba tantum tenere, sed vim ac potestatem L. 17. D. de LL.* vid. D. Kestneri *Memoriale juridicum p. 3. Axiom. 21*

§. XXI.

Objicis porro cum Cubachio Brocardica magnum Exiguum in quoque usum præbere in decidendis scrupulosis & dubiis juris decidendis nostri questionibus, in respondendo, consulendo &c. Verum controversis enim vero, quem usum præbere potest jus peregrinum, usum præ- & regula ex eo ineptè formata, in decidendis juris Germanici controversiis? Notum est, quod in decisione causarum primario ad consuetudines locorum, jus municipale, provinciale, Germanicum respiciendum, his vero deficientibus ad jus subsidiarium recurrendum sit.

Notum quoque est, quod paucissimæ Juris Romani Leges apud nos in usu sint; Notum denique est, quod jus Romanum & miræ in illud primorum Interpretum Glossæ summa laborent incertitudine. Brocardica itaque ea ex his fontibus deducta, imbecillia ac fallacia ad decidendas juris controversi quæstiones sunt subsidia, quæ juris nostri controversias non dirimunt, sed augent, in consulendo non profunt, sed obsunt, in respondendo non juvant, sed impediunt.

§. XXII.

*Non habent
juris auctoritatem.*

Quod ut melius deducam, pauca de potestate & autoritate Brocardicorum seu regularum juris addam. Regulas juris à Jctis ex variis juris constituti capitibus esse concinnatas, nemo negat; Jcti vero leges explicare, illustrare, & jus in iis constitutum factis & negotiis humanis applicare possunt, jus novum condere atque constituere nequeunt, cum hæc facultas ei tantum competat, penes quem est summa potestas, & magna differentia sit inter eum, qui jus constituit ac legem fert, & inter eum, qui jus explicat, illustrat, & ad factum applicat. Regula itaque sistit ac proponit quidem jus antea constitutum, jus novum autem non introducit; Ita docet Paulus in *L. i. D. de R. J. ex regula* inquit *ius non sumitur, sed ex iure, quod est, regula fit* h. e. non ea regula juris, quæ jus antea constitutum vel introductum breviter enarrat, est potestas, ut imperet, veteret, dubias juris quæstiones decidat, vel novum jus introducat, sed virtus & officium regulæ in eo consistit, ut jus introductum breviter exhibeat atque enarret. Audias Doctores

res ex hac Pauli Regula tale formantes Brocardicum:
 EX REGULA JUS NON SUMITUR, SED EX JU-
 RE, QUOD NATURA CONSTITUM EST, RE-
 GULA EXTRUITUR. Bocerus *de Investitur. Feudi*
C. 3. n. 89. vid. Tabor in Thesaur. axiomat. Barboſæ L. 16. c.
22. axiom. 4. Ex his itaque rationibus concludo: Regu-
 las ſ. brocardica juris novum jus non introducere, &
 per ſe nullam juris auctoritatem habere, ſed omnem eo-
 rum vim atque poteſtatem dependere ab uſu forenſi vel
 ab auctoritate Principis, qui ea adprobavit. Quo caſu
 non allegari poſſunt, tanquam regulæ, ſed tanquam jus
 receptum vel adprobatum.

§. XXIII.

Ex iis vero, quæ haſtenus deduxi, patet, quid ſen-
 tiendum ſit de communibus Doctorum brocardicis: I. Brocardi-
cum: Regu-
lam pro ſe
habens jus
certum ha-
bere dicitur,
repugnat a-
nalogiæ ju-
ris.
 REGULAM PRO SE HABENS, IUS CERTUM
 HABERE DICITUR, DONEC PROBETUR CON-
 TRARIUM, vel QUI REGULAM PRO SE HABET
 INTENTIONEM FUNDATAM HABET, AC O-
 NUS PROBANDI TRANSFERT IN EUM, QUI
 SE FUNDAT IN EXCEPTIONE. II. SECUN-
 DUM REGULAM IUDICANDUM EST NISI CON-
 TRARIUM PROBETUR. Vid Barboſæ *Thesaur: L. 16.*
C. 22. axiom. 3. & 7. Hæc enim brocardica ex Gloſſa-
 torum aliorumque Iuris Interpretum commentis à Do-
 ctoribus compoſita ſunt, nec Legibus, ex quibus dedu-
 cuntur, conveniunt. Primum: Regulam pro ſe habens
 jus certum habere dicitur, Gloſſa atque Doctores fa-
 bricarunt ex *L. 5. D. de Probat. L. 4. §. 1. in fin. D. de hered.*
Inſtitut. & ex C. fin. de Reſtit. Spoliator. in 6to. At tex-
 tus

tus *d. cap. ult.* hanc regulam planè non probat, cum probationem possessionis legitimæ injungat Ecclesiæ, quæ petit restitutionem decimarum, quas intra Parœciam alterius possedisse dicit; Ex allegatis Digestorum Legibus vero ea ineptè colligitur, nam *Lex 5. D. de Probat.* proponit casum specialem: Titius sc. negat, Cajo competere jus, quod omnibus permillum; quæritur: quis probationem suæ intentionis in se suscipere teneatur? Responderet Ictus: eum, qui jus alteri competere negat, & ad legem vel constitutionem prohibentem provocat, verba Pauli sunt clara: *ab ea parte, quæ dicit adversarium suum ab aliquo jure* (quod regulariter omnibus permillum est, e.g. testimonium ferre, provocare, appellare) *prohibitum esse specialiter lege vel constitutione* (quæ parti adversæ hoc jus omnibus commune denegat,) *id probari oportere.* Quod cum ita sit, non video, qua ratione ex hac Pauli decisione regula generalis de vi ac potestate regularum Iuris formari possit? Abutuntur quoque Doctores verbis Ulpiani in *L. 4. §. 1. in fin. D. de hered. instituend.* Propter quæ ad generalem definitionem recurrendum est. Agit nempe Ictus *l. c.* de institutione sui hæredis sub conditione, & in §. 1. b. *Legis* proponit definitionem seu regulam generalem: *Utrum in potestate fuerit conditio an non fuerit, facti potestas.* h. e. facti potius, quàm juris quæstio est, eamque nonnullis illustrat exemplis & propter varias hic occurrentes circumstantias tandem addit, quòd *in presenti negotio ad generalem definitionem recurrendum sit.* Vera sunt, quæ dixit Ulpianus, ex iis autem concludi non potest, quod *semper* ad generalem regulam recurrendum sit; Multominus ex hac Icti decisione sequitur, verum esse Doctorum brocardicum: Regulam

gulam pro se habens jus certum habere dicitur. Magna enim inter jus & regulam est differentia, jus factum respicit & omnia similia facta comprehendit, regula vero non fit super facto, sed ex jure formatur & generalem doctrinam ex variis juris capitibus extractam exhibet. V. Zasius *ad L. 8. D. de LL. n. 11.* add. Hotoman. *L. 2. Observ. c. 18.* ubi aliam differentiam adducit. Posterius Brocardicorum regulam judicandum est, nisi cum: Secundum regulam judicandum est, nisi contrarium probetur, est pars atque sequela prioris, primo itaque destructo, secundum sua sponte corrui. Pugnatur quippe illud cum effato Pauli & ex eo formata Doctorum regula, *Jus ex regula non sumitur*, nec per illum juris textum probari potest. Debet sc: hæc opinio suos natales Glossæ & aliis juris nostri Interpretibus, qui juri Romano magnam auctoritatem & Regulis veterum Prudentum ac aliis ex legibus temere fabricatis axiomatibus juris vigorem attribuerunt. Quemadmodum vero usus juris Romani in foris nostris est exiguus, & magna (ut monui) inter jus & regulam ex jure deductam est differentia, ita præsens Doctorum brocardicum universaliter verum non est, sed tum demum regula jus certum proponit & secundum eam judicandum est, si legislatoris auctoritas vel usus fori eam adprobaverit.

§. XXIV.

Cum itaque usus brocardicorum sit periculosus, Cautela circa brocardicorum usum, his vero in studio jurisprudentiæ vix carere possimus, caveas, ne infinita brocardicorum multitudo & Doctorum, qui ea allegant, auctoritas te obæcet, decipiat atque seducat. Quod ut evites, sensum atque intentionem brocardici propositi diligenter excutias, originem, fundamen-

E

damen-

damentum & rationem regulæ sedulo perferuteris, an ea menti JCrī & analogiæ juris conveniat, inquiras, regulæ subjectam vel subjiciendam probè teneas, brocardici ampliaciones, limitationes &c. studiose perquiras, an analogiæ juris respondeant, regulamque declarent, examines, usum practicum brocardici sollicitè investigate, & an hæc praxis rationi ac solidæ Jurisprudentiæ principiis sit consentanea, accurate disquiras.

§. XXV.

*Transitio ad
Caput secundum.*

Quo vero eorum, quæ hæctenus differui, specimen addam, unicum, ex iis, quibus Jurisprudentia nostra scætet brocardicis, ad ductum earum cautelarum, quas suppeditavi, proponam, atque examinabo. Ex innumero vero horum numero selegi commune Brocardicum: CAUSA FATUA EXCUSAT A DOLO, quod ab omnibus fere Doctoribus allegatur & adeo practicum est, ut nullum pene sit negotium, nullum delictum, cui hoc brocardicum non applicent Doctores brocardici.

Caput II.

DE

ORIGINE ET PROGRESSU
BROCARDICI, CAUSA FATUA EX-
CUSAT A DOLO.

§. I.

*Causa fatua
definitio.*

Causa fatua est argumentum & ratio sanæ menti & legi disconveniens, movens ad aliquid agendum vel omittendum. *Vid. D. Friele Diss. de Causa fatua §. 4.* Per causam hic intelligo impulsam ad aliquid

quid ageodum, qui non subsistit in sola contemplatione atque meditatione, sed simul in actum erumpit, & hominem movet, tam ad ea agenda, quæ sanæ rationi ac Legibus adversantur, quam ad ea omittenda, quæ rectæ rationi & jussui Legislatoris conveniunt. Fatuum vero dicitur, quod sanæ rationi & legibus non est consentaneum. Quemadmodum enim recta ratio & leges sunt fundamentum, norma atque regula actionum humanarum, & omnis actio, quæ dictamini rectæ rationis & jussui superiorum convenit, justa, ea vero, quæ rectæ rationi & legibus adversatur, injusta dicitur, ita idem dicendum esse arbitror de causis actionum impulsivis; Quamcunque enim rationem sana ratio & leges adprobant, ea est justa, quæ vero sanæ rationi & Legibus non convenit, ea dicitur injusta atque fatua.

§. II.

Attribuunt vero Doctores hanc causam non dolo *Fundamentum effectus.* aut malitiæ, sed facilitati, in curiæ, & inconsulto calori agentis. Hinc causam fatuam à dolo discernunt, cum prior præcipitantiam & reprobaturum fervorem, posterior vero propositum ac animum nocendi præsupponat. Hinc dicunt, eum, qui non adhibita debita industria quid fecit, facere stultè atque fatuè, sed non dolose. Hinc *Sensus brocardici causæ fatuæ singularem adsignant effectum, ita, ut excuset à dolo.* Licet enim is, qui rei illicitæ dat operam, *sa fatua excuset à dolo.* præsumatur versari in dolo, hanc tamen doli atque malitiæ præsumtionem diluere & purgare potest, si causam fatuam, qua commotus peccavit, allegare ac probare valeat. Et hoc Doctores intendunt atque expriment per commune brocardicum: Causa fatua excusat à dolo.

E 2

§. III.

§. III.

Prima hujus
doctrina ini-
tia.

Quibus præmissis, perquiro originem & primum hujus brocardici auctorem. Hunc frustra quæsi inter Jctos & Legislatores Romanos, nulla enim in Pandectis exat lex, quæ nostri brocardici mentionem facit, & in Institutionibus, Codice atque Novellis altum de eo est silentium. Progredior itaque ad Legum Romanarum Interpretes & inter eos Glossatores offendo, quibus prima nostri brocardici initia attribuenda esse censeo. Invenio enim in *Gl. ad L. 14. C. ad L. Fab. de Plagiariis*, Johannem Bosianum dixisse: quod non solum causa justa sed etiam non *justa* à crimine plagii excuset. (a) Reperio alium ad *L. 1. D. de abigeis* ejusque ultima verba: *justis rationibus ductus*, notasse: non *justas* rationes excusare à crimine abigeatus. (b) Denique observo, quod Glossa sæpius dixerit: causam non *justam* excusare à contumacia. *V. Gloss. ad L. un. §. fin. D. si quis jus dicenti non obtemperav.* (c) ad *L. 19. D. de in jus vocand.* (d) & ad *L. 23. §. ult. D. de appellation* (e).

(a) Adponam verba Glossæ ad *L. 14. C. ad L. Fab. de Plag.* ejusque ultima verba: *justa ducti ratione*. Idem si *NON JUSTA* secundum Joan. quia qualibet ignorantia etiam juris excusat à dolo, hoc autem crimen dolo demum interveniente committitur. ut ff. eod. *L. 3. & de liber. causa L.* Igitur §. I. Sic & in *L. Corn. de ficar. venit tantum dolut* ut ff. ad *L. Corn. de ficar. L. in Lege* & ad idem *j. de his qui sibi adscribunt, L. senatus consulto & facit ff. de abigeis L. 1. §. fin.*

(b) Dabo Textum Ulpiani cum Glossa: Ulpianus dixit: *Qui pecora de quorum proprietate faciebat controversiam abegit, ut Saturninus quidam scribit, ad examinationem civilem remittit.*

mittenaus est, sed hoc ita demum probandum est, si non color abigeatus quaesitus est, (i. e. ut Glossa notat, nisi velit delictam occultare occasione talis quaestionis, sicut quavis res occultatur colore,) sed vere putavit sua (tunc enim quia dolo caret, non tenetur hoc crimine) justis rationibus ductus. Addit Glossa Idem si NON JUSTIS sed quoquo modo sua credit, etiam errore juris, cum cesset dolus, ut sup. de lib. caus. L. Igitur §. 2. & sic etiam expone, quod est, Cod. de Plag. L. Plagii Criminis & facit supra Loca. L. utpote & de separa L. i. §. pen.

(C) Audi Glossam ad L. un. §. fin. D. Si quis jus dicent. non obtemperav. ejusque Verba: Hoc judicium non ad id quod interest, sed quanti ea res est, concluditur. Disputat Glossa de genuino verborum quanti ea res est, intellectu, varias explicationes recenset, & inter alias subjungit: Secundo exponitur, ut loquatur de ea actione, quae datur parti, ut non detur ad interesse, sc. singulare, sed quanti ea res est, i. e. ad totam litem vere aestimatae ut infra, de Verb. Sign. I. haec verba quanti; & in hac positione multa jura concordant, ut infra. Vi bon. rapt. l. Prator §. haec autem actio. & infra, de no. ope. nun. L. antepenult. §. Sive autem, & infra ad leg. fals. l. in lege 4. §. corpora. & infra, de xdil. edi. l. illud §. condemnatio, & hac positio est FATUA, ut propter unam levem inobedientiam tam inique per hunc titulum puniretur. In margine aditur. Licet haec lectum non sit FATUA secundum Bartol. non est tamen bona. Glossa paulo post de Edicto si quis in jus vocatus non iverit, quaedam immiscet & in fin. addit. Satis est, ubi scilicet quis non venit, venire tamen non contemnit, quia absens est vel praesens, habet tamen causam, licet INJUSTAM quare non veniat. Ubi vero venire dignatur contemnendo judicem, vel actorem secus est. Additurque in margine. Singularis Glossa secundum Jasonem in L. 2 C. de Carb. edict. displicet tamen Cyno, Alexandro & Jasoni.

E 3

(d) Ad

(d) Adjiciam verba Glossæ in L. 19. D. de in jus Voc. Imo non est satis, cum & pœna possit ei imponi: ut supra Si quis jus dic. non ob. L. 1. in pr. Sed ibi in contemptum judicis ire nolebat, hic non in contemptum, sed ob aliquam causam licet NON JUSTAM ut ibi dixi.

(e) Verba Glossæ ad L. 23. D. de Appell. sunt hæc: In dubio tamen videtur vere contumax inventus non veniens, ut infr. de R. J. l. nemo videtur dolo, unde non appellat, nisi judice sedente pro tribunali veniat, ut supra de in Integr. refertur. L. divus, vel nisi probet non contumaciam per hoc, quod aliqua JUSTA causa non venit, forte per oblivionem vel quia non credebatur sic judicem festinare, & similia.

§. IV.

Progressus.

Dedi prima brocardici nostri initia, jam demonstro, quo modo subsequentes legum Interpretes ex his, quas dedi Glossatorum opinionibus nostrum formaverint brocardicum. Docent ea, quæ ex Glossæ doctrina adduxi, Glossatores decisionem Ulpiani L. 12. D. de Lib. causi. ad alia delicta extendisse, atque statuisse, causam non justam excusare à crimine plagii, abigeatus & à contumacia. Quoniam vero adducta crimina (ut reliqua vera delicta) dolo demum interveniente committuntur, ideo Doctores hanc Glossæ doctrinam ad alia delicta extenderunt, causam NON IUSTAM, cujus Ulpianus & cum Ulpiano Glossatores mentionem faciunt, in INIUSTAM (an ex ignorantia, an ex præcipitantia? nescio) commutarunt, & regulam juris generalem fecerunt atque commenti sunt: CAUSA INIUSTA EXCUSAT A DOLO. Verum enim vero hæc regula in his haud substitit terminis, sed ab aliis Juris Doctoribus hinc inde aucta mirisque accessionibus illustrata est. Sic Iohannes de Imola in L.

124. D. de V. O. Alexander Vol. 6. *Consil.* 43. Socinus *Conf.* 118. Causæ injustæ adjecerunt CAUSAM BESTIALEM, CREDULITATEM BESTIALEM. Baldus in *Cap. 8. X. de Test. & L. 3. Conf.* 98. Paulus de Castro in *L. 27. D. de Usucap.* aliique dixerunt; OCCASIONEM LEVEM, IGNORANTIAM SUPINAM, ERROREM INIUSTUM EXCUSARE A DOLO. Angelus de Ubaldis in *L. 14. C. ad L. Fav. de Plag. & in L. 1. in f. D. de eo, per quem fact.* eundem effectum attribuit CAUSÆ TEMERARIÆ, & CREDULITATI FATUÆ, quem securi sunt Jalon, in *L. 7. D. de jurisd.* Aretinus *Consil.* 80. Curtius junior *Consil.* 19. n. 4. & alii. Alii addiderunt CAUSAM COLORATAM, FRIVOLAM, GROSSAM, INEPTAM, INSULSAM, STOLIDAM, STULTAM, BRUTALEM, ERRONEAM, INERTEM, LEVISSIMAM, MINIMAM, MODICAM, &c. quos adduxit D. Frieße *Disp. de Causa fatua §. 3.* Hinc regula nostra varie exprimitur & ab aliis dicitur: QUAMLIBET CAUSAM excusare à dolo, *V. Phil. Corneus L. 1. Conf.* 17. *Phil. Decius Conf.* 178. & 192. *Gabriel. Comm. Concl.* L. VII. de Maleficiis *Concl.* 8. *Bargalius de dolo L. 6. Reg.* 12. ab aliis Causam quamlibet & QUAMLIBET CREDULITATEM ETIAM LEVEM ET INJUSTAM excusare a Dolo, *vid. Farinacii Crim. Q. 90. n. 1. ibique citat.* ab aliis: a Dolo & poena CAUSAM ETIAM LEVIUSCULAM ET FERIS IMMANIBUS MAGIS, QUAM AUT HOMINI AUT RATIONI CONSENTANEAM peccantem, liberare. *vid. Carpzov. L. 6. T. 8. Respons.* 81. num. 12. Cum vero FATUUM, (ut supra doci) denoter, quod sanæ rationi & Legibus non est consentaneum & omnes modo allegatas locutiones in

com:

compendio exhibeat, Doctores hanc ab Angelo de Ubaldis excogitatam expresionem ad exprimendam communem opinionem judicarunt appositisimam, & indermarunt Brocardicum: CAUSA FATUA EXCUSAT A DOLO.

§. V.

Fundamentum.

Probant vero hoc Brocardicum & Legibus & rationibus, eumque in finem XII juris textus allegant Doctores. Provocant inprimis ad L. 12. §. 3. D. de Liber. causa, ubi Ulpianus dixit. *Et generaliter dicendum est, quoties quis iustis rationibus ductus, vel NON JUSTIS, sine calliditate tamen, putavit se liberum, & in libertate moratus est, (dicendum est,) hunc in ea causa esse, ut sine dolo malo in libertate fuerit: atque ideo possessoris commodo fruatur.* Hunc textum adducunt Glossa & omnes, quos inspexi Doctores. Alter textus, ex quo hoc Brocardicum deducere volunt, est Lex 46. §. 7. D. de furtis. Ubi Ulpianus *Recte dictum est, qui putavit se Domini voluntate rem attingere, non esse furem. Quid enim dolo facit, qui putat dominum consensurum fuisse, sive FALSO id, sive vere putet? Is ergo solus fur est, qui attrahavit, quod invito domino se facere scivit.* Confirmant 3. nostrum Brocardicum per verba L. 7. §. 4. D. de Jurisdictione Ubi Ulpianus: *Doli mali autem ideo in verbis Edicti fit mentio. Quod si per IMPERITIAM vel RUSTICITATEM, vel à Pratore iustus, vel casu aliquis fecerit, non tenetur.* in qua Lege Imperitia atque rusticitas dolo opponitur, & concluditur, eum, qui per imperitiam vel rusticitatem peccat, de dolo non teneri. Deducunt (4) commune Brocardicum ex L. 25. §. 6. D. de hereditatis petitione in qua Ulpianus: *Scire ad se non pertinere utrum is tantummodo videtur, qui factum*

Etum scit: an & is, qui in jure erravit? putavit enim rectè
 factum testamentum, cum inutile erat; vel cum eum alius
 praeferret agnatus, sibi potius deferri. Et non puto hunc esse
 praedonem, QUI DOLO CARET, QUAMVIS IN JURE
 ERRET. Facit etiam (5) alius textus, si tamen illum
 non oscitanter, sed paulo solertius introspexeris. Ita
 Tiraquellus *Tr. de Paen. mitigand. causa 43. n. 1.* com-
 mendat atque allegat textum Ulpiani *L. 11. §. 10. de in-
 terr. in jure fac.* Qui JUSTO ERRORE ductus ne-
 gaverit se heredem, venia dignus est. Cui (6) adde
 §. 11. d. l. Sed & si quis sine dolo malo, CULPA tamen
 responderit, dicendum erit, absolvi eum debere: nisi culpa dolo
 proxima sit. Brocardicum nostrum (7) concludere vo-
 lunt ex *L. 71. §. 8. D. de acq. vel om. heredit.* ubi Ulpianus:
*Amovere non videtur, qui non callido animo nec maligno rem
 reposuit. Ne is quidem, qui in RE ERRAVIT, dum putat non
 esse hereditariam. Si igitur non animo amovendi, nec ut
 heredi damnum det, rem abstulit, sed dum putat non esse
 hereditariam, dicendum est, eum amovisse non videri.* Alle-
 gant (8) *L. 3. §. 21. & 22 D. de SCto Sillanian.* ubi Ulpianus:
*Si quis ignorans occisum, aperuerit: non debet hoc edicto tene-
 ri. Et si sciens, non tamen dolo aperuit, aequè non tenebitur:
 si forte per IMPERITIAM, vel per RUSTICITATEM, ignarus
 Edicti Praetoris vel SCti aperuit. Confirmare (9) nituntur
 Regulam communem per *L. 6. pr. D. de acq. vel amitt. pos-
 sess.* ubi Ulpianus: *Nec quemquam clam possidere incipere,
 qui sciente aut volente eo, ad quem ea res pertinet, aut ALLI-
 QUARATIONE bona fidei possessionem nanciscitur.* Doctores
 porro (10) provocant ad *L. 1. §. ult. D. de abig.* ubi Ul-
 pianus: *Qui pecora, de quorum proprietate faciebat con-
 troversiam, abegit, ut Saturninus quidem scribit, ad exami-**

nationem civilem remittendus est, sed hoc ita demum probandum est, si non color abigeatus quasitus est, sed verè putavit sua, JUSTIS RATIONIBUS ductus. Huc quoque (11) trahunt L. 2. D. ad L. Fab. de Plagiar. ubi Vlpianus: Sciendum legem Fabiam ad eos non pertinere, qui cum absentes seruos haberent, eos vendiderunt: aliud enim est abesse, aliud in fugà esse. Denique (12) addunt L. 3. pr. D. ad L. Fab. de Plag. ubi Marcianus: Legis Fabie crimine suppressi mancipii bona fide possessor non tenetur: i. e. qui ignorabat seruum alienum, & qui voluntate domini putabat id eum agere, & ita de bona fidei possessore ipsa lex scripta est: nam adjicitur, si sciens dolo malo hoc fecerit: & sapissime a Principibus Severo & Antonio constitutum est, ne bona fidei possessores hac lege teneantur.

§. VI.

Rationes IV.

Præter eas, quas adduxi Leges, quatuor rationes, quibus nostrum probatur brocardicum, allegare solent Doctores. Prima usus est Glossa, quæ conclusionem, causam non justam excusare à Plagii crimine, ita probat, quia qualibet ignorantia, etiam juris, excusat à dolo. Ratio II, ex præsumta hominum bonitate deducitur, & concluditur: Quia dolus non presumitur, ergo causa fatua excusat à dolo. Rationem III, adduxit Bargalius Tr. de dolo L. 6. Reg. 12. Ratio, inquit, est, ut puto, quoniam dolus consistit in animo. Dd. in L. dolum. 5. C. de Dolo, ideoque non probatur directe, sed per conjecturas, si igitur animus non dirigitur ad decipiendum, non est in dolo, non dirigitur autem, si aliqua causa à dolo remota fecerit, quod non erat faciendum vel omiserit, quod non erat omittendum, facit Glossa magna in L. Plagii sup. C. de Plagiar. ad verb. iusta. Rationem IV. Bargalii potius, quam meis proponam verbis: Hic l. c. di-

dicit: Rursus alia sit ratio: quoniam cessat in eo definitio doli igitur & definitum, etenim cum dolus sit machinatio fraudulenta ad circumveniendum L. 1. §. 1. D. de dolo. plane non vult decipere, qui aliqua alia causa ductus fecerit, ut non obscure colligitur ex d. §. rectè dictum (§. sc. 7. L. 46. D. de furtis) in quo fur dolo caret, si putavit dominum consensurum, etiamsi falso putet, veluti ratione alicujus levis amicitia.

§. VII.

Exempla, quibus Doctores nostrum brocardicum *Exempla.* illustrant, ex ipsis Legibus Romanis depromunt, eumque in finem adducunt, L. 1. §. 4. D. Ne vis fiat ei, qui possessio missus est, ubi Ulpianus edictum Prætoris explicat. Prætor scilicet ex interdicto, ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est, dabat in factum iudicium, quanti ea res fuit, ob quam quis in possessionem missus erat, in eum, qui dolo malo fecit, quo minus quis permisso suo, ejusque, cujus ea jurisdictio fuit, in possessionem bonorum sit. L. 1. pr. D. ne vis fiat ei, qui in possess. Ulpianus hoc explicans Edictum in L. 1. §. 5. proponit casum, ubi quis ei, qui in possessionem missus erat, se opposuit, quia putaverat rem esse suam, vel sibi nexam, & quærit, an Edictum Prætoris locum habeat. Responder: Neg. quia is, qui possessione arcuit, non fecit dolo malo, sed quia JUSTIS ex causis putaverat, rem esse suam vel sibi obnoxiam, vel non illius debitoris, in cujus bona missio facta. Aliud exemplum suppeditat L. 76. pr. D. de furtis. Quæritur: an is, qui re sibi commodata vel apud se deposita aliter usus est, atque accepit, ea ex causa, quia existimavit se non invito domino id facere, actione furti vel depositi conveniri possit? Responder Pomponius

l. c. Quod neque actio furti, neque actio depositi locum habeat, quia is, qui re commodata vel apud se deposita aliter usus est, atque accepit in *bona fide* fuit, JUSTIS ex causis credens, se non invito domino hoc facere. Allegant quoque Dd. exempla à Paulo in *L. 7. ad L. Corn. de Sic.* proposita: Alto se quis, cum fugere vellet, præcipitaverat, & super alium venerat, eumque occiderat, quaeritur an is ex *L. Corn. de Sicar.* coërceri possit? Paulus Resp. Neg. quia hic non est in dolo, sed *lata culpa*, in Lege Cornelia vero lata culpa pro dolo non accipitur. Eadem responsione alter casus *l. c.* propositus excipitur. Putator ramum ex arbore dejecerat, & non proclamaverat, prætereuntem vero occiderat: Quæ. An pœna Legis Corneliæ de Sicariis locum habeat? Resp. Neg. quia Putator non fuit in dolo, sed tantum in *lata culpa*, & Lege Corn. de Sicar. dolus, non vero culpa arguitur. His adjungo casum *L. 21. D. de L. Corn. de fals.* ubi Paulus dicit, qui duobus in solidum eandem rem diversis contractibus vendidit, pœna falsi coërcetur. Vid. Tabor *Tbesaur. Loc. Comm. Jurispr. L. 3. C. 10. ax. 20.*

§. VIII.

Ampliationes.

Ab exemplis transeo ad miras brocardici nostri ampliationes. Extendunt vero Doctores causam fatuam cujus in Regula nostra fit mentio I. ad FAMAM PVBLICAM, atque dicunt: Famam publicam inducere justam credendi causam & ideo excusare à dolo *L. 11. §. 12. D. ad L. Juliam de adulteriis.* Hinc is, qui fama publica seductus falsum denuntiat, excusatur à dolo *L. ult. D. de hered. Instituent. L. 30. §. 3. D. de acquir. l. omitt. hered.* ibi-

ibique Bartol. Hinc accusator, qui probare non potest, à calumnia absolvitur. Hinc iudex male inquirens liberatur, ne inquisito ad interesse teneatur *v. Bertachin.* & quos allegat *in Repertor. Voc. Judex.* Afferunt porro II. Doctores, CONSVETUDINEM IRRATIONABILEM excusare a dolo & pœna per Gloss. *in C. 7. X. de Consuet.* quia consuetudo de non licito licitum & contra facit. Excusant itaque iudicem, contra legem iudicantem, si ita erat consuetudo, Bartol. *in L. 1. in fin. pr. D. Quod quisque juris &c.* Excusant notarium, assententem aliquem præsentem, qui est absens, vel scribentem, solutam pecuniam, ubi non vidit pecuniam, sed bursam. *v. Gabriel Comm. Concl. L. 7. de delict. Concl. 8. n. 16. sq.* Excusant eum, qui facit id, quod consuetum est, communiter fieri *vid. Barboſæ Thesaur. loc. comm. L. 3. C. 29. ax. 12.* Extendunt III. causam fatuam, cujus brocardicum nostrum mentionem facit, ad SUBREPTITIAM DISPENSATIONEM, quia & hæc à dolo & pœna excusat, *v. Paris Consl. 52. n. 24. sq. & Gabriel. l. c. n. 4.* Eundem effectum attribuunt IV. CREDULITATI, docentque quamlibet credulitatem, irrationabilem, quoquo modo coloratam, imo & bestialem excusare à dolo *vid. Farinacii Criminal. Q. 90. n. 3.* Credulitati annumerant V. TEMERITATEM, quæ similiter à dolo & pœna excusationem præbet. *vid. Bargalii Tr. de dolo L. VI. Reg. 13. n. 7.* Addunt VI. ERROREM, qui, etiamsi sit INJUSTUS, excusat à dolo secundum Castrensem & Balbum *in L. 27. D. de usucap. & denique adjiciunt VII. IGNORANTIAM JURIS*, quæ à dolo excusat, *vid. Bartol. in L. 25. S. 6. D. de hered. Petit. aliosque, quos allegat Gabriel l. c. n. 35.*

§. IX.

Reliquæ nostri brocardici ampliaciones proponunt effectum, quem causa fatua producit. Causa fatua excusat à dolo, Doctores ampliant hanc regulam atque dicunt: causam fatuam excusare à dolo VIII in omni casu, OMNIBUSQUE DELICTIS, in quibus à lege vel Statuto requiritur dolus. *vid. Angelus in L. 14. C. ad L. Fab. de Plagiar. n. 1. Bartol. in L. 11. D. de acq. l. amitt. possess. n. 4. in fin. Farinac. l. c. n. 42.* Adferunt porro A POENA; Rationem asserti proponit Farinacius *l. c. n. 4.* dicens: *Ubi non est dolus, ibi non est pœna, & cessante dolo, cessare debet pœna doli, quia ubi non est delictum, ibi non est pœna, & nisi admitteremus, causam injustam excusare à pœna, remaneret inutilis regula supra firmata quod excuset à dolo.* Excusat ergo causa fatua X ab INFAMIA. Infamia enim irrogatur propter dolum, causa fatua vero excludit omnem dolum liberatque à pœnis doli, consequenter etiam ab infamia, remota enim causa, removetur effectus *C. 60. de appell.* Qui itaque ex lata culpa delinquit, illius existimatio non læditur; nec infamia notatur is, qui ex supina ignorantia vel crasso aliquo errore peccat. *L. 6. §. fin. L. 8. D. de his qui notantur infam. v. Wesenbec. ad b. tit. n. 4.* Excusat ideo causa fatua, XI SOCIUM RE COMMUNI AD USUM NON DESTINATUM UTENTEM, Felicius *de Societat. C. 20. n. 25. sq. Dn. Fries. de Causa fatua n. 27. & XII. DEPOSITARIUM, qui in re deposita male versatus est, vel eam ad suos usus contrectavit, vel depositum inficiatus fuit, vel ejus restitutionem detrectavit*

vit v. Mevius *P. 2. Dec. 340.* Causa fatua liberat XIII. TUTOREM ne in pœnam *L. 7. D. Quod falso tut. incidat. v. Pinellus ad L. 2. C. de R. V. P. 2. c. 3. n. 81.*

§. X.

Causa fatua amplius XIV LIBERAT A MALA FIDE, bonam enim fidem non solum ex iustis, sed etiam ex iniustis atque temerariis rationibus caulari, scripsit Baldus *post Gloss. in L. 1. C. ubi causa status. vid. Tiraquelli Tr. de pœn. temperand. aut remitt. Causa 43. n. 3. Farinac. Q. 90. n. 6. Gabriel. l. c. n. 33. & 34.* Inferunt exinde causam fatuam excusare XV. à FRUCTUUM RESTITUTIONE. Hos enim ut quis lucretur faciatque suos, dolo careat necesse est, excludit vero hæc causa doli præsumtionem atque efficit, ne quis malæ fidei possessor videatur, quod ad fructuum acquisitionem sufficit. *vid. Alciatus in L. 90. D. de V. S. n. 2. & 3.* Excusat præterea causa fatua XVI. FILIUM, ne propter impugnationem testamenti paterni legitima privetur *vid. Finckelthaus. Obs. 109. n. 16.* XVII. EUM, QVI POSSIDERE DESIIT, ne rei vindicatione conveniatur, *Mev. Conf. 23. n. 31. sq. nec non XVIII. JUDICEM, ne litem faciat suam. vid. Wesenbec. p. 5. Conf. 138. n. 30.* XIX. MAGISTRATUM, qui pupillis tutorem non dedit, ne actione conveniatur, *Wesenb. Conf. 245. n. 24.* XX. JUDICEM à vitio protractæ aut denegatæ justitiæ. *Reusner. L. 3. Confil. 5. n. 30. & 67. Dn. Frieſe Diff. de Causa fatua n. 27.* Causa fatua quoque excusationem præbet XXI. à CONTUMACIA & mulcta, quæ propter contumaciam imponitur, *Farinac. l. c. n. 7.* XXII. à MORA. *Farinac. l. c. n. 11.* Excusat inluper XXIII. VASALLUM, qui re-

nova-

novationem investituræ intra consuetum terminum à Domino feudi petere omisit, ita, ut vasallus causam fatuam, qua commotus investituræ renovationem haud petiit, allegans atque probans feudo privari haud possit. *vid. Borcholt. de Feud. C. VIII. n. 23. Brunnemann. Consfl. 8. n. 59. & 60.*

§. XI.

Extendunt porro juris Interpretes nostram regulam ad varia delictorum genera & asserunt: causam fatuam excusare XXIV. à CRIMINE FURTI, *v. Bartolus in L. 46. D. de furt. Hondæd. Consfl. 105. n. 31.* XXV. à delicto INJURIARUM; *Anton. Gomez. Var. Resolut. T. 3. c. 6. Rubr. de injur. n. 2.* XXVI. in crimine LIBELLI FAMOSI, *Bursat. Consfl. 94. n. 12. Farinac. Q. 90. num. 38.* XXVII. in CRIMINE ABIGEATUS, per *Gloss. in L. 1. §. fin. D. de abig.* XXVIII. in CRIMINE COLLUSIONIS. *vid. Joh. Franc. Andreoli Concl. 66. n. 19. & D. Friefe Diff. de Causa Fatua n. 27.* XXXIX. in CRIMINE LÆSÆ MAJESTATIS, *Menoch. de Recup. poss. Rem. 5. n. 52. Dec. Consfl. 605. n. 4. Farinac. l. c. n. 26.* XXX. in CRIMINE HOMICIDII, *Hondæd. l. c. n. 29.* XXXI. PROVOCATUM, qui provocantem in duello occidit. *Sichard. Consfl. Criminal. 8. n. 41.* XXXII. in DELICTIS CARNIS, adulterio & incestu, per *L. 38. §. 1. -- 8. D. ad L. Jul. de adulter. Farinac. l. c. n. 40.* XXXIII. in CRIMINE RAPTUS, *Cephal. L. 1. Consfl. 140. n. 31.* XXXIV. in CRIMINE FALSI, *Menoch. l. c. num. 55. Hondæd. l. c. num. 29. qui dicit, hanc esse opinionem communem.* XXXV. à PERJURIO, *Farinac. l. c. n. 22. Menoch. l. c. n. 55. Inferunt exinde, causam fatuam excusare XXXVI. à POE-*

à POENA L. 41. C. DE TRANSACT. vid. Guid. Pa-
 pa *Conf.* 31, n. 24. Alexand. L. 1. *Conf.* 29, n. 13. sq. Farinac.
l. c. n. 24. Causa fatua excusat XXXVII. à CRIMINE
 FRACTÆ PACIS, Cothm. L. 3. *Resp.* 2, n. 11. XXXVIII.
 à VIOLENTIA ET SPOLIO, Menoch. *l. c.* n. 57. & 58.
 Hondæd. *l. c.* n. 30. & 37. ubi dicit, quod liberet à pœna
 L. Jul. de vi publica & privata. Causa fatua patrocinium
 præstat XXXIX. ei, qui aliquem IN POSSESSIONE
 REI SUÆ TURBAVIT. Menoch. *l. c.* n. 50. & XL.
 ei, qui propria autoritate OCCUPAVIT POSSESSIO-
 NEM REI SUÆ, Menoch. *l. c.* n. 48. & *Remed.* 9, n. 44.
 Farinac. *l. c.* num. 35. XLI. excusat in VITIO CLAN-
 DESTINITATIS, Gabriel. *l. c.* n. 2. XLII. à DELA-
 TIONE ARMORUM, Farinac. *l. c.* n. 36. Causa fatua
 liberat XLIII. à suspicione seu DELICTO CONVEN-
 TICULÆ & malæ congregationis, Menoch. *l. c.* n. 54.
 XLIV. à pœna NON SOLUTÆ GABELLÆ, Fa-
 rinac. *l. c.* n. 15. XLV. à pœna USURARIÆ PRAVI-
 TATIS, Sichard. *Consil. Criminal.* 8, num. 54. XLVI. à
 CRIMINE USURPATÆ JURISDICTIONIS, Giurb.
Consil. 24, num. 24, 29. & 30. Friesè *de causa fatua* §. 29.
 XLVII. à CRIMINE PLAGII, Gloss. in L. 14. C. ad L.
Fab. de Plagiar. XLVIII. à MALITIOSA CONJUGIS
 DESERTIONE, Mevius P. VII. D. 162.

§. XII.

Pergo & propono eas limitationes, quibus Brocar. *Limitationes*
 dicum nostrum restringunt Doctores. Dicunt vero Re-
 gulam nostram allegari non posse I, in iis casibus, qui
 sunt PROHIBITI A JURE NATURALI, ita, ut is,
 qui facit illicitum jure naturali, nunquam excusetur, ne-
 dum

G

dum propter temeritatem, sed nec propter malitiam, rusticitatem, sexum, aut ætatem, ita ratiocinatur Angelus ad L. 14. C. ad L. Fab. de Plagiar. ita sentiunt alii legum interpretes, quos adducunt Gabriel l. c. n. 74. Tiraquell. *Causa* 43. n. 13. Farinac. l. c. n. 48. II. Idem obtinet in iis, quæ sunt reprobata à JURE DIVINO, Gabriel l. c. n. 76. nec non III. in iis, quæ sunt prohibita JURE CIVILI NOTORIO & indubirato, Menoch. l. c. n. 59. Hondæd. l. c. n. 58. Bertazoll. L. 2. *Confl.* 375. n. 15. Doctores limitant brocardicum nostrum IV. quando sumus in casu, IN QUO LEX vel statutum NON REQUIRIT DOLUM, vid. Baldum in L. 14. C. ad L. Fab. de Plagiar. Bartol. in L. 11. D. de acq. vel am. poss. aliosque, quos adducit Farinacius l. c. n. 54. Concludunt ergo Doctores V. causam fatuam non excusare à CULPA LATA, vid. Jafon. in L. 11. D. de acq. vel amitt. poss. Tiraquell. l. c. n. 12. Gabriel l. c. n. 77. nec excusationem præbere VI. à DOLO PRÆSUMPTO, vid. Tiraquell. l. c. n. 13. Farinacius l. c. n. 64. Nostrum brocardicum VII. non excusat in iis, QVIBUS A LEGE VEL STATUTO CERTA IMPOSITA EST POENA, quia h. c. justa tantum causa excusat, vid. Jafon. in L. 11. D. de acq. vel amitt. poss. aliosque quos allegat Gabriel l. c. n. 79. licet statutum vel constitutio per verba universalialia e.g. quoquo modo, quovis modo delinquentem puniat, vid. Menoch. l. c. n. 63. & Farinac. n. 78. VIII. Excusat tantum à pœna corporali, non vero à POENA PECUNIARIA, secundum Bartolum in L. 11. D. de acq. vel am. poss. in fin. num. 4. aliosque citat Farinacius l. c. n. 65. & 66. Docent insuper Doctores, causam fatuam excusare IX. à pœna ordinaria, non autem à POENA EXTRAORDINARIA

RIA & Itellionatus, ita ut ista poena sit arbitraria juxta facti & personæ qualitatem, vid. Menoch. *l. c. n. 62.* Farinac. *l. c. num. 55.* Nec liberat causa fatua X. à POENA CONVENTIONALI, Farinac. *l. c. n. 74.* nec excusat XI. in DELICTIS JUDICIALIBUS, seu in iis, quæ in judicio committuntur, exemplum ponunt in Calumniatore, vid. Baldum *in L. 3. C. de Calumniator.* Tiraquell. *l. c. n. 11.* Farinac. *l. c. n. 69.* Hinc putant: causam fatuam XII. non excusare à CONTEMPTU JUDICIS, Farinac. *l. c. n. 72.* Nullam insuper regula nostra præbet excusationem XIII. ei, qui VIOLENTIAM CUM ARMIS commisit, & XIV. EI, QUI COGNOVIT CAUSAM ESSE FATUAM, & tamen in illa perseveravit & ex ea deliquit. Gabriel *l. c. n. 81. & 88.* is enim, qui scienter facit, quod est prohibitum, dicitur esse in dolo & non excusatur, vid. Mascard. *de Probat. L. 3. Concl. 1157. num. 25. § 99.* Afferunt quoque Doctores, Causam fatuam non excusare XV. A TEMERITATE, ejusque poena, vid. Butrigarius *in L. 14. C. ad L. Fab. de Plagiari.* aliosque, quos citat Farinac. *l. c. num. 56.* & XVI. si agatur DE LUCRO CAPTANDO, quia causa fatua tantum excusat, si agatur de damno vitando, Gabriel *l. c. n. 84.* & denique putant, regulam nostram nullum producere effectum, nisi XVII. ab ea causa, quæ excusationis loco allegatur, OMNIS ABSIT CALLIDITAS, per *L. 12. §. 3. D. de lib. causa.* ejusque verba *absque calliditate tamen.*

§. XIII.

Quoniam vero dolus potius præsumitur, quàm *Causa fatua* quod quis ex injusta atque fatua causa peccaverit, Barto- *ab allegante* ab allegante, Barto- *probari de-* probari de- *bet.* lus *in L. 46. §. 7. D. de furtis,* Gabriel *l. c. n. 71.* Doctores con-

concludunt, causam fatuam non excusare, nisi per allegantem probetur. Probare vero debet delinquens causam fatuam, qua motus peccavit, fuisse ante delictum, vid. Dec. Conf. 452. n. 11. Menoch. de recuper. possess. Rem. 5. n. 60. Nec sufficit causæ existentiam probare, probare etiam debet delinquens, quod illa causa fuerit motus & propterea crediderit non delinquere, aliàs enim præsumitur dolus & animus delinquendi, & causa fatua nullam præbebit excusationem; vid. Tiraquell. de Pœnis temper. causa 43. n. 9. Farinac. Q. 90. n. 82. Sufficit vero ad hujus causæ probationem semiplena probatio. Quamvis enim aliqui dixerint, quod causa fatua plenè probari debeat, & quod h. c. requiratur probatio legitima & ea, quæ fit per testes omni exceptione majores, vid. Jacob. Port. Conf. 96. n. 35. Opinio tamen communiter recepta desiderat probationem semiplenam, vid. Menoch. l. c. n. 60. Hinc nonnulli putant, hanc causam posse probari conjecturis & verisimilitudinibus, dummodo sint vehementes atque evidentes, Tiraquell. l. c. n. 9. Hondæd. Conf. 105. n. 33. & 37. quibus concurrentibus juramento ista causa probari poterit, Angel. ad L. 14. C. ad L. Fab. de Plagiar. Carpzov. L. 3. Tit. 12. Respons. 112. n. 6. & 7. Zanger. de Exception. P. 2. c. 9. n. 12. modo contra juramentum nulla adsit juris præsumptio, vid. Bertazoli. Conf. 11. n. 21. sed aliæ conjecturæ, quæ pro delinquente militant, concurrant. vid. Hondæd. l. c. n. 36. § 97. & quos allegat.

§. XIV.

Ufus Brocard. Nihil superest, quam ut nostri brocardici usum patris exponam, Hunc apud veteres fuisse maximum, docet Bartolus, qui in Comment. ad L. 11. D. de acq. vel amitt. possess.

possess. dicit: Hoc brocardicum commune advocatorum dicentiores, in-
 etum esse, ostendit Jason, qui in Comment. ad L. un. D. si quis primis apud
 jus dicenti non obtemp. in fin. monet: Hanc doctrinam mul. Germanos.
 tum conferre ad evadendum aliquem in causa criminali. De-
 monstrant veterum JCorum scripta tam theoretica,
 quam practica, nullum enim inter veteres juris inter-
 pretes reperies, qui ad hoc non provocaverit brocardi-
 cum. Nolo multos allegare, horum enim nomina qui
 desiderat Tiraquelli Tr. de Pœn. temper. c. 43. num. 2. Fa-
 rinacii Criminalia Qu. 90. n. 2. sq. Gabriel. Comm. Concl.
 L. 7. de Maleficiis Concl. 8. n. 1. evolvat. Recentiores ve-
 ro Doctores hanc Veterum Interpretum doctrinam se-
 cuti, nostroque brocardico sæpissimè usi sunt. Placuit
 imprimis hæc regula Germanis, qui ad eam in Consi-
 liis, Responis, Decisionibusque sæpissime provocârunt.
 Nec miror, hanc doctrinam, quæ Italicis Doctoribus suos
 debet natales, tantos in Germanicis Scholis atque foris
 fecisse progressus. Notum enim est, Germanos olim
 Italiæ Academiis frequentasse, & in iis Jurisprudentiæ
 studio operam dedisse. Ea, quæ JCi Italici proponebant,
 Glossatorum doctrinam sapiebant, quam Germani in pa-
 triam reversi propagârunt, Jus Romanum in nostris Aca-
 demiis ad eam explicârunt, & miras Glossatorum atque
 aliorum Juris Interpretum regulas in decidendis juris
 nostri controversiis allegarunt, cumque inter has no-
 strum brocardicum haud ultimum occupet locum, fre-
 quens illius in scriptis nostrorum JCorum fit mentio.

§. XV.

Quod assertum ut exemplis illustrem, provoco ad
 Carpzovii Prax. Criminal. P. 1. Q. 39. n. 10, 12, & 13. ubi no-
 strum

G 3

Varia exam-
 pla ex Carpz-
 Philpp.
 strum Homburg.

strum allegatur brocardicum & duæ Scabinorum Lipsiensium Sententiæ subjiuntur, quibus incendii reis, seposito ex causa fatua ignis supplicio, gladii pœnam dictarunt. Sic Scabini Lipsienses pœnam perjurii ordinariam relegato perjuro remiserunt, quia allegavit se non scivisse aut intellexisse vim & effectum juramenti aut non probè percepisse verba Sententiæ prælectæ. *vid. Carpz. Pr. Crim. P. 1. Q. 47. n. 51. & 52.* Similiter Scabini Lipsienses putaverunt pœnam parricidii ordinariam cessare, si parricidium in rixa inter fratres & consanguineos exorta, perpetratum sit, *vid. Carpzov. Pr. Crim. P. 1. Q. 13. n. 44.* Nostro quoque Brocardico usus est *Carpzov. P. 4. Const. 3. Def. 18. n. 6.* nec enim *Judex*, inquit, pœnam alicujus delicti ex justa causa mitigare prohibetur, etiamsi sit leviuscula, cum & injusta & bestialis causa delinquentem a dolo excuset, & ideo Scabini Lipsienses putaverunt condonandum esse matri, quæ stuprum violentum passa, postea infantem ex ejusmodi stupro procreatum necavit, ut maculam existimationis adverteret, non ut pœna omnis remittatur, sed tantum modo rigorosum culci supplicium in mitiorem gladii pœnam convertatur. Ibi præjudicia Scab. Lipsi. Putaverunt quoque Scabini Lipsienses pœnam furti ordinariam esse mitigandam, si famuli vel ministri, Dominis sufficienter requisitis sed malitiose salarium solvere recusantibus, aliquid subtraxerint & abstulerint. Integrum responsum adduxit *Philippi Usupract. Inst. L. 4. Eclog. 5. n. 11. add. Carpz. P. 4. Constit. 38. D. 2.* Adduxit quoque *Philippi l. c. L. 1. Eclog. 18.* Responsum Scabinorum Lipsiensium, quo rustici, præterito militari tempore, qui a militibus bene vexati bonisque exuti, alios milites, qui ipsos tamen non offenderant,

derant, videntes, eosdem animi rancore moti trucidarunt, vix pœna in homicidas statuta ordinaria affecti, sed mitius puniti sunt, subveniente illis vulgato Doctorem Brocardico: Quod quævis causa bestialis & fatua a dolo excuset delinquentem. Allegavit l. c. simile responsum Jctorum Jenensium. Eodem quoque Brocardico usu sunt Jcri Helmstadiensēs, & propterea concurrentibus aliis causis, eos, qui transfugas spoliârunt, à pœna rapinæ ordinaria absolverunt *vid. Homburg. Resp. 104. n. 13. §.*

§. XVI.

Plura coacervare possem exempla. Verum enim *Tabor, Reban, Zikelius* vero ea, quæ adduxi Brocardici nostri usum evidentiter *brocardicum* ostendunt; qui licet sit haud exiguus, alii tamen hujus *brocardicum* regulæ justitiam atque veritatem in dubium vocaverunt, *nostrum rejecerunt.* Inter hos primum attribuo locum, JOH. OTTON. TABOR, Jcto Germaniæ celeberrimo, qui in *Armamentar. Justiniano p. 223.* Brocardicum nostrum barbarum nominat atque rejicit, quia eo admisso, nullum amplius capitale crimen numerabitur aut plectetur; ecquis enim reorum, inquit, non poterit aliquam fatuam & bestialem causam sceleri suo prætere? At enim sententia tam barbara non potuit placuisse Ulpiano, qui in d. L. 12. §. 3. (1.) non agit de excusatione a crimine & turpitudine naturali, sed de defensione & adsertione libertatis, cujus ubique fador est maximus, (2) non admittit causam fatuam, sed probabilem & bona fide subnixam. Duo enim extrema & unum medium proponit. Extrema duo dolum manifestum & causam justissimam: medium causam quidem, non jure civili justam; sed jure tamen naturali probabilem: quia scilicet omnes liberi nasci-

nascimur & ad priorem adeo conditionem in dubio redigimur aut reducimur. De eadem bona fide loquitur Ulpianus in altero textu L. 46. §. 7. de furt. cum scilicet quis ex causa verosimili putavit dominum consensurum in rei sue contretationem, puta, si quis antea habuerit jus re aliena utendi Bach. 2. Disp. Treutl. 30. th. 1. l. e. Quale ergo hinc argumentum exstruas, ut cause fatue & bestiali locum in excusatione criminum pares? quid quod (3) causa brutalis & bestialis revera nulla est, cum bruta ratione omni sive discursu mentis ratiocinandi destituantur L. 1. §. 3. D. si quadr. paup. fec. dic. Imo ipsimet doctores hoc postulatum tum demum admittunt, quando quis non errat circa ea, que sunt juris naturalis. &c. Hunc excipiat JOHANNES REBHANIUS, Jctus Argentoratensis, qui regulam nostram non solum in Hodeg. Jur. p. 882. rb. 24. rejecit, sed & auditoribus suis saepe professus est (ut refert Zillesius de multa C. 12. n. 110) dictorium illud fundari in magno illo volumine, de quo Zacharias Propheta C. V. §. 2. & 3. quod omnes fures & perjuros absolvit & probitatis laude maculat. Tandem CASPAR ZILLESIVS. Consiliar. Palat. Sponheim. Taboris & Rebhani vestigijs insistens, nostram regulam impugnavit & iisdem, quibus Tabor usus est rationibus, contrariam opinionem probavit, addens, quod jura civilia in criminibus non colores, sed justas rationes desiderent, per text L. 1. §. 4. de abig. vid. Tr. de Multa & multandi jure C. XII. n. 123. sqq.

§. XVII.

Friese contra
munem opi-
nionem con-
tra Taborem
defendit.

Taboris opinionem refutare & commune Brocardicum defendere voluit Jctus laude mea major D. JOH. BERNHARD FRIESE in Diss. de Causa fatua §. VII. Ubi Ta-

Taboris rationes examinans, dicit. *Ut ut opinio negati-
 da (Taboris) aliquam veritatis speciem præ se ferre videat-
 ur, nihilominus ideo Brocardicum appellari barbarum non
 meretur, neque, eo admissò nullum amplius capitale crimen
 numerabitur aut plectetur, neque liberabit reos ea de causa,
 quod norint aliquam fatuam & bestialem causam sceleri suo
 prætere, cum & requiratur, fatuam ejusmodi causam
 vere adfuisse, & propter eam quoque egisse; bene Card.
 Inscb. ut injusta causa excuset, debet nedum allegari, sed
 probari, alias namque dolus potest habere locum Concl. 152.
 n. 75. lit. C. que sententia, quod sit tam barbara, ut non po-
 tuerit placuisse Ulpiano, non cerno. Imo omnino L. 12. §. 3.
 ff. de lib. caus. probari eam oppido liquet: siquidem de ex-
 cusatione a dolo agat, sicque etiam a crimine & turpitudine
 naturali, etsi excusatio hac tendat ulterius ad defensionem li-
 bertatis. Quod vero non probabilem duntaxat rationem,
 sed etiam fatuam admittat, non potest non inde liquere,
 quod justas & non justas accipiat rationes; ad has vero pro-
 babilis unice causas spectare terminorum amplitudo relucta-
 tur. Quod æque ad L. 46. §. 7. D. de furt. applicare licet.
 Quia ibidem sive falso sive vere putet, dominum consensu-
 rum, nihil interest. quod vero nulla ratio bestialis vel bru-
 talis sit, quia bruta ratione carent, est jus calumniari, &
 verba captare, non, qua mente quid dicitur, animadvertere.
 Non enim bestialis & brutalis causa ea dicitur, que
 cum brutis est hominibus communis, vel que in brutis solum
 reperitur, sed que justa hand est, sed non justa; qualem cau-
 sam dari, quamvis bruta ratione careant, Icius in L. 12. §.
 3. ff. de lib. caus. respondit. Quod vero ipsimet Doctores hoc
 postulatum indistincte tum demum admittant, quando quis
 non errat circa ea, que sunt juris naturalis, destituitur ve-*

H

rita-

ritate. Doctorum hoc brocardico utentium quosdam in banc venisse opinionem fateor, sed bñd pauciores, multos minimum illud satis probabiliter ad omnia delicta extendere, scripta Ictorum perscrutantes non poterit latere. Hæc Frisius. Cujus rationes an omni exceptione sint majores & an commune Brocardicum analogiæ juris & Doctrinæ veterum Prudentum conveniat, paucis disquiram.

Caput III.

EXAMEN BROCARDICI VULGARIS: CAUSA FATUA EXCUSAT A DOLO,

§. I.

Navi brocardicis nostri. **I**Nter generalia juris brocardica, quæ ex unica facti specie seu ex singularis casus decisione temerè à Doctoribus sunt composita, haud ultimum occupat locum vulgare brocardicum: Causa fatua excusat à dolo. Ostendunt enim ea, quæ supra de origine hujus regulæ docui, illam ex *L. 12. §. 3. D. de liberal. caus.* contra mentem Ulpiani esse deductam. Quemadmodum vero nihil in jure ineptius & perniciosius, quàm singularis alicujus casus decisionem ad alia & à casu deciso plane diversa negotia applicare, vel ex speciali aliquo casu generalem deducere regulam, ita meritò culpo Glossatores, qui singularis casus, ab Ulpiano propositi decisionem ad alios extenderunt casus, magis verò improbo atque reprehendo conatum subtequentium Doctorum, qui

qui ex hujus specialis casus decisione & inepta ejus ad alios casus extensione generalem regulam formare, eamque contra Ulpiani mentem & Glossatorum intentionem ad omnia ferè delicta extendere voluerunt. Sicuti vero hæc doctrina non convenit analogiæ juris, ita regula ex ea deducta sua sponte corruet, imprimis cum limitationes, regulæ subjectæ, regulam absumere atque absorbere videantur. Quod ut clarius demonstrarem, nostrum brocardicum ejusque veritatem ac justitiam sedulo perquiram, atque ostendam: Brocardicum nostrum non convenire doctrinæ veterum Prudentum, analogiæ juris, naturæ doli; sed esse injustum, perplexum, ineptum, inutile, & ut multa paucis dicam, fatuum,

§. II.

Nego vero causam fatuam excusare à dolo, quia ea est natura atque indoles doli, ut nullam excusationem admittat, dolus enim præsupponit animum atque propositum malevolum, & latè acceptus nihil aliud est, quam læsio alterius facta ex proæresi h. e. à sciente & volente. *vid. Dn. Præs. Not. ad Strauch. Diff. 19. th. 4. pag. 211.* Ubi itaque adest propositum, proæresis & animus alterum lædendi atque decipiendi, & ubi hoc propositum ex indiciiis perspicuis (ut loquuntur Imperatores *L. 6. C. de Dolo malo*) probatur, ibi nulla excusatio locum habere potest, partim quia indicia doli perspicua per contrariam probationem tolli atque removeri non possunt, partim quia jura decipientibus non subveniunt, iisque, qui ex proæresi peccant, non opitulantur, *L. 9. §. 2. & L. 27. D. de Minor. L. 2. §. 3. & L. 30. D. ad Sct.*

H 2

Vellej.

Vellej. L. 1. C. si adv. delicti, L. 2. C. si minor se major, dix. Quibus adde: excusationem esse remotionem criminis vel delicti objecti, quæ vero cessat nec locum habet, si crimen idoneis testibus, vel apertissimis documentis, vel indiciis ad probationem indubitatis & luce clarioribus, (*vid. L. ult. C. de Probat.*) probatum fuerit.

§. III.

2) *Causa excusationum debent esse iusta.*

Et licet non negem, dari casus, in quibus indicia vel præsumptiones doli contra aliquem militantes per allegationem atque deductionem causæ contrariæ dilui & removeri possunt. Nego tamen, causam fatuam eam habere vim eamque potestatem, ut præsumptiones doli tollere possit, causâ fatua enim repugnat dictamini rectæ rationis, adversatur legibus ac præceptis iustæ & æquæ; causæ vero excusationum debent esse iustæ ac Legibus approbatæ, quæ qualitas cum causæ fatuæ atque injustæ attribui haud possit, eam inter spurias atque falsas excusationum causas merito numero atque pono.

§. IV.

3) *Causa fatua absque dolo concipi vix potest.*

Consideres porro, quod is, qui causa fatua motus aliquid committit vel omittit, in dolo esse videatur, quia rei illicitæ dat operam & causam sanæ rationi & legibus contrariam sequitur. Si enim ea, quæ de actionum iustitia atque iniustitia in *L. 15. D. de Condit. Institut.* definit Papinianus: *Quæ facta, inquit, ledunt pietatem, estimationem, verecundiam nostram & contra bonos mores sunt, nec facere nos posse credendum est,* vera sint, ac in dubium vocari non possunt, existimo, idem dicendum esse de causis actionum impulsivis, ita, ut causam actionum im-

impulsivam, quæ lædit pietatem, existimationem & ver-
cundiam nostram, ac contra bonos mores est, sequi haud
debeamus, & qui eam sequitur, rei illicitæ operam dare
ac in dolo esse videatur. Cum enim quilibet sana ratione
fit præditus, atque sciat vel scire possit, quid sanæ rationi
conveniat, vel non conveniat, insuper ignorantia juris
tam naturalis, quam civilis neminem excuset, quia jus fi-
nitum est, *L. 2. D. de jur. & fact. ignorant. L. 12. C. eod.* & le-
ges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intel-
ligi ab omnibus debent, ut universi præscripto earum
manifestius cognito vel inhibita declinent, vel permissa
sectentur, *L. 9. C. de LL.*; causa fatua neminem excusare
potest, inprimis in iis casibus, qui dolum vel læsionem al-
terius præsupponunt. Qui itaque causam fatuam tan-
quam causam actionum impulsivam allegat, allegat pro-
prium turpitudinem & fatetur, quod causam injustam se-
cutus sit, & rei illicitæ operam dederit. Quod cum ita
sit, non video, qua ratione causa fatua facilitati, incuriæ
& inconsulto agentis calori solum attribui, & tanquam
legitimum remedium ad elidendam doli præsumptionem
commendari possit.

§. V.

Ea, quæ adduxi, argumenta confirmet Ulpianus, *4) Hac sen-
tentia non
convenit Do-
ctrina Ul-
piani.*
qui justam atque adprobata causam ad elidendam do-
li præsumptionem requirit. Adponam verba *L. 5. pr.*
*D. de Servo corrupto: Doli verbum ait Ulpianus, etiam
ad eum, qui recepit, referendum est, ut non alius teneatur,
nisi, qui dolo malo fecerit. Cæterum si quis ut Domino cu-
stodiret, recepit, vel humanitate, vel misericordia ductus, vel*
ADPROBATA ATQUE JUSTA RATIONE. non tenebitur.

H 3

De-

Desumptam esse hanc legem ex Libr. 23. Ulpiani ad Edictum, inscriptio docet. Explicat vero JCtus d. l. partem Edicti in L. 1. pr. D. de Serv. corrupt. propositi & quærit: An is, qui servum alienum recepit h. e. refugium abscondendi causa servo præstitit, vel in agro suo, vel in alieno loco ædificiove L. 1. §. 2. d. T. de dolo teneatur? Respondet JCtus, eum, qui dolo malo alterius servum recepit, hoc Edicto teneri, eum vero, qui justam atque adprobatam causam allegare potest, qua commotus recepit, de dolo non teneri. Quemadmodum vero JCtus in adductis verbis causam justam atque adprobatam dolo opponit, eumque qui justa atque adprobata causa servum alienum recepit, à dolo excusat, ita exinde sua sponte fluit, nullam aliam, quam justam atque adprobatam causam doli præsumptionem elidere. Idem quoque asserit Ulpianus in L. 3. §. 4. D. de homin. lib. exb. ubi Edictum Prætoris: Quem liberum dolo malo retines, exhibeas; v. L. 1. d. t. interpretatur, varios casus, in quibus retinens in dolo non est, adducit, ac tandem concludit: *Et generaliter qui JUSTAM causam habet hominis liberi apud se retinendi, non videtur dolo malo facere.* Quæ verba docent, eum, qui ex justa causa liberum hominem apud se retinet, dolo malo haud facere, nec præsumptionem doli per causæ injustæ allegationem removeri, quia is tantum videtur carere dolo, qui justa causa motus hominem liberum apud se retinuit. Clarior hoc ab Ulpiano exprimitur in §. 5. d. l. si quis volentem retineat, non videtur dolo malo retinere, sed quid si volentem quidem retineat, non tamen sine calliditate circumventum vel seductum vel sollicitatum neque **BONA ET PROBABI RATIONE** hoc facit? Recte dicitur dolo malo retinere,

nerē. In quibus verbis Jctus requirit bonam atque probabilem rationem h. e. justam & Legibus adprobata ad id, ut quis a dolo excusetur; si vero causa, quæ a dolo excusat debeat esse justa, adprobata, bona, concludo: causam injustam, reprobata, malam, & ut omnes unico includam verbo, fatuam a dolo excusationem haud præbere.

§. VI.

Quibus ex natura atque indole doli & ex doctrina veterum Prudentum præmunitis, examino ea argumenta, quæ causæ fatuæ patroni pro stabilienda communi opinione adducunt, easque responsiones, quibus leges Ulpiani excipiunt, hæc verò responsiones ita sunt comparatæ, ut adductam Ulpiani doctrinam tacite adprobent. Audias Tiraquellum, qui in *Tr. de Pœnis mitigand. Caus. 43. n. 10.* allegatas leges adfert, ponderat, & addit. *Cogita, quid his respondeas, præterquam, si dicas non omnino excusare, i. e. à toto, sed à tanto, seu, ut Menochius de Recuperand. possess. Rem. 5. n. 62. hoc exprimit Causam levem excusare à dolo, ne is delinquens pœna puniatur ordinaria & in totum, non excusare tamen, quin aliquo modo plectatur.* Add. Farinac. *Crimin. 2. 90. n. 2.* Bargal. *de Dolo L. VI. Reg. 13. n. 8. & 9.* Verum enim vero hæc responsio communem doctrinam & ex ea formatam regulam non firmat, sed restringit, imo plane destruit; exhibet enim limitationem quæ regulam generalem absorbet atque absumit. Quemadmodum verò hæc limitatio analogiæ juris non convenit, ita doctrinam Ulpiani, quæ communem Doctorum opinionem destruxit &

*Examinatur
Tiraquelli
responsio ad
all. Ulpiani
Leges.*

ever-

evertit, haud infringet, multo minus argumenta ex ea deducta removebit.

§. VII.

D. Frisii Re-
sponso ad L.
5. pr. D. de
Serv. Corr.

Ex alio itaque fundamento ad has Ulpiani Leges respondet Dn. Frisius in *Diff. de Causa fatua* §. 20. Putat scilicet vir doctissimus ex *L. 5. pr. D. de serv. corr.* neutriquam convinci, quod causa fatua à dolo non excuset, pugnare potius doctrinam Ulpiani pro communi opinione, quod ut demonstraret, addit: *Nam satis discrete Ulpianus à dolo liberat eum, qui humanitate vel misericordia ductus vel approbata atque justa ratione servum alterius recepit, adeoque non solum justa ratione excusatur, sed quoque non justa, quia misericordia non continetur sub causa approbata & justa, quod non duntaxat particula vel, que disjunctiva est, demonstrat, sed & alias id perspicuum est, cum is, qui misericordia ductus agit, etiam delinquere possit. Sic si quis misericordia ductus servum compeditum solverit, ut fugeret, in factum actione tenetur §. ult. J. de L. aquil. L. 7. §. 7. D. de dolo malo, L. 14. §. 2. D. de custod. neque etiam dolus est dd. text.* Sed hæc demonstratio non est omni exceptione major, falsum enim est præsupposi. u. : misericordiam hoc loco non contineri sub causa approbata atque justa, cum non solum contextus allegatæ Legis doceat, misericordiam ab Ulpiano inter causas justas referri, sed & Ulpianus alibi misericordiam intempestivam h. e. eam, quæ in alterius læsionem vel damnum exercetur, inter causas injustas & dolo proximas retulerit *L. 7. pr. D. deposit.* Quod cum ita sit, contrarium ex adductis a Dn. Frisio rationibus probari haud potest. Argumentum enim ex allegata particula

ticula VEL, quam disjunctivam esse contendit, plane non stringit, nec ex hujus particulæ usu concludere possum, Ulpianum *d. l. justas ac injustas* proposuisse causas, contrarium evincit ipse textus, qui justas & adprobatas ficit atque enumerat causas. Objicis, quod is, qui misericordia ductus agit, etiam delinquere possit. Respondeo: Potest quidem delinquere is, qui misericordia ductus agit, nego vero, quod semper delinquat, exempla atque leges à Dn. Frisio adductæ nihil probant, quia misericordiam intempestivam, quæ dolo est proxima, præsupponunt, & insuper specialis casus decisionem continent, ex qua thesis generalis formari nequit.

§. VIII.

Pergit Dn. Friesse & ad *L. 13. §. 4. & 5. D. de ho-* *D. Frisii Re-*
mine liber. exhib. respondet. Nec majus alteri argumento sponso ad L.
inest robur, neque comprehendendo, quomodo legitime infera- *3. §. 4. & 5.*
tur ex L. 3. §. 4. D. de homin. lib. exhib. non videtur dolo ma- *de hom. lib.*
lo facere, qui justam causam habet hominis liberi apud se exhib.
retinendi, tanquam sit secus, si injustam causam habeat. Sed
 omnino secus est, partim, quia magna inter causam justam & injustam est differentia, partim, quia Ulpianus causæ justæ solum mentionem facit, & per hujus allegationem causam injustam excludere videtur, explicat enim in *L. 3. ejusque §. 3. sq. D. de hom. lib. exhib.* quis in dolo malo sit, adducit varia exempla eorum, in quos doli præsumptio cadere non potest, & tandem generaliter definit, qui justam retinendi causam habet, non videtur dolo malo facere. Quemadmodum vero is, qui justa causa motus egit, in dolo esse non videtur, ita adducta Ulpia-

piani definitio communi Doctorum opinioni, quæ causæ injustæ eundem effectum attribuit, quem Ulpianus causæ justæ adscribit, omnino contradicit, & ideo ex dicta definitione legitimè inferitur atque concluditur: causam injustam a dolo non excusare. Corruunt itaque ea, quæ D. Frieſe porro adducit argumenta: *Nam hoc, inquit, argumentandi genus Dialectici omnino improbant, imo illationem nullius momenti esse sufficienter L. 12. §. 3. D. de lib. caus. demonstrat.* Quia Ulpianus in d. L. 12. non docuit, injustam causam excusare à dolo, sed non justam causam remove doli præsumptionem, magna vero inter injustam & non justam agendi causam est differentia v. §. 19. quam D. Frieſe haud observavit, sed causam non justam cum injusta confudit, addens: *ex qua constat, non valere: justa causa excusat, Ergo non justa non excusat.* De causa enim non justa non est controversia, sed de causa injusta, h. e. ea, quam Leges reprobandæ & rejiciunt. Quod vero conclusio: causa justa excusat a dolo Ergo causa injusta non excusat, vera sit, docet Ulpianus in §. 5. d. l. 3. de hom. lib. exhib. ubi dicit, quod is, qui non bona & probabili ratione servum retinet, recte dicatur dolo malo retinere. Excipiunt vero hæc verba regulam generalem in fine §. antecedentis ab Ulpiano propositam & per modum illationis ex antecedentibus deducta esse videntur. Quod cum ita sit, non obstant ea, quæ D. Frieſe ulterius objicit. *Neque hoc expressius in §. seq. s. extenditur, nam & in eo præter bonam fidem & justam causam alterius vers. PROBABLEM sit mentio.* Per causam enim probabilem, cujus mentionem facit JCtus, intelligitur causa justa & Legibus approbata. Probabile quippe in jure nostro sæpe id denotare, quod justum & Legi-

Legibus consentaneum est, innumeris fere exemplis probari potest. Sic in *L. 14. C. de iure dot.* dicitur: Quod mater non cogatur pro filia dotem dare, nisi ex magna & probabili h. e. Legibus adprobata vel lege specialiter expressa causa, & in *L. 4. C. de Nupt.* liberi concubinas parentum suorum uxores ducere non possunt, quia minus religiosam & probabilem h. e. Legibus non consentaneam rem facere videntur. add. *L. 4. C. de testam. milit. L. 22. §. ult. C. de iure deliber. & Dn. Ludovici Disp. de Probabilitate C. 1. §. 22.* ubi alia exempla ex Pandectis adduxit Ex his vero, quæ hætenus dixi, apparet, ultimum D. Frisii argumentum esse exigui ponderis, addit enim: & *quævis hoc non fieret, conclusio tamen inde deducta omnino vacillaret*, cum non videam, quomodo vacillare possit conclusio, quæ analogiæ juris, Doctrinæ veterum Prudentum, ac naturæ Doli convenit, & ex principio firmo atque à nemine in dubium vocato per legitimam illationem deducitur.

IX.

Progredior ad fundamenta Brocardici nostri, & *Responsio ad ad eas juris Civilis Leges, ex quibus Doctores regulam L. 12. §. 3. D. de Lib. caus.* vulgarem partim derivant atque deducunt, partim probant & confirmant, simulque ostendo, eas à Dd. ad corroborandam communem doctrinam & inde formatum brocardicum perperam allegari. Quod itaque attinet ad *L. 12. §. 3. D. de lib. caus.* (ad quam omnes fere Doctores provocant) notandum est: Hanc legem ex *Libr. 55. Ulpiani ad Edict.* esse desumptam & coherere cum *Lege 10. D. eod.* Inquirat scilicet Ulpianus l. c. occasione Edicti Prætorii, quid sit sine dolo malo in libertate fuisse, allegat

opinionem Juliani, dicentis: quod omnes, qui se liberos putant, sine dolo malo in libertate sint, si modo se pro liberis gerant, quamvis servi sint. Adducit sententiam Vari, qui putat, eum, qui se liberum sciat, dum in fuga sit, non videri sine dolo malo in libertate esse, sed simul acsi desierit quasi fugitivus se celare, & pro libertate agere, tunc incipere sine dolo malo in libertate esse, is enim (addit Varus) qui scit se liberum, deinde pro fugitivo agit, hoc ipso, quod in fuga sit, pro servo agit. Ulpianus in L. 12. (nam lex ii. inepte est interjecta,) iudicium suum interponit, atque posse sine dolo malo in libertate esse, & servum posse sine dolo malo in libertate esse, illustrat thesin priorem per exemplum in §. 1. h. l. adductum, posteriorem vero in §. 2. reddit clariorem, & denique addit regulam, ex qua dijudicari potest, an quis sine dolo malo in libertate fuerit: & generaliter dicendum est, quoties quis justis rationibus ductus vel non justis, sine calliditate tamen, putavit se liberum & in libertate moratus est, hunc in ea causa esse, ut sine dolo malo in libertate fuerit: Quo vero pateat, quæ sit vera atque genuina mens ac sententia adductæ regulæ, inquirendum est, quid Ictus h. l. intelligat per rationes justas & per rationes non justas. Puto autem Ictum per rationes justas intelligere, rationes lege adprobatas, seu eas, quæ sanæ rationis dictamini & justitiæ præceptis conveniunt, quicquid enim lex adprobat, hoc justum dicitur. Huic opponitur injustum quod rectæ rationi & Legibus repugnat ac adversatur. Sicuti vero inter justum & injustum est medium quoddam, quod dictamen rectæ rationis vel lex neque adprobavit neque reproboavit, ita illud a Icto indigitatur per verbum

bum *non iustum*. Notum quippe est, negationem aliquando æquipollere affirmationi, aliquando valere plus, sæpe etiam minus valere, & medium quiddam significare. Exemplis rem declaravit Faber in *Theaur. Erudit. Scholast. verb. Non*. Addam alia. Prodesse & nocere sunt duo contraria, quæ tamen medium quoddam habent, non prodesse, hoc est, neque lucro afficere, neque damno eximere. *Vid. Cujac. L. V. Obs. c. 39.* Velle est desiderium suum claris verbis exprimere, vel aliquid jubere; Nolle est aliquid repudiare vel expresse prohibere. Non nolle est pati tantum, vel scire & non protestari ac contradicere, & sic medium quoddam inter velle & nolle constituit, *vid. L. 1. §. 3. D. de Tributor. act.* ibique Gothofr. in *not. Lit. G.* Cave ergo putes, nullam inter in iustum & non iustum esse differentiam, argumenta enim adducta & exempla ex legibus proposita contrarium evincunt, ex quibus concludere: Ulpianum per causam non iustam intellexisse causam mediam inter iustam & iniustam, vel talem, quam Leges neque adprobarunt, neque reprobarunt. Nec absque ratione Ulpianus addidit verba *sine calliditate tamen*, per quæ omnem dolum, fraudem, malitiam excludere voluit, ita, ut & hæc verba docere possint, Jctum *l. c.* per causam non iustam intellexisse causam, quam Leges non improbant, cum nemo causam iniustam absque dolo vel calliditate sequi possit. Quemadmodum vero, ex his, quæ de genuino hujus legis sensu afferui, apparet, Ulpianum in ea nullam causæ iniustæ mentionem fecisse, ita Doctores hoc effatum, quod de defensione & assertione libertatis agit, ad delicta aliosque casus inepte extenderunt, & inde brocardicum generale contra mentem Ulpiani elicuerunt,

§. XI.

Respondetur
objectionibus
Dn. Friesii

Quod cum ita sit, sua sponte corrumpunt ea, quæ D. Frieſe Tabori oppoſuit. Dicit autem in *Diff. de Cauſa fatua* §. 7. *Que ſententia quod ſit tam barbara, ut non poterit placuiſſe Ulpiano, non cerno.* Cernere vero hoc potuiſſet Doctiſſimus Frieſius, ſi textum Ulpiani & quæ Tabor in eum commentatus eſt, attentius conſideraſſet. Docet nempe textus, Ulpianum decidiſſe quæſtionem, ab illa quam noſtrum præſupponit-brocardicum plane diverſam. Brocardicum enim noſtrum generaliter de dolo ejusque excuſatione agit, Ulpianus caſum plane ſpecialem ventilat. Brocardicum ſiſtit cauſam fatuam, ſanae menti & legibus diſconvenientem, Ulpianus cauſam proponit non juſtam. Sicuti vero ea, quæ ſupra expoſui, declarant, maximum inter non juſtum & fatuum eſſe differentiam, ita valde dubito, an ea, quæ D. Frieſe l. c. adducit, ſint vera: imò omnino L. 12. §. 3. ff. de lib. cauſa probari eam oppidò liquet, ſiquidem de excuſatione à dolo agat, ſicque etiam à crimine & turpitudine naturali, etſi excuſatio hac tendat ulterius ad deſenſionem libertatis. Supra oſtendi, Ulpianum docuiſſe, quid ſit in judicio liberali ſine dolo malo fuiſſe, & tenor legis demonſtrat, agi in ea de deſenſione libertatis, à deſenſione verò libertatis ad excuſationem à criminibus & turpitudine naturali non valere conſequentiam, nemo non videt. Reliqua quæ à Dn. Frieſio adducuntur, Quod vero non probabilem duntaxat rationem, ſed etiam fatuam admittat, non poteſt non inde liquere, quod juſtas & non juſtas accipiat rationes, ad has vero probabiles unice cauſas ſpectare, terminorum

*norum amplitudo reluctatur, per ea, quæ supra §. 9. addu-
xi, fatis refutantur.*

§ XI.

Quod attinet ad *L. 46. §. 7. D. de furtis*, observavit *Responso ad*
jam Tabor loco supra c. 2. §. 16. adducto: Ulpianum in *L. 46. §. 7. D.*
ea quoque de bona fide loqui. Quæritur scilicet, an is, *de furtis.*
qui sive verè, sive falsò putavit, se domini voluntate rem
attingere, fur sit? Respondet JCtus neg. quia is, qui
probabili causâ ductus, credidit dominum consensurum,
& rem alienam contrectavit, fraudandi animum & fu-
randi propositum non habuit, cum is demum fur sit, qui
abstulit atque contrectavit, quod invito domino se face-
re scivit, *L. 1. §. ult. L. 76. D. de Furtis*. Quemadmodum
vero ex his, quæ adduxi, sua sponte fluit, quod is, qui pu-
tavit se rem domini voluntate attingere non sit in dolo,
sed re bona fide utatur, bona insuper fides à causa fatua
differat, ita ex hac Ulpiani decisione brocardicum no-
strum vix probabitur. Nec contrarium cum D. Frisio
l. c. concludi potest ex verbis Ulpiani: *Sive falso sive vere*
putat. Licet enim concedam, quod is, qui causa falsa du-
ctus putavit dominum consensurum, & rem alienam
attrectavit, fur non sit, nego tamen, quod conclusio D.
Frisii sit vera, E. causa fatua excusat à dolo, cum inter
causam falsam atque fatuam magna sit differentia & ab il-
la ad hanc argumentari non possimus.

§. XII.

In *L. 7. §. 4. D. de Jurisdic.*, quatuor proponuntur *Responso ad*
causæ, ob quas Edictum Prætoris *pr. b. L.* adductum locum *L. 7. §. 4. D.*
non habet, imperitia, rusticitas, jussus Prætoris, & casus. *Jurisdic.*
Hic

Hic itaque Ulpiani textus ad corroborandum nostrum brocardicum allegari nequit, partim quia brocardicum nostrum est generale, & quamlibet causam injustam, fatuam &c. præsupponit, partim quia Jctus l. c. communi Brocardico contradicit, inepte enim quatuor tantum allegasset causas, si verum esset, quod quælibet causa etiam fatua excuset à dolo,

§. XIII.

Resp. ad 25.
§. 6. D. de
hered. Pet.

Pergo ad L. 25. §. 6. D. de heredit. petit. ex cujus ultimis verbis: *non puto esse prædonem, qui dolo caret, quamvis in jure erret*, nostrum brocardicum deducunt Bargalius aliique Legum Interpretes. Sed ut verum fatear, non video, quomodo hoc Ulpiani effatum nostram corroborare possit regulam. Nam Ulpianus l. c. alium & à nostro brocardico plane diversum decidit casum; interpretatur scilicet verba Senatusconsulti, quæ ex L. 20. §. 6. D. d. T. apponam: *Item eos, qui bona invassent, cum scirent, ad se non pertinere; etiamsi ante litem contestatam fecerint, quò minus possiderent, perinde condemnandos quasi possiderent; & quærit, an verba: Scire ad se non pertinere, etiam ad eum spectent, qui in jure erravit, e. g. si quis testamentum, quod inutile ob defectum solennitatum, recte factum putavit & ideo bona hæreditaria invasit, tanquam prædo pœna Scto ordinata afficiendus sit?* Respondet: Eum non esse prædonem, qui dolo caret, & in jure errat. Mens enim atque intentio deprædandi & aliena bona invadendi prædonem constituunt, non vero error juris, qui cum animo nocendi nihil commune habet, præsumendum quippe est, eum, qui ex solo errore juris absque dolo aliena invasit bona,

In Orig.
A. 1. 2. 3.
S. 1. 2. 3.

invasurum non fuisse, si in jure non errasset. *vid. Ant. Faber. in Rational. ad D. b.* Vera itaque sunt, quæ Ulpianus dixit, brocardicum autem nostrum non confirmant. Hoc ficit causam fatuam, Ulpianus errorem juris. Regula nostra est universalis omnia ferè respiciens crimina, doctrina Ulpiani exhibet decisionem quæstionis plane specialis, Brocardicum nostrum præsupponit dolum, Ulpiani effatum omnem dolum excludit. Plura non addo, hæ enim differentia docebunt, eos fumum vendere, qui ex all. Legis verbis nostrum deducere vel corroborare volunt brocardicum.

§. XIV.

Idem dicendum esse arbitror de eo, quem Tiraquel-
 lus commendat textu *L. 11. §. 10. D. de Interr. in jur. fac.* *Resp. ad L. 11. §. 10. D. de Interrog. in jur. fac.*
 Præsupponit nempe allegatus textus justum errorem facti, causam, ab ea, cujus regula nostra mentionem facit plane diversam. Nam Brocardicum nostrum agit de excusatione à dolo, textus Ulpiani vero venia dignum æstimat eum, qui justo errore ductus se heredem negavit, quia is, qui justo errore ductus aliquid affirmat vel negat, dolo caret; licet enim in re ipsa mendacium aliquod subesse videatur, nullum tamen mentiendi propositum, nullus dolus in respondente adest, cessante vero dolo, cessat pœna. Ei itaque succurrit Prætor, qui ex justo facti errore se heredem negavit, cum error vel ignorantia facti excuset. *L. 9. D. de Jur. Et fact. ignorant. add. L. 11. §. 8. de Interr. in jur. fac.*

§. XV.

§. XV.

Resp. ad L. 11.
§. 11. D. de
Interr. in ju-
re fac.

Multo minus brocardicum nostrum probabitur ex
L. 11. §. 11. D. de Interr. in jure fac. Quæritur enim: An is
qui testamenti tenorem haud habuit cognitum & coram
Prætoro ex aliena relatione nondum inspectis tabulis he-
redem se esse negavit, ex responsione sua se obligare pos-
sit, ita, ut interrogatoria actione exinde conveniatur?
Ulpianus eum absolvit, quia dolo caret & saltem in culpa
est, quod majorem haud adhibuerit diligentiam atque
curam in explorandis iis, quæ testamento scripta sunt.
Notum est, quod is, qui in jure interrogatus responderet,
mentiendo sese oneret, L. 4. D. de Interr. in jur. fac. & in
mendacii vindictam perinde ex sua responsione conveni-
ri possit, acsi verum respondisset. L. 11. §. 1. & 4. d. T. Cef-
sat vero hæc dispositio in eo, qui intentionem fraudandi
& decipiendi non habet, sed ex falsa alterius relatione
coram Prætoro ea proposuit, quæ veritati haud conve-
nunt, nulla enim fallendi intentio, nullus dolus adfuit,
sine quo mendacium concipi haud potest, L. 11. §. 1. D. de
Dolimal. except. Potest ex dictis pro nostro brocardico
concludere, si is, qui culpa absque dolo malo in jure re-
spondit, ex responsione sua non teneatur, à dolo quo-
que excusandus erit, qui causam fatuam, qua motus pec-
cavit, allegare potest. Sed cave ne ita concludas, cum
hæc conclusio non sit omni exceptione major. Inter-
rogatoriæ enim actiones à Prætoro eam ob causam sunt
propositæ, ut veritas ex ore adversarii eruatur, L. 1. & 2.
D. de Interr. quod ut eo facilius fiat, reus ex responsione
sua conveniri poterat; hic vero effectus cessabat, si re-
spondens ex levi negligentia absque omni dolo nego-
tium,

tium, de quo interrogabatur, non examinaverat, quod etiam ultima nostri §. verba docent: *nisi culpa dolo proxima sit.* Ex hac itaque speciali Prætoris dispositione ineptè regula universalis formatur, nec à decisione hujus casus singularis ad nostrum argumentari licet brocardicum.

§. XVI.

non Probant insuper Doctores regulam nostram per *Respons. ad L. 71. §. 8. de acquir. vel am. hered.* Examinat scil. Ulpianus *L. c.* quis rem hereditariam amovere videatur & asserit, quod is amovere non videatur, qui non callido animo, nec maligno rem reposuit. Absolvit quoque eum, qui in re erravit, dum putat, rem non esse hereditariam. Ex his verbis concludere annuntur brocardicum nostrum causæ fatuæ Patroni, sed non video, qua ratione ex illis possit deduci. Nam licet non negem, conclusionem Ulpiani esse veram, eum non posse conveniri actione rerum amotarum, qui rem hereditariam absque animo callido & maligno vel ex errore facti reposuit, quoniam ad id, ut quis actione rerum amotarum teneatur, dolus animusque malignus requiritur, qui cum cesset, cessat quoque actio, quia fundamentum agendi deficit; Nego tamen Ulpiani conclusionem ad nostrum extendi posse brocardicum, deest enim dolus in eo casu, quem ventilat Ulpianus, in nostro vero brocardico præsupponitur, nec causæ fatuæ in dicto textu fit mentio, sed solum dicitur, actionem rerum amotarum locum non habere contra eum, qui absque callido & maligno animo, vel ex errore facti rem hereditariam reposuit, quoniam is, qui in bona fide

fuit, amovere non videtur; accedit, quod decisio Ulpiani casum specialem definiat, ex qua generalis regula omnia fere delictorum genera comprehendens fabricari haud potest.

§. XVII.

Resp. ad L. 3. §. 21. & 22. de Scil. Silanian. inepte à Doctoribus ad confirmandum nostrum brocardicum allegatur. Nam *de Scil. Silan.* §. 21. d. L. præsupponit ignorantiam facti; in eo vero non præsumitur dolus, qui ignorantia facti ductus aliquid fecit, & ab ignorantia facti, ad fatuam causam argumentari non licet. §. 22. autem proponit casum, quo quis absque dolo aperuit forte per imperitiam ac rusticitatem. Quoniam vero imperitia atque rusticitas tantum excusant in casibus jure expressis, & invita jurisprudentia ad alios casus extendi nequeunt, exinde regula generalis formari non potest.

§. XVIII.

Resp. ad L. 6. pr. D. de acq. vel amitt. possess. Falsam porro Ulpiano affingunt mentem Doctorum, qui putant, nostrum brocardicum probari per *L. 6. pr. D. de acq. vel amitt. possess.* Quærit scilicet JCtus, quis clam possidere dicendus sit? & respondet eum clam possidere, qui furtive (malo animo, invito domino, §. 6. *J. de obligat. que ex del.*) ingressus est possessionem ignorante eo, quem sibi controversiam facturum suspicabatur, & ne faceret, timebat. Ex hoc principio concludit, illum non clam possidere, qui sciente aut volente eo, ad quem ea res pertinet, aut aliqua ratione (justa aut legibus adprobata) bonæ fidei possessionem nanciscitur. Quod autem hic per verba aut aliqua ratione, in quibus Doctores se

se fundant, intelligatur (ut monui) ratio justa & legibus adprobata contextus docet. Verba enim *bonæ fidei possessionem nanciscitur* ostendunt, Ictum agere de acquirenda possessione justa, eamque opponere possessioni injustæ atque clandestinæ. Cum vero fundamentum justæ possessionis sit causa justa atque adprobata, vi cuius quis possessionem nactus est, concludo: Jure-Consultum per verba *aliqua ratione ductus* denotasse justam & legibus adprobata rationem. Deinde Ictus dixit: Scientiam & voluntatem domini esse justas acquirendi justæ possessionis causas, hisque adjunxit per particulam *aut* (quæ *b. l.* copulative seu conjunctive sumitur) verba generalia *aliquam rationem* breviterque docere voluit, omnes alias rationes, quibus præsumtio possessionis clandestinæ removeri debet, debere esse similes iis, quas præmisit, hoc est justas & Legibus adprobatas. Quod cum ita sit, hujus legis verba frustra allegantur tanquam fundamentum nostri brocardici, quia brocardicum causam injustam, fatuam &c. proponit, de dolo generaliter agit & excusationem ab omnibus fere criminibus sistit, allegata vero lex quæstionem specialem tractat, de clandestina possessione agit, & ad hujus exclusionem justas & Legibus adprobatas causas requirit.

§. XIX.

L. i. §. ult. D. de abigeis nostrum potius destruit ac *Respons. ad* infringit, quam firmat atque probat Brocardicum. Ver- *L. i. §. ult. D.*
 ba enim legis sunt clara, *justis rationibus ductus*, quæ in- *de abig.*
 justas fatuasque causas excludunt. Addo, quod in *d. L.*
color abigeatus rejiciatur, verbis: *Si non color abigeatus*
 K 3 que-

quæsitus est, ex quibus concludo, inepte hanc Legem ad stabiliendum corroborandumque brocardicum allegari, imprimis cum is, qui pecora abegit, de quorum proprietate faciebat controversiam, non absolvatur, sed ad examinationem civilem, vel, ut Paulus *Libr. V. Sentent. T. 18. n. 3.* loquitur, ad forum h. e. ad jus ordinarium, vel ad iudicium privatum remittatur, & ita convictus in duplum vel in triplum furis more damnetur. *vid. Paulus L. c. n. 1. § 3.*

§. XX.

Resp. ad L. 2. D. ad L. Fab. de Plagiari. Frustra quoque allegatur *L. 2. D. ad L. Fab. de Plagiari.* Quærit scilicet Ulpianus: an is, qui servum absentem vendidit, teneatur *L. Fab. de Plagiari.* & Respondet, Legem Fabiam de Plagiari. ad eos, qui servos absentes vendiderunt non pertinere, ex ea ratione, quia aliud est abesse, aliud in fuga esse, absentem servum dominus vendere poterat, non fugitivum, *l. 2. §. ult. D. L. 6. C. ad L. Fab. de Plagiari. l. 5. in fin. C. de Serv. Fugitiv.* Rationem rationis suppeditat A. Matthæi *Tr. de Criminibus Tit. XII. c. 1. n. 6.* quem exscribere nolo, sufficit, ex hac lege pro nostro brocardico validum argumentum duci haud posse, cum neque casus in ea propositus atque decisus, neque ratio ab Ulpiano adjecta ad nostrum quadrent brocardicum.

§. XXI.

Resp. ad L. 3. pr. D. ad L. Fab. de Plagiari. *L. 3. pr. D. ad L. Fab. de Plagiari.* exhibet possessorem bonæ fidei, seu eum, qui servum alienum esse ignorabat, vel qui voluntate domini (ex justa & probabili causa) id agere putabat *L. 14. C. ad L. Fab. de Plagiari.* Hunc Marcianus

nus a pœna L. Fabiæ absolvit, quia bonæ fidei possessor hac lege non tenetur. Quoniam verò allegata Lex præsupponit ignorantiam facti & credulitatem ex justa causa ortam, non video, qua ratione per allegatam Legem nostrum firmari possit brocardicum.

XXII.

Pergo ad eas rationes, quibus Doctores nostrum ^{Examen r. d.} brocardicum probare intendunt, sedulo inquirens: an ^{tionis Ime.} convenient doctrinæ communi, & regulam inde deductam probent. Quod itaque ad primam, qua Glossatores utuntur, rationem, attinet, quamlibet ignorantiam etiam juris excusare a dolo, notes: quod Glossa ignorantia juris & facti unum eundemque attribuat effectum, cum tamen magna inter utramque sit differentia, ut ex L. 1. & 2. D. de Jur. & fact. ignor. patet. Deinde non quælibet facti ignorantia excusat, sed probabilis; crassa enim, dissoluta & supina ignorantia ferenda habitus est. L. 3. & 6. D. de J. & F. Ign. Farinac. Criminal. Q. 89. n. 66. Disputant præterea Doctores: an ignorantia juris excuset a dolo? Multi sunt LL. Interpretes, qui hoc affirmant, provocantes ad Gl. in L. 14. C. ad L. Fab. de Plagiari. quos recenset Tiraquellus de pæn. temper. Causa XI. n. 3. Alii vero hoc negant, per §. 1. J. de Vi bon. rapt. quos allegat Tiraquell. l. c. n. 5. Farinac. Q. 90. n. 92. quam opinionem L. 11. §. ult. D. de his qui not. infam. & L. 9. D. de Jur. & fact. ignor. confirmare videntur. Doctores verò, qui Glossatorum doctrinæ subscribunt, & ex ea regulam formant, multas afferunt limitationes, quæ totam tere regulam absorbere videntur. Afferunt enim ignorantiam juris non excusare in

iis, quæ contra jus divinum, naturale, Gentium, jus civile notorium & in dubitatum ac jura statuaria fiunt *vid. Tiraquell. l. c. n. 7. sqq.* Quemadmodum vero ea, quæ dixi, evidentissime docent, hanc Glossæ rationem non esse omnibus exceptionibus majorem, ita non cerno, quo modo commune brocardicum probare possit. Nam Glossatorum assertum legibus supra adductis repugnat, & licet non repugnaret, limitationes tamen allegatæ demonstrant, usum hujus doctrinæ esse exiguum, imo plane nullum, cum nullum sit delictum, quod jure divino, naturali, civili vel statuario non sit prohibitum. Ad do: hanc doctrinam non convenire negotio, ad quod applicatur, quia magna inter ignorantiam & causam factam est differentia, prior enim præsupponit defectum intellectus, posterior in voluntate vero ex inconstituto calore, præcipitantia & facilitate agentis a Doctoribus deducitur.

§. XXIII.

*Refutatio
tionis IIde.*

Ratio 2da desumitur à præsumpta hominum bonitate, per quam omnis dolus excluditur, atque dicitur: dolus non præsumitur. Hæc vero thesis non est universalis, sed tantum intelligi debet de dolo ex proposito, qui causam contractui dedit, maxime in bonæ fidei judiciis, nec locum habet in iis, quæ sunt de genere prohibitorum, in quibus dolus præsumitur. *Cap. 1. X. de Reser. l. 1. C. ad L. Corn. de Sicar.* dolus enim præsumitur ex actu illicito ut, quando quis delinquit, eo ipso etiam in dolo esse censeatur *L. 5. C. de Injur. l. 52. §. 1. D. ad L. Aquil. add. Barbos. Thesaur. l. IV. C. 44. axiom. 3.* Quod cum ita sit perperam hæc thesis tanquam ratio ad probandum brocardicum nostrum adducitur, falsaque & inepta erit con-

conclusio, quia dolus non præsumitur, ergo causa fatua a dolo excusat. Contrarium potius ex hac ratione deduco, quia dolus non præsumitur, ergo ab allegante probari debet. Ita docet Scævola in *L. 16. D. de dolo malo*. Ita concludit Ulpianus in *L. 6. § 18. D. de Probat.* Ita jubent Imperatores in *L. 5. C. de Pignor. act.* & in *L. 6. C. de dolo*. Ubi dicunt: Dolum ex indiciis perspicuis probari convenit. Quoniam vero à dolo ex indiciis perspicuis, vel ad probationem indubitatis & luce clarioribus, (ut in *L. ult. C. de Probat.* dicitur) probato nulla est excusatio, & hæc indicia per allegationem causæ, etiam justæ removeri non possunt, *vid. Menoch. de Præsumpt. L. V. Præsumpt. 3. n. 12.* concludo: causam fatuam a dolo non excusare.

§. XXIV.

Tertia ratio brocardicum nostrum planè non probat. Dolus, dicunt Dd. consistit in animo, ideoque non directe probatur, sed per conjecturas, si igitur animus non dirigitur ad decipiendum, non est in dolo, non dirigitur autem si aliqua causa a dolo remota fecerit, quod non erat faciendum &c. Verum enim vero hæc ratio præsupponit causam justam, ut docent verba *si causa a dolo remota fuerit*. Brocardicum autem causam injustam, fatuam, rectæ rationi & Legibus non convenientem proponit. Deinde conclusio est falsa, qui aliqua causa a dolo remota facit, quod non erat faciendum, ejus animus ad decipiendum non dirigitur, partim quia justitia atque injustitia actionum humanarum non solum ex causa impulsiva, sed inprimis ex intentione agentis bona vel mala, justa vel injusta &c. dijudicari debet, partim quia is, qui facit, quod non erat faciendum, rei illicitæ

L

dat

dat operam, & in dolo versari præsumitur, quam præsumptionem non sola causæ impulsivæ allegatio, sed in primis justissima agentis intentio elidit.

§. XXV.

Examen rationis IVe.

Idem dicendum esse arbitror de ultima ratione. Ea enim deducitur ex definitione doli strictissime accepti, fingit (ut ratio antecedens) causam justam, & nititur talia conclusione: dum dolus est machinatio fraudulenta ad circumveniendum, plane non vult decipere, qui aliqua alia causa ductus fecerit. Quemadmodum vero brocardicum nostrum est generale & de dolo late accepto agit, causam non justam, sed injustam præsupponit, & insuper falsitas hujus conclusionis supra demonstrata est, ita non video, quomodo hæc Bargalii ratio nostrum probare possit brocardicum.

§. XXVI.

*Exempla ad-
ducta regu-
lam nostram
non illu-
strant.*

Exempla ex Legibus Romanis desumpta *vid. C. II.* §. 7. nostrum brocardicum neque illustrent neque confirmant. Docent quippe casus, in iis propositi, agentem non fuisse in dolo, sed alia ex causa à dolo remota, justa, atque probabili egisse id, quod agere non debuit. Quod enim attinet ad exemplum in *L. 1. §. 4. D. ne vis fiat ei qui in poss.* propositum, observo *ex d. L. §. 1.* Prætorum in suo interdicto claris atque perspicuis verbis dolum a parte agentis requirere, qui cum in eo, qui rem suam esse putaverat vel sibi nexam cesseret, Ulpianus eum a pœna hujus Edicti absolvit. Idem dicendum est de altero exemplo *ex L. 76. pr. D. de furtis* adducto, in qua is, qui re sibi commodata vel apud se deposita aliter usus est,

est, atque accepit, hoc non animo nocendi fecit, sed quia iusta ex causa puravit, se non invito Domino id facere. Perperam insuper allegantur exempla in *L. 7. D. ad L. Corn. de sicar.* proposita. Requirit enim lex Cornelia de Sicariis in homicida animum occidendi *L. 1. §. 3. D. ad L. Corn. de Sicar.* Qui itaque fortuito vel lata culpa homicidium committit, excusatur & a pœna *L. Corneliæ* absolvitur. Ineptè denique huc refertur casus in *L. 21. D. ad L. Corn. de falsis* propositus, quia in ea nulla excusatio à dolo proponitur, sed pœna illius, qui rem duobus vendidit, dolumque commisit, adducitur. Adde ea, quæ monui infra in §. ult.

§. XXVII.

Progredior ad regulæ nostræ ampliationes; Inter eas primum occupat locum Fama publica. Sed dubito: Utrum Fama publica inter ampliationes brocardici nostri collocari possit, nec absque ratione dubito, quia fama publica respectu actionum humanarum est res indifferens, quam leges neque in totum approbarunt, neque reprobarunt. Quod vero ad quæstionem ipsam attinet, nego: famam publicam semper excusare a dolo, quia nulla lex hunc effectum famæ publicæ attribuit, & hoc assertum naturæ doli repugnat. Non ignoro, quod affirmativæ sententiæ defensores *ad L. 11. §. 12. D. ad L. Jul. de adulter.* provocent; At dicta lex agit de bona fide mulieris, alii se jungentis, cum absentem virum audisset vita functum esse, quam Papinianus absolvit, quia verisimile est, eam deceptam fuisse; aliud vero obtinere dicit, si ficta mariti mors argumentum faciendis nuptiis probabitur præstitisse, tunc enim mulier, quoniam

an fama publica excuset a dolo?

niam scivit maritum non esse mortuum, versatur in dolo, & pro admissi criminis qualitate puniri debet. Exemplis porro ex *L. ult. D. de hered. instituend.* & ex *L. 30. §. 3. D. de acq. l. am. hered.* desumptis affirmativam opinionem illustrare nituntur Doctores. Verum adductæ leges ad nostram thesin plane non quadrant. Nam *L. ult. de Hered. Instituend.* agit de validitate testamenti, bona fide ex falsa causa mutati, & in *L. 30. D. de acq. l. am. hered.* examinatur ac deciditur casus, an existente vidua prægnante, (vel in rei veritate, vel in obstetricum aut *multorum* opinione) hereditas interim adiri possit. Vides, utramque legem nullum præsupponere dolum, ineptè itaque exempla in iis proposita ad illustrandam communem opinionem allegantur. Quibus adde, quod thesis vel regula ex modo adductis Legibus deducta, Fama publica excusat à dolo varias habet limitationes, restringunt nempe eam 1) ad casum quando fama procedit a personis fide dignis, (2) Ortum habet ex probabilibus causis, (3) non est vana & FATUA, cui temere fides habenda haud est (4) Longo tempore vagavit, nec procurata fuit, *vid. Bartol. in Comm. ad L. 11. §. 12. D. ad L. Jul. de adulter. Farinac. Criminal. Q. 90. a. 43. Barbosa & Besaur. Jurispr. E. VI. C. 8.* Quæ limitationes totam fere regulam absorbere videntur. De veritate enim harum limitationum judicare non potes, nisi originem famæ scias, eousque vero eam perquires, usque dum ad ipsam rei evidentiam perveneris; Hæc autem rei evidentia faciet rem notoriam, & famam convertet in notorium, quæ malè à Doctoribus confunduntur, v. B. J. S. Strykii *Disp. de Notorio. C. 1. §. 22.* Nec video, quomodo fama publica à do-

lo liberare possit, si enim certa & perspicua adsint doli indicia, allegatio famæ publicæ haud excusabit, quia de animo decipiendi lædendique alterum constat, & a dolo nulla est excusatio. Qui vero fama publica seductus absque animo decipiendi falsum denunciavit vel aliquem accusavit, is in dolo non est, inepte itaque ad nostri brocardici ampliationem confugiet, & in ea defensionem, qua non indiget, quæret.

§. XXVIII.

Consuetudo irrationabilis inepte refertur inter ampliationes regulæ nostræ, quia causæ fatuæ in omnibus convenit, & ideo exemplum potius, quam ampliationis dicti brocardici denominari debet. Ipsa vero thesis, *An consuetudo irrationabilis excuset a dolo?* Consuetudo irrationabilis excusat à dolo, non est omnino exceptio major, sed Doctores disputant, an hic effectus consuetudini irrationali attribuendus sit. Non nego, multos esse qui hoc affirmant. Sunt tamen alii, qui contrarium defendunt. Sic Hostiensis in *Cap. 5. X. de his, quæ sunt à Prelato*. dicit: Quod in delictis consuetudo non excuset. Nec non Baldus in *L. 32. D. de LL.* asserit, quod in his, quæ sunt de genere malorum, consuetudo nullam excusationem præbeat, quorum opinio mihi videtur esse verior. Nam hic non quæritur: an is, qui consuetudinem irrationabilem communiter receptam sequitur, sit in dolo? (quod negatur, quia ad valorem consuetudinis, qua talis non requiritur, ut sit rationabilis, vid. Dn. Præsid. *Diss. de Jure Consuetud. & Observ. §. 36.* quorsum exempla, quibus hanc thesin illustrent Doctores, spectare videntur.) Sed quæritur: an is, cujus dolus perspicuis indiciis probari potest, ad consuetudinem

nam irrationabilem provocare, eamque tanquam fundamentum excusationis allegare possit? Quod nego, quia perspicua doli indicia animum dolosum indicunt atque probant. Ubi vero adest propositum nocendi, ibi frustra provocatur ad consuetudinem irrationabilem, quæ tanquam causa excusationis legitima allegari non potest, quoniam jura eam improbant atque rejiciunt. vid. *Capit. fin. X. de Consuetud.* Cumque à dolo nulla sit excusatio, ita ut causa etiam justa perspicua doli indicia removere haud possit, hic effectus consuetudini irrationabili inepte à Doctoribus attribuitur. Objicis rationem Doctorum supra C. 2. §. 2. adductam, quod consuetudo ex non licito faciat licitum; Respondeo: Hæc ratio naturam atque vim consuetudinis quidem exprimit, effectum vero consuetudini irrationabili à Doctoribus falso attributum haud confirmat, nam non sequitur consuetudo de non licito licitum facit, ergo à dolo excusat. Provocas ad exempla, quibus hoc assertum illustrent Doctores, Sed frustra: Hæc enim exempla præsupponunt casum, cujus supra mentionem feci, ab eo, de quo sermo est, plane diversum.

§. XXIX.

An dispensatio subreptitia excuset à dolo?

Dispensatio subreptitia, quæ tertium inter ampliatio- nes nostræ regulæ occupat locum, à dolo non potest excusare, quia dolus hujus causæ atque fundamentum est. Falsam enim narrationem præsupponit dispensatio subreptitia, cum subripere nihil aliud hîc denotet, quam per falsam narrationem aliquid extorquere. Falsa vero narratio absque dolo concipi vix potest, intervenit scilicet hic à parte impetrantis malitia atque calliditas, qua conce-

concedentem per falsa narrata movere vult, ut rigorem juris stricti remittat atque relaxet. Quemadmodum vero litteræ subreptione obtentæ non valent, C. 22. & 26. X. de Rescript. L. 2. C. Si nupt ex Rescript. ita dispensatio subreptitia nullum producet effectum, L. 2. & 5. C. si contra Jus & utilitat. publ. multo minus à dolo excusabit.

§. XXX.

Pergo ad quartam brocardici nostri ampliationem, *An Credulitas excuset a dolo?* quæ communem fere Doctorum opinionem proponit, credulitatem excusare à dolo. Miror vero, Doctores credulitati attribuisse effectum, quem natura negotii & leges ei denegant, Credulitas enim seu ipsa credendi facilitas est signum imprudentiæ atque levitatis & præsupponit facilitatem, incuriam ac negligentiam, concludo exinde, eum, qui facile credit, esse in lata culpa. Sicuti vero culpa cuique sua nocet & facilitati suæ attribuere debet, qui alteri temerè credidit, ac sine ulteriori rei auditæ investigatione aliquid commisit, quod dictamini rectæ rationis & legibus haud convenit, ita non video, qua ratione credulitas excusationem præbere & à pœna liberare possit, inprimis cum leges credulitatem nimiam rejiciant, & quisque sibi imputare debeat, quod fuerit credulus, L. 1. §. 2. D. de eo, per quem fact. erit. L. 3. §. 9. D. de in rem verso. L. 3. pr. D. de Scto Macedon. L. 17. C. de accusat. & inscript. Quod cum ita sit, credulitas nunquam à dolo excusabit, quia indicia doli perspicua per allegationem credulitatis removeri haud possunt, & credulitati nullibi in jure nostro is attribuitur effectus, ut præsumptiones doli diluere possit.

§. XXXI.

§. XXXI.

An temeritas
excuset a
dolo?

An temeritas excusat à dolo? quæro occasione ampliacionis Vtæ, quam regulæ nostræ subjicere solent Doctores. Resp. Temeritas in jure nostro dupliciter sumitur, latè considerata sub se continet calumniam, prævaricationem, tergiversationem, & ut multa paucis dicam, dolum. vid. Aug. Barbofæ *Thesaur. Jurispr.* L. 18. C. 6. *Axiom.* 4. Strictè vero accepta denotat defectum consilii & est indicium inconsulti calor, imprudentiæ, negligentæ, ubi aliquid inconsideratè & absque consilio peragitur, hinc temeritas attribuitur culpæ latæ, & temere facere idem est, ac inconsulta facilitate aliquid facere, L. 41. D. de Recept. L. 7. §. 12. de A. R. D. Quemadmodum vero prior significatus ad eam, quam ventilo quæstionem, plane non pertinet, ita temeritas strictè accepta inepte inter ampliaciones causæ fatuæ numeratur. Ea enim, quæ supra C. 2. §. 2. doctui, ostendunt, Doctores causam fatuam facilitati, incuriæ & inconsulto agentis calori attribuire, & ideo non comprehendendo, quomodo id, quod causam fatuam producit, simul tanquam ampliatio causæ fatuæ allegari atque proponi possit. Nego itaque temeritatem excusare à dolo, quia hæc thesis non convenit analogiæ Juis, & nullibi in jure nostro hic effectus temeritati adscribitur, sæpissime verò temeritas improbatur, & non uno loco dicitur, quod temeritas puniri debeat. vid. L. 7. §. 3. D. ad I. Jul. Majest. L. 29. D. ad L. Corn. de fals. L. 33. §. 8. C. de Episcop. L. 1. pr. C. ut omnes Jud. L. 22. §. 14. C. de jure deliber. *Antb. Agricultores C. quæ res pign. oblig. poss.*

§. XXXII.

§. XXXII.

Error juris quoque inter ampliaciones brocardici *An error ju-*
 nostri refertur. Est verò error, opinio veritati contra-*ris excuset à*
 ria, quæ cum hominem sapissimè seducat atque moveat *dolo?*
 ad aliquid faciendum, quod dictamini rectæ rationis &
 præscripto legum haud convenit, errorem juris funda-
 mentum potius causæ fatuæ nominandum, quàm inter
 ampliaciones regulæ nostræ referendum esse existimo.
 Sententia verò, error juris excusat à dolo, universaliter
 vera non est, analogiæ juris non convenit, per nullam le-
 gem probatur, & negotio, de quo agimus, accommodari
 vix potest. Fundamentum erroris est incuria, negligen-
 tia atque præcipitantia agentis, nam cuilibet imperito li-
 berum est, consulere peritiores, *L. 10. D. de bon. possess.*
 Quod cum errans in jure negligat & delinquat, incuriam
 tanquam causam excusationis valide allegare nequit, ipse
 enim sibi imputet, quod sui erroris fuerit causa, quem
 evitare potuisset, si peritiores consulisset. Hanc ob cau-
 sam multi LL. Interpretes dixerunt: Errorem juris ne-
 minem excusare, vid. *Barbola Thesaur. L. 5. C. 16. axiom.*
 13. Provoquant quidem defensores opinionis affirmati-
 væ *ad L. 25. §. 6. D. de hered. petit.* At in ea Lege propo-
 nitur casus, ubi quis dolo caruit & in jure erravit. Uti
 vero hic casus ab eo, quem nostra præsupponit thesis ma-
 ximopere differt, ita non video, qua juris ratione illius
 decisio tanquam fundamentum præsentis sententiæ alle-
 gari, & ex ea probari possit, errorem juris excusare à do-
 lo. Dolus quippe præsupponit animum atque propo-
 situm decipiendi, ubi verò hoc adest & perspicuis indi-
 ciis probari potest, ibi juris error nullam præbebit ex-
 cusa-

M

cusa-

cusationem, quia indicia doli perspicua per allegationem erroris etiam iusti removeri nequeunt.

§. XXXIII.

An Ignorantia juris excuset a dolo?

Ea quæ de errore juris à me dicta sunt, applicari quoque possunt ad ignorantiam juris. Causa fatua, quam præstruit Brocardicum nostrum, sæpissime oriri potest ex ignorantia juris, ideo tamen cum Bartolo aliisque Legum Interpretibus ampliatio formanda haud est: ignorantia juris excusat à dolo, cum ipse Bartolus in *Comm. ad l. 6. §. 25. D. de hered. petit. & ad l. 2. D. de confess. dixerit: ignorantiam juris non præsumi, ex quo concludunt alii Doctores, eam non excusare. vid. Barbos, Axiom. lib. IX. c. 3. ax. 13. Cum enim quilibet vel per propriam diligentiam, vel peritiores consulendo juris positivi præcepta scire possit, *L. 2. §. fin. D. Quis Ord. in honor. poss. L. 2. l. 9. §. 3. D. de f. & fact. ignor.* culpabilis omnino erit ignorantia ejus, qui peritiores consulere neglexit, nec inscitia legum excusationem præbere poterit, per *L. 1. & L. 9. D. & L. 2. C. de jur. & fact. ignor. L. 29 §. 1. Mandat. C. 13. de R. I. in 6t o.* Ignorantia itaque juris nullum patrocinium præstabit ei, qui in dolo est, sive dolus in civilibus negotiis interveniat, sive in delictis objiciatur. Plura non addo. Tu vide ea, quæ supra §. 22. à me sunt propofita.*

§. XXXIV.

Examen ampliationis VIII.

Pergo ad eas ampliaciones, quæ causæ fatuæ effectum exhibent. Inter illas primum tenet locum assertum Doctorum: quod causa fatua excuset à dolo in omnibus casibus.

casu, omnibusque delictis, in quibus à lege vel statuto requiritur dolus. Puto autem hanc ampliationem à Doctorebus esse additam, ut brocardico nostro majorem attribuant vim atque potestatem. Quoniam enim Doctores ex singularis casus decisione generalem regulam ad excludendum omnem dolum formârunt, generalem quoque ei effectum adscribere, formatamque regulam omnibus casibus, omnibusque delictis, ad quorum substantiam à Lege vel Statuto requiritur dolus, applicare non erubuerunt. Quemadmodum vero in antecedentibus demonstravi, brocardicum generale de causa fatua à dolo excusante analogiæ juris haud convenire, ita de præsentè ampliatione idem dicendum esse existimo. Nullam invenire potui legem, hanc ampliationem confirmantem, inveni vero, eam à multis Legum Interpretibus in dubium vocari; Disputant enim de veritate multarum ampliationum, quæ ex hac tanquam conclusiones ex principio deducuntur. Quibus adde, quod limitationes, quas regulæ nostræ subjiciunt Doctores, huic ampliationi contradicant, imò ipsam fere regulam cum ampliationibus absorbere videantur.

§. XXXV.

Huic ampliationi addiderunt aliam: Causam fatuam excusare à pœna, idque ob rationem ex Farinacio adductam, quæ omnino concluderet, nisi falsum præsupponeret principium; Cum enim supra demonstratum sit, causam fatuam à dolo non excusare, eam rationem, qua usus est Farinacius inverto, atque concludo, quoniam causa fatua à dolo non excusat, multo minus excusabit à pœna propter dolum commissum imponenda. Quibus

An causa fatua excuset à pœna?

M 2

ac.

accedit, hanc ampliationem universaliter veram haud esse, sed propter limitationes, quibus Doctores nostrum declararunt brocardicum in multis casibus frustra allegari, ut infra §. 49. ostendam.

§. XXXVI.

Examen ampliat. XI. XII. & XIII.

Ex his, quæ dixi, concludo: sua sponte corruiere eas ampliationes, quæ tanquam conclusiones ex hoc principio à Doctoribus sunt deductæ; scilicet: quod causa fatua excuset ab *infamia*. Infamia irrogatur propter dolum, qui ex indicis perspicuis probari debet. Sicuti autem perspicua doli indicia per allegationem causæ fatuæ atque injustæ removeri non possunt, ita inepte dicitur, causam fatuam excusare ab infamia. Allegatio itaque causæ fatuæ nunquam excusabit *socium*, qui re communi ad usum non destinatum usus est, & *depositarium*, qui in re deposita male versatus est. Nec ea est mens Felicii atque Mevii, ad quos D. Friesse provocat; nam prior proponit causam legitimam atque justam, qua motus socius pro salvanda parte sua totam rem per vim occupavit, paratus alteram partem socio consignare, alter vero non iniquum retinendi prætextum & bonam fidem depositarii præsupponit, à quibus ad causam fatuam non valet argumentatio.

§. XXXVII.

Causa fatua non excusat tutorem à pœna L. 7. D. Quod falso tutor.

Nego porro: Causam fatuam excusare tutorem falsum, ne teneatur pœna L. 7. D. *quod falso tutor*. Prætor scilicet inter alia juris remedia contra falsum tutorem concessit actionem in factum ei, qui cum pupillo contraxit ad id, quod actoris interest. L. 1. §. 1. & 6. L. 7. pr. D. *Quod*

Quod fals. tutor. Cessat vero hoc remedium, si contra-
 hens falsum tutorem esse sciverit, L. 1. §. ult. d. T. Si ex
 duobus tutoribus, qui auctoritatem interposuerunt, alter
 falsus alter verus fuerit. L. 1. §. 3. d. T. Si tutor falsus me-
 tu compulsus auctoritatem accommodaverit L. 7. §. 1. d. T.
 Si falsus tutor non fuerit in dolo. L. 7. §. 1. d. T. Quemadmo-
 dum vero ex adductis patet, inter casus, quibus hæc actio
 cessat, nullam mentionem fieri causæ fatuæ, & supra de-
 monstravi, causam fatuam a dolo non excusare, ita fal-
 sus tutor, qui dolo malo auctoritatem suam interposuit,
 frustra ad nostrum brocardicum provocabit.

§. XXXVIII.

Inepte quoque dicitur: quod *Causa fatua excuset* *An causa fatua*
 à mala fide. Mala fides enim partim denotat dolum *tua excuset*
 malum, ut in L. 5. §. 4. D. de auctoritate & consensu tutor. a mala fide
 & Cur. Ubi Ulpianus *sane si ipse* (tutor rem pupilli & fructuum
 emens) *quidem emit palam, dedit autem nomen, non MA-* *restitutione?*
LA FIDE (astute, malitiose, callido consilio) *sed simpli-*
citer (bona fide v. L. 6. §. 4. D. de negot. gest.) *ut solent ho-*
nestiores non pati nomina sua instrumentis inscribi, valet
emptio L. 1. C. de R. V. & L. 6. C. de Prescript. long. & temp. & c.
 partim designat conscientiam, rem ad alium pertinere L.
 31. & 32. D. de Usurpat. & usucap. Prior significatio hic lo-
 cum habere non potest, absurda enim atque ridicula est
 ea ampliatio, quæ regulam non extendit, sed rem atque
 negotium in regula propositum, aliis verbis exprimit;
 Posteriorem vero si arripias significatum, assero; am-
 pliationem non convenire analogiæ juris ac naturæ ma-
 læ fidei. Probo assertum, quia bona vel mala fides
 facti potius, quam juris est, & ad facti quæstio-
 nem magis, quam ad juris disceptationem pertinet: an
 quis

quis possideat bona fide an mala? ita docet Jctus in L. 48. §. 1. de A. R. D. nec absque ratione, nam bona fides ex errore facti oritur, si quis putet atque credat, eum a quo rem ex donatione vel alia justa causa accepit, fuisse dominum illius rei §. 25. J. de R. D. & L. 109. de V. S. Mala fides autem ex scientia facti, dum quis scit, rem ad alium pertinere, & eam scienter occupat, nasci solet, neutra vero juris ignorantiae natales suos debet. Quem admodum vero causa fatua non facti, sed juris quaestionem tangit & insuper notum est, juris errorem possessori ad fructus acquirendos & ad usucapionem non prodesse, L. 4. & 9. pr. D. de Jur. & fact. ignorant. L. 31. & 32. D. de Usurpat. & usurpat. & usucap. ita brocardicum nostrum ad negotium quod a facti scientia vel errore dependet, applicari, & is, qui rem alienam scienter occupat, per allegationem causae fatuae a mala fide & fructuum restitutione liberari haud potest. Ex his, quae dixi concludo: rationem Doctorum, *bona fides non solum ex justis, sed etiam ex injustis atque temerariis rationibus causatur*, assertum vel ampliationem nostram plane non probare, & illationem Alciati esse falsam, causa fatua excludit doli praesumptionem, ergo efficit, ne quis malae fidei possessor videatur, cum supra demonstratum sit, quod causa fatua doli praesumptionem non elidat, & allegatio causae fatuae atque injustae bonae fidei possessorem constituere nequeat.

§. XXXIX.

Examen ampliationis XVII. & XIX.

Frustra porro provocat ad brocardicum nostrum filius, qui propter impugnationem testamenti paterni legitima privatur. Privatur legitima filius, qui impro-

be calumniose ac dolo malo patris testamentum impugnat, & in ista lite improba usque ad sententiam iudicis perseverat. *L. 8. §. 14. D. de inoffic. testam.* Punitur itaque propter litem improbam & calumniandi animo institutam, nec sententiam per allegationem causæ fatuæ rescindere potest, partim quia de dolo malo & improbo animo agentis ex actis constat, partim quia a dolo nulla est excusatio. Finckelthufius vero, quem Dn. Frieſe citat, casum proponit ab eo, quem nostra sistit ampliatio plane diversum, absolvit quippe heredem, qui litem contra testamentum paternum ex justa ac probabili causa lege permitte motam, via juris ordinaria persequitur. Multo minus Causa fatua excusabit eum, qui possidere desit, ne rei vindicatione conveniatur, quia is, qui dolo rem ante litem contestatam possidere desit, perinde habetur, ac si adhuc possideret. *L. 27. §. 3. D. de R. V. L. 131. & L. 157. de R. J. C. 36. de R. J. in 610. & causa fatua atque injusta doli præsumptionem diluere nequit.*

§. XL.

Judex qui per imperitiam male judicavit, vel pupillam tutorem non dedit, justitiam protraxit, vel denegavit, inepte ad nostrum provocat brocardicum. Nam Judex personam viri boni, innocentis, & honesti tueri debet. L. 4. §. 1. D. Famil. ercise, atque justitiam secundum leges & morum præscripta administrare tenetur pr. J. de Offic. Jud. L. 13. C. de sentent. & Interloc. Is vero viri boni ac innocentis officio non fungitur & Legum atque justitiæ vestigia non sequitur, qui causa fatua datus officium suum negligit. Judex itaque causam fatuam

*Examen am-
pilationis
XIX. XX,
XXX.*

am allegans, propriam allegat turpitudinem & fateatur, quod officio viri boni atque honesti non satisfecerit, ac ideo non excusari, sed tanquam confessus & convictus puniri debet.

§. XLI.

An causa fatua excuset a contumacia?

Progredior ad ampliationem 22. & quaero: an causa fatua excuset a contumacia? Contumacia est adversus judicem competentem ad se vocantem vel aliter praecipientem contemptus. *vid.* Bargal. de Dolo *L. V. C. 21. n. 6.* cum non tantum ille contumax sit, qui citatus praesentiam sui facere contemnit *L. 53. §. 1. D. de Re jud.* sed & is, qui in qualibet judicii parte judicis jussui non satisfacit. *L. 1. §. 3. D. de Postul. L. 19. D. de dolo.* Cum vero contemptus judicis dolum praesupponat, & a dolo causa fatua excuset, multi LL. Interpretes putant, causam fatuam excusare a contumacia ejusque poena, & suam sententiam per Glossam supra *C. 2. §. 3.* adductam corroborare intendunt, ab hac vero opinione Bartolus *in Comm. ad L. 23. D. de appell.* Jason *in Comm. ad L. 1. §. fin. si quis jus dicent. n. 27. sqq.* alique recesserunt, eorumque Doctrinam veriolem esse existimo. Quod enim ad allegata Glossae loca attinet, praesupponunt eundem casum, quem exponit JCeus in *L. 2. §. 1. D. si quis in jus vocatus &c.* Sc. si quis ex rusticitate non venerit. Quoniam vero hic casus plane est diversus ab eo, quem nostra sistit ampliatio, ista Glossae opinio ad praesentis controversiae decisionem ineptè allegatur. Similiter falsum Doctorum est praesuppositum: Causam fatuam excusare a dolo, ex quo inepte concluditur, ergo Causa fatua excusat a contumacia. Contumacia enim ori-

oritur ex contemptu iudicis vocantis, ad hujus vero excusationem non quælibet sufficit causa, sed iusta atque legitima. Ita disponit Jus Romanum, ita decernit Jus Pontificium, ita statuit Jus Saxonicum. Jure Romano nulla alia causa a contumacia excusavit, quam iusta, fontica, & legibus adprobata, veluti morbus *L. 2. §. 3. D. Si quis caution. L. 53. §. 2. & L. 60. D. de Re jud. expeditio publica seu absentia reipublicæ causa L. 140. D. de R. J. & L. 1. D. Quib. ex caus. major. tempestas, quæ impedimento est itineri vel navigationi, vis fluminis L. 2. §. 3. 6. 7. D. Si quis caution. majoris causæ occupatio L. 53. §. 2. D. de Re judic. & L. 10. C. Quemadmodum & quand. Jud. Plura exempla vide in *L. 2. §. 99. D. si quis caution. nec ullibi dicitur, causam fatuam excusare a contumacia, contrarium potius concludo ex L. 2. §. 1. D. si quis in jus voc. non ierit, &c. ubi dicitur, Si quis in jus vocatus non ierit, ex causa a competente iudice multa pro jurisdictione iudicis damnabitur. delinquit enim, & contemnit iudicis auctoritatem, qui in jus vocatus non venit L. 5. D. de judic. & L. 199. D. de R. J. Jus Canonicum iustas requirere causas ad excusationem à contumacia, docet *C. 19. X. de Appellat. & Cap. 16. §. Quodsi per viginti de Elect in 6to & Jure Saxonico L. 2. art. 7. quatuor tantum allegantur causæ, quæ tanquam iusta atque legitima impedimenta à contumacia excusant, captivitas, adversa valetudo, peregrinatio extra fines terræ, & publica expeditio. Quæ licet à Glossa ad alias extendantur causas, ex adducto tamen loco constat, nulla alia, quam legitima impedimenta excusare a contumacia, quod etiam denotat vox *Ehehaften*, quæ jure Saxonico legitima vel legibus adprobata impedimenta designat, *Etlliche redliche Ursachen, Ehehafte Noth, rechte Noth vid.****

N

Weh-

Wehner in *Observ. verb. Ehehaften* p. 99. Quibus addo, quod Doctores, qui nostrum commendant brocardicum asserant, causam fatuam non excusare a contemptu iudicis, *Vid. C. 2. §. 13. p. 51.* quoniam vero contumacia præsupponit contemptum iudicis, non video, quo jure asserere possint, causam fatuam excusare a contumacia ejusque pœna.

§. XLII.

An causa fatua excuset a mora?

Doctores porro disputant: an causa fatua excuset a mora? Multi affirmativam defendunt opinionem, quia dolus inest moræ, a dolo vero quælibet causa excusat. Alii vero negativam tueri volunt, quia (1) ad incurrendam moram sufficit lata culpa, a qua causa fatua non excusat; & (2) in mora de damno & interesse partis agitur, a quo causa injusta nullam excusationem præbet. Negativam sententiam veriore esse existimo, etsi prior ratio, qua Doctores utuntur, non sit omni exceptione major, nam ad eam, quam ampliatio nostra tractat quæstionem non quadrat, & ad corroborandam thesin generalem adhiberi nequit. Licet enim non negem, dari casus, in quibus mora per latam culpam committitur, regulariter tamen ad id, ut quis moram contrahat, dolus requiritur, ita docet Ulpianus in *L. §. 9. D. Mandat. Dolo facere videtur, qui id, quod potest restituere, non restituit, nec non in L. 44. D. Mand. Dolo est, si quis nolit persequi, quod persequi potest, aut si quis non exegerit, quod exigere potest, aut solvere, ut Haloander legit. Idem dicere videtur Africanus in *L. 78. D. de Procurator. & Paulus in L. 24. D. ex quib. caus. maj. Dolumque moræ inesse demonstravit Bargalius Tr. de Dolo**

Dolo *L. 8. C. 22. n. 2. § 9.* quem non exscribam. Altera vero ratio magis stringere videtur, quia omnem omnino sub se comprehendit moram, cum enim mora, de qua præsens ampliatio agit, non tantum frustratoriam solvendi vel accipiendi debiti dilationem comprehendat, sed omnem agendi ejus, ad quod de jure tenemur cum alterius damno cessationem denotet, is, qui negligit facere id, quod de jure facere debet, alterique per hanc cessationem damnum revera infert, *L. 8. D. si quis Caution.* in mora esse videtur. Quemadmodum vero excusatio a mora nihil aliud est, quam justa demonstratio, moratorem in moram non incidisse, ita is, qui hoc docere vult, justas legibusque adprobatas allegare debet causas, quibus commotus officio suo non satisfecit. Ita docent Prudentes Romani, audias Ulpianum, qui in *L. 21. D. de Usuris* optimam rationem requirit ad excusationem a mora. *Sciendum est, inquit, non omne, quod differendi causa optima ratione fiat mora annumerandum,* ubi per optimam rationem nihil aliud intelligit, quam causam justam, impedimentum legitimum, seu rationem legibus adprobatam. Jcti enim & Imperatores sæpissime ita locuti sunt. Sic Papinianus in *L. 31. D. de Minor.* edicit, servos hereditarios, qui ex fidei commissio recte manumissi sunt, libertatem consequi optimo jure. Sic usuræ præcedente stipulatione promissæ optimo jure debentur *L. 1. C. de Usur.* Sic Justinianus dicit, Codicillos admissos esse optimo jure *pr. 7. de Codicill.* Exempla quoque in dicta Lege 21. & seq. ab Ulpiano adducta declarant, per optimam rationem hic intelligi causam LL. adprobatam. Dicit enim *moram factam non videri, si debitor amicos vel fidejussa-*

in iussores requirat ad commodam debiti solutionem, vel exceptionem aliquam alleget, cum in mora non sit, a quo pecunia propter exceptionem peti non potest, L. 40. in fin. D. de rebus credit, vel si debitor reipublicæ causa subito abesse coactus sit; ut defensionem sui mandare non possit, vel in vinculis hostiumque potestate esse cæperit, L. 21. & 23. D. de Usur. ibique Gothofr. in notis. Hæc aliaque exempla ex L. 17. §. 3. L. 34. D. de Usur. L. 39. D. de Solution. L. 63. D. de R. I. docent, nullam aliam, quam justam causam à mora excusare.

§. XLIII.

*Causa fatua
non excusat
Vasallum re-
novationem
feudi non
petentem.*

Licet quoque multi Doctores putent, nostrum brocardicum magnum præbere usum in causis feudalibus, & causam fatuam excusare vasallum, investituræ renovationem intra tempus legitimum non petentem, ut propterea feudo privari haud possit; Existimo tamen hanc doctrinam genuinis juris feudalis principiis haud convenire. Vasallus enim intra legitimum tempus renovationem investituræ haud petens feudo privatur, nisi justam excusationis causam habeat, *vid. l. F. 22. pr.* nec non *2. F. 24. pr. 2 F. 52. in fin. 2. F. 55. vers. præterea in fin. 2. F. 97.* Per justam vero excusationis causam excluditur omnis causa fatua, ita, ut vasallum alia non excuset causa, nisi ea, quæ legibus est adprobata. Vana itaque & frivola est Borcholti in *Tract. de Feudis C. 8. n. 23.* & aliorum illatio, qui asserunt, dolum requiri ad feudi privationem ob non petitam intra annum & diem investituram, à dolo vero quamlibet causam excusare. Notum enim est, ad privationem feudi non solum requiri dolum, sufficere etiam latam culpam vasalli, quæ in nostro negotio dolo ita æquiparatur, ut

ut vafallus ob latam culpam feudo possit privari *vid. 2. F. 55. pr. in fin. & Rosenthal de feudis C. 17. Concl. 56.* Ex quo sua sponte fluit, brocardicum nostrum hic inutiliter allegari, inprimis cum Doctores putent, causam fatuam a lata culpa non liberare *vid. supr. C. 2. §. 12. p. 50.* Nec obstat distinctio Frisii, qui *in disputat. de caus. Fat. §. 12.* distinguit inter vafallum, qui ob culpam feudo privatur, & inter eum, qui ob dolum punitur; quo ultimo casu regulam nostram obtinere statuit. Nam respondeo: Si Vafallus ob dolum puniatur, dolus indicii perspicuis probari debet, ubi vero perspicua adsunt doli indicia, ibi Vafallus ad fatuam causam frustra provocabit. Ubi autem hæc deficiunt, ibi ob dolum puniri non potest, inepte itaque causam fatuam ad excludendum dolum allegabit.

XLIV.

Reliqua brocardici nostri ampliationes varia exhibent delicta, divino & humano jure prohibita, in quibus dolus est de substantia. Deducuntur autem hæc ampliationes ex nostro brocardico, tanquam ex principio certo & a nemine in dubium vocato. Quemadmodum vero hujus injustitia supra demonstrata est, ita destructo principio, conclusiones ex eo deductæ haud subsistent. Nec video, quomodo causa fatua a delictis excusare possit, quoniam a delictis, quæ absque dolo non committuntur, nulla plane est excusatio, & indicia doli per allegationem causæ fatuæ removeri non possunt. Quibus adde: has ampliationes non convenire communi Doctorum opinioni. Ji enim Doctores, qui nostram ampliarunt regulam

An causa fatua excuset a delictis?

gulam, eam simul limitarunt, docentes: causam fatuam allegari non posse, in casibus negotiisque Jure Naturali, Divino, civili prohibitis. Cum vero delicta supra *C. II. §. II.* recensita Jure Naturali, Divino vel civili sint prohibita, concludo ex his Doctorum præsuppositis, brocardicum nostrum in delictis locum non habere, sed allegatas ampliaciones esse ineptas, falsas, & communi Doctorum opinioni contrarias.

§. XLV.

*Limitationes
regule no-
stræ subjectæ
eam enerv-
ant atque
absumunt.*

Ea, quæ hætenus disserui, evincunt, brocardicum nostrum haud convenire principiis justis, naturæ doli, doctrinæ veterum Prudentum, nec probari per leges, rationes, atque exempla, quibus nostram regulam firmare & corroborare intendunt Doctores, multo minus producere eum effectum, qui vulgo causæ fatuæ attribuitur. Sed nondum omnia dixi, restat, ut ex propria doctorum, qui nostram commendant regulam, confessione demonstrarem, eam esse ineptam, perplexam, vanam, futilem, fatuam. Regula est: Causa fatua excusat a dolo, hæc regula est generalis, ita ut universale sit remedium contra dolum ejusque pœnam, & in omnibus negotiis, quibus dolo intervenire solet, allegari possit. Verum enim vero Doctores, qui brocardicum nostrum commenti sunt atque commentati, multas simul, adduxerunt limitationes, quæ ipsam regulam enervare, absumere ac absorbere videntur. Excipe a regula nostra negotia, quæ Jure Naturali, Divino & Civili notorio ac indubitato prohibita sunt *vid. Limit. 1. 2. 3.* remove casus, in quibus lex non requirit dolum *vid. Limit. 4.* dic, causam fatuam non excusare à lata culpa & dolo præsumpto

pto. *vid. limit. 5. 6.* concede, brocardicum nostrum frustra allegari in delictis judicialibus *vid. Limit. 11.* pone, regulam nostram excusationem non præbere a temeritate; *vid. Limit. 15.* nec locum habere in casu, si agatur de lucro captando, *vid. Limit. 16.* adde: eam nullum producere effectum, nisi a causa fatua omnis abfit calliditas. *vid. Limit. 17.* Inquire vero simul, an possitis his limitationibus multos invenire possis casus, quibus regulam nostram applices, fateor, quod nullum fere reperire potuerim casum, adquem admisis his limitationibus regulam nostram applicem, & concludo, quod hæ limitationes regulam nostram infringant, destruant, funditusque pervertant.

§. XLVI.

Sed objicis, multas ex iis, quas adduxi limitationibus a Doctoribus in dubium vocari, allegas primam, *An causa fatua excuset in tua excuset in* quam Vivius *Decis. 449.* Menochius *de Recuperand. Posses. iis, que sunt* *Rem. 5. n. 58.* Hondædeus *Consil. 105. n. 27.* aliique rejecerunt & improbarunt, ea inprimis ex ratione, quia hæc *prohibita jure Naturæ* limitatio videatur penitus & omnino & in omnibus & *li?* per omnia communem opinionem destruere. Verum enim vero salva res est. Hæc Vivii, Menochii, Hondædei ratio est indicium malæ causæ, meamque confirmat opinionem. Nam non sequitur, hæc limitatio infringit regulam, ergo est falsa. Dolus præsumitur in eo, qui mercatur contra jura *per C. 64. & 82. de R. J. 660 &* qui facit ea, quæ contra bonos mores sunt. *Cæpoll. Consil. 24.* Ex his concludo, Brocardicum nostrum cessare in iis, quæ jure naturali sunt prohibita. Illustro assertum per

per exemplum in *L. 38. §. 2. D. ad L. Jul. de adulter.* propositum, ubi JCtus dicit, mulierem eam, quam mares sustinere pœnam, cum incestum *jure Gentium prohibitum* admiserit.

§. XLVII.

An Causa fatua excuset a lata culpa & dolo præsumpto? Mones porro: Doctores disputare de veritate *Litæ fatua excuset a lata culpa & dolo præsumpto?* ac objicis, quod hæ limitationes brocardicum nostrum haud infringant. Sed Resp. Non nego *Ofascium Decis. Pedemont. 71. n. 17. all. Farinac. in Crim. Qu. 91. n. 33. Wesenbec. Consil. 26. n. 50. Friesium Diss. de Causa Fatua §. 24.* communi contradicere opinioni atque statuere, causam fatuam excusare a lata culpa. An vero horum doctrina brocardico nostro conveniat, valde dubito. Brocardicum nostrum mentionem facit doli & ad culpam latam inique extenditur, quia inter dolum & latam culpam magna est differentia, cum dolus propositum & consilium malum alterum lædendi, lata culpa autem negligentiam & ignorantiam supinam præsupponat *L. 213. §. 2. L. 223. de V. S.* Nec probat ratio, qua dissentientes utuntur, quod lata culpa æquiparetur dolo, nam ea non est universalis; licet enim plerique Veterum Prudentium putaverint, latam culpam in civilibus actionibus dolo comparari *vid. L. 7. §. 1. D. de suspectis tutor. L. 1. §. 5. D. de Obl. & action.* alii tamen ut Proculus hoc negarunt *vid. L. 32. D. de deposit.* Omnes vero in eo consentire videntur, quod lata culpa ratione originis a dolo differat & ab eo distinguatur. *L. 8. §. 10. D. Mandat. L. 1. C. de deposit. L. 20. C. de Negot. gest.* nec in publicis ac criminalibus judiciis lata culpa dolo æquiparari debeat. *L. 7. D. ad L. Cor-*

L. Corn. de Sicar. Altera vero ratio, quam adduxit Dn. Friefe *in Diff. de Causa Fatua §. 24.* contrariam opinionem non probat. Audiamus eum: *Cum enim ex supra dictis sponte fluat, animum delinquendi cum fatua causa non existere, sed abesse cum a fatue operante, adeo, ut inducat etiam bonam fidem, non potest non etiam fatua causa excusare.* Verum enim vero, quoniam supra §. 4. demonstratum est, causam fatuam absque malitia atque dolo agentis vix concipi posse, bonamque fidem ex errore facti, non vero ex ignorantia juris oriri, non video, qua ratione Dn. Friefii argumentatio subsistere possit. Quod vero ad dolum præsumptum attinet, putant Gabriellius *L. 7. Comm. Conclus. de maleficiis concl. VIII. n. 85.* Hondæd. *Consil. 35. n. 59.* & alii causam fatuam excusare a dolo præsumpto, non autem a dolo vero. Sed allegati Doctores, impugnant potius quam declarant nostrum brocardicum & in una eademque re inadvertenter contraria dicunt test. Farinac. *Criminal. 2. 90. n. 64.* Afferunt enim causam fatuam excusare a dolo, per adductam autem declarationem, regulæ nostræ omnem denegant vim atque potestatem, cum dolus præsumptus proprie non sit dolus & distinctio inter dolum verum & præsumptum a Bartolo *in Comment. ad L. 32. D. deposit.* contra analogiam juris & mentem veterum Prudentum excogitata, ab aliis autem tanquam spuria & legibus haud conveniens rejecta fuerit. V. Anton. *Matthæum de Criminib. L. 48. Tit. 18. c. 4. n. 10.*

§. XLIX.

Instas insuper, limitationem n. 10. propositam: *Causam fatuam non excusare in delictis judicialibus a multis legum Interpretibus vocari in dubium, atque conjunctis: commune brocardicum ex ea inepte impugnari.* *An causa fatua excuset in delictis judicialibus?*

O

Quem.

Quemadmodum vero supra demonstravi: Causam fatuam nullam plane præbere excusationem a dolo, ita eum, qui in iudicio delinquit, non excusabit, partim quia ex proposito delinquere videtur, qui in iudicio delinquit, cum nemo iudicem accedat, nisi bene instructus, partim quia gravius delinquit, qui in iudicio, quam qui extra iudicium peccat. Has ob causas Baldus & post eum alii Doctores recte declararunt regulam communem. Nec obstant ea, quæ Dn. Friese opponit, cum iura iniqui loquantur generaliter nec major uno casu, quam in alio assignari possit ratio, regula in omnibus casibus procedere debet. Respondeo enim: Brocardicum nostrum est generale, quia vero ad delicta in iudicio commissa applicari nequit, hac omnino opus fuit declaratione. Objicis cum Dn. Frisio l. c. eam esse ineptam, quare enim eadem causa non excusaret in iudicio & extra iudicium cum dolo & is, qui in iudicio agit, carere videatur. Sed dedi diversitatis rationem, quæ cum naturæ negotii conveniat, omnino attendi debet. Is enim qui delinquit, videtur esse in dolo, in primis si delictum in iudicio committat, quia deliberato consilio agit. Inepte itaque ad causam fatuam provocat, propriam quippe turpitudinem allegat, & fatetur, quod iniustis rationibus ductus peccaverit. Quod cum ira se habeat, reliquæ D. Frisii rationes sponte corruunt, falsumque est præsuppositum, quando pergit & omnino obest causa fatua, ne dolo & deliberatio præsumatur, & sit quod committitur excusabile, supra enim a me demonstratum est, causam fatuam nunquam excusare a dolo.

§. XLIX.

Causa fatua non excusat Pergo ad secundum brocardici nostri effectum, & ex propria Doctorum confessione demonstro, causam fatuam

tuam non liberare à pœna. Doctores enim regulam *no- a pœna ex*
 stram limitant atque asserunt, causam fatuam non excu- *propria Do-*
 sare a pœna legali vel statutaria *vid. Limit. VII. §. 12. Cap. Etorum con-*
prac. Nostrum itaque brocardicum frustra allegatur, *sessione.*
 si delictis certæ pœnæ, certis legibus definitæ aliaque
 negotia civilia sub comminatione certæ pœnæ prohibita
 sint. Quod cum ita sit, non video, quomodo hæc limi-
 tatio respondeat limitationi IX, vi ejus causa fatua tan-
 tum excusat a pœna ordinaria, quoniam enim pœna or-
 dinaria est, quæ a lege definitur ac determinatur, eaque
 pœnæ legali atque statutariæ in omnibus convenit, de pœ-
 na ordinaria idem dicendum esse existimo, quod de lega-
 li ac statutaria pronunciarunt legum Interpretes, scilicet
 causam fatuam ab ea non excusare. Quemadmodum
 vero omnes pœnæ sunt vel ordinariæ vel extraordinariæ,
 ab extraordinaria vero pœna causa fatua ad ductum limi-
 tationis IX, non excusat & a pœna ordinaria propter al-
 legatam rationem excusare non potest, ita concludo:
 causam fatuam ex propria Doctorum confessione a pœ-
 na nunquam excusare. Provocas quidem ad limitatio-
 nem VIII. & distinctionem inter pœnam corporalem
 & pecuniariam urges, sed respondeo: Quod Doctores
 pœnas corporales ac pecuniarias partim ad ordinarias
 partim ad extraordinarias pœnas referre soleant, quod-
 que in iis idem jus obtineat, quod in pœnis ordinariis
 atque extraordinariis locum habet.

§. L.

Fatue vero agit, qui defensionis suæ fundamentum *Brocardi.*
 in causa fatua ponit, nullum enim sentiet commodum, *cum nostrum*
 sed judiciali auctoritate fatuus atque injustus declarabitur. *nullam fere*
 Fluit hoc tam ex iis, quæ supra de falsitate hujus Bro- *habet usidi-*
car-
tatem.

cardici proposui argumentis, quam ex propria Doctorum de legitimo regulæ nostræ usu doctrina, docent scilicet causam fatuam non excusare nisi ab allegante probetur, & licet in modo probandi haud convenient, ut supra C. 2. §. 13. differui, omnes tamen dicunt, eum, qui causam fatuam allegat, probare debere, quod hac causa motus peccaverit. Qui itaque ad nostrum provocat brocardicum fatetur, & non solum fatetur, sed etiam probabit vel juramento confirmabit, quod sit fatuus atque injustus, Judex vero officio suo satisfaciet, & delinquentem tanquam confessum & convictum debita poena afficiet. Ex adductis autem concludo, brocardicum nostrum nullum fere producere effectum, & causam fatuam esse fatuam excusationis causam.

§. LI.

Praxis brocardici nostri est injusta.

Sed provocas ad communem Doctorum opinionem, quæ nostrum adprobat brocardicum, producis gregem Doctorum, qui nostram commendant regulam, allegas præjudicia, quæ hanc corroborant sententiam usumque regulæ nostræ evidentissimè ostendunt. Verum enim vero, cave, ne communis opinio, quæ sæpe communis est error, te decipiat, ne multitudo allegationum, quæ sæpe est indicium malæ causæ, te seducat, & ne præjudicia atque judicata, quæ sæpe præjudicio autoritatis & præcipitantiæ natales debent, te in inquirenda veritate impedian. Non pugnamus auctoritatibus, sed rationibus, nec attendimus, quis dicat, sed quid dicatur. Sicuti vero supra demonstravi, brocardicum nostrum ex malè intellectis Ulpiani legibus contra mentem Glossatorum è subsequentibus Juris Interpretibus

ribus esse deductum, Veterum Prudentum doctrinæ, naturæ doli ac causæ fatuæ non convenire, ita ex iis, quæ proposui atque dixi sponte fluit, praxin brocardici nostri repugnare analogiæ juris & esse injustam, irrationabilem & ut multa paucis dicam, fatuam.

§. LII.

Hæc sunt Lector Benevole, quæ de brocardici nostri fatuitate disserere volui. Tu iudices, an acu rem tetigerim, & an ea, quæ proposui, argumenta analogiæ juris & doctrinæ Veterum Prudentum respondeant. Plura adponere potuissim inprimis de miris regulæ hujus ampliationibus, ne vero præfens pertractatio limites Dissertationis egrediatur, hic subsistere placuit. Interim permittes, ut de unico præsentis lucubrationis articulo sententiam meam clarius exponam. Recensui supra (C. 2. §. 7.) inter exempla, quibus Doctores nostrum illustrarunt brocardicum, venditionem ejusdem rei duobus in solidum diversis contractibus factam, quia ex JCtorum disputatione nova rei jam pridem venditæ venditio constat, ut cujusvis alterius alienæ, L. 28. D. de contrab. Empt. add. Hotom. Observ. L. V. C. 15, & Hadrianus hunc casum inter crimina falsi retulit, ita tamen, ut remissius puniatur. L. 21. D. de L. Corn. de falsis. Docui quoque C. 3. §. 26. hunc casum ineptè inter regulæ nostræ exempla referri. Quoniam vero B. Tabor, ex cujus *analectis ad Barbos. Thesaur.* hoc exemplum adduxi, ambigüe locutus est, & ex all. loco perspicue non apparet, utrum yir doctissimus d. l. casum tanquam exemplum commune brocardicum illustrans proposuerit, an illum tanquam exemplum falsi alle-

Conclusio.

allegaverit, ex citata L. 27. autem patet, posteriorem opinionem priori præferendam esse, hoc exemplum jam reliquorum numero eximo, imo prorsus deleo atque expungo. Quod reliquum est, peto a Te L. B. ut ea, quæ a me dicta sunt, æqui bonique consulas, nam non pauca esse, quæ vel omissa vel minus recte a me posita sunt, nullus dubito, quæ ut & errata typographica (quorum quædam graviora infra noravi) secundis curis supplebo atque emendabo.

FINIS.

CHRISTIANUS THOMASIVS, D.

NOBILISSIMO CANDIDATO SUO

BIECKIO

S. P. D.

CUm à me peteres, ut materiam disputationis inauguralis tibi commendarem, dixi, te non male facturum esse, si orbi erudito ostenderes paulo distinctius fatuitatem brocardici: *Fatuam causam excusare à dolo.* Etenim nihil frequentius est, quam ut Jcti, etiam celeberrimi, in scriptis ad hoc axioma provocent, & sententias quoadque absurdissimas hoc brocardico defendere allaborent, item ut

ut iudices & Collegiorum Juridicorum Assessores, à Collegiis suis in quætionibus de puniendis delictis dissentientes, dum hi fortè urgent, vota eorum omni ratione & jure destitui, nihil aliud hinc monitis opponere soleant, quam, quod etiam fatua causa excuset à dolo. Potissimum autem observare licuit, plerumque prætextum hujus brocardici præter voluntatem eo utentium, dissentientibus collegis vitia horum etiam incognita aut occultata prodidisse. Si enim agatur de puniendo adultero, usurario, calumniatore, homicida, aut ex vindictæ studio aut iræ furore graves alteri injurias inferente, deprehendes, si non semper, sapius tamen, vota mitiora ex variis fontibus ortum ducere, prout videlicet in votantium cordibus vel amor illicitus, vel avaritia, vel ira subitanea aut vindictæ studium dominantur, & postea, ex brocardico, quod fatua causa excuset à dolo, defendi. Hi tamen, si non excusationem, saltem misericordiam merentur, quod in Academiis à docentibus tantum non unanimiter brocardicum istud ipsis inculcatum & commendatum fuerit. Cum vero sensus communis, doceat, brocardicum illud non esse opus jurisprudentiæ, sed stultitiæ juris, mirari quis posset, qui factum, aut qua ratione possibile fuerit, ut ejusmodi regula aperitè stulta, nec stultitiam dissimulans, potuerit se insinuare tot JCris, veram scilicet non simulatam sapientiam & prudentiam proficientibus, nisi jam suo tempore a) Erasmus ostendisset, facta) in *Encomio Morie*. & ex instituto Paparum debebant, omnem fuisse larvatam, & re ipsa summam stultitiam; etsi Theologorum, Concionatorum, Grammaticorum, Dialecticorum, Rhetorum, Philosophorum moriam magis ad vivum depinxerit, quam JCtorum & Medicorum, utpote quorum saltem obiter & in transitu mentionem facit, b) Debuissent igitur ab illo tempore JCti etiam oculos non solum proprios, sed & auditorum re JCTi etiam oculos non solum proprios, sed & auditorum Item p. 144. detrahere, ac loco professionum Juridicarum, nihil quam in- uitor autem edit. Oxoni- gentia damna Reipublicæ in singulis Europæ regnis, potissimum ensi in 12. 1668

mum autem in Germania, producere aptarum, & eum in finem in medio Papatu magna ex parte institutarum, veritatem hanc, quamvis exosam, Regibus & Principibus ostendere. Sed debuissent. Quomodo vero id facere potuissent Jcti Catholici, cum nec Jcti apud Protestantes post reformationem ad nostra usque tempora stultitiam jurisprudentiæ Academicæ, etiam quatenus maxime noxia est, agnoverint, sed v. g. hucusque docuerint, in Jure Canonico contineri magnam & Christianam sapientiam, & id adeo semper juri civili præferendum esse, quoties agatur de peccato vitando; cum tamen notæ ad Lancelottum passim ostenderint, nihil magis noxium esse statibus politicis & Principibus ac Regibus omnibus, sive Catholicis sive Protestantibus, quam Jus Canonicum, vel eo ipso, quod sub fuce pietatis Regentibus Leptra ex manibus extorqueat, & eos mera mancipia Cleri, Jesuitarum, Pontificis reddat. Cum igitur tam crasse Papatus Politici reliquæ in plerisque Academiis Protestantium adhuc dominantur, postulat humanitas, ut non irascamur Doctores pragmaticis, stultitiam subinde stultitiæ addentibus, & adeo fatuam causam à dolo excusare inculcantibus, etsi hanc fatuam doctrinam neque ex Jure Justiniano, neque ex Jure Canonico hauerint. Interim tamen opera est danda ingenuis Jurisprudentiæ veræ Cultoribus, ut quotidie magis magisque reliquias illas stultitiæ antiquæ perspicue & palpabiliter quidem, sed modeste & absque rancoris signis ostendant; atque adeo & hæc meditatio me impulit, ut tibi thema hoc inaugurale præ aliis commendarem.

Paruisti consilio tibi dato, & ante aliquot menses disputationem a Te elaboratam mihi exhibuisti eum in finem, ut quæ ibi forte emendanda essent, corrigerem, & addenda adderem. Sed reddo eam tibi absque emendatione & additionibus, cum noluerim variis ex causis falcem in alienam messem mittere, inter quas præcipua fuit, quod in perfectione sæpius quidem interrupta, observaverim tamen, te in elaboratione magnam adhibuisse diligentiam, & methodo usum fuisse non

vitu-

vituperanda, ac denique in refutatione communis doctrinae ita te exhibuisse, ut dissentientes non haberent ullam causam, nisi forte fatuam, te accusandi, quod limites modestiae transgressus fueris, aut sophisticè cum iis egeris. Cum tamen in perfectione simul observaverim, pauca quaedam esse etiam monenda, non ægre feres, ut & de illis hoc loco simul mentem meam aperiam.

Quod igitur caput primum Dissertationis tuae attinet, valde mihi placuit, quod in eo clare & perspicue ostenderis, Brocardicorum & regularum juris in genere majorem esse abusum, quam genuinum usum, quodque de origine & progressu utriusque satis distincte sententiam tuam declaraveris, ut quod hic addam vel moneam nihil restet. Excusandi tamen & hic sunt, à quibus dissentis, cum ex antiquo Academiarum instituto in quibusdam Academiis, etiam apud Protestantes, peculiaris & infima in Facultate Juridica Professio sit Regularum Juris, & in Jure tam Civili quam Canonico peculiare de Regulis juris tituli extant, adeoque communis JCTorum antiquorum persuasio per traducem ad posteros fuerit propagata, ut studiosi juris a regulis juris debeant initium facere, tum demum ad Institutiones progredi &c. Hanc methodum & ipse in Academia patria suavis Præceptorum observavi, sed tamen experientia propria deprehendi, vera esse, quæ doces, hac methodo magis confundi tyrones, quam ut ad genuinam jurisprudentiæ doctrinam percipiendam aptiores reddantur, & debito modo præparentur.

Laudo etiam ac commendo diligentiam in capite secundo adhibitam in ostendendo ortu & progressu fatui hujus brocardici in specie, quod fatua causa excuset à dolo, item in iis, quæ de fundamento (seu textibus juris, unde occasionem sumferunt Glossatores hoc brocardicum formandi) item de rationibus ejus, exemplis, ampliationibus, limitationibus, cautelis, casibus practicis, & de primis hujus brocardici impugnatoribus adnotasti. Id saltem hic addere liceat. Etsi tempus non permittat, ut auctores, qui brocardico hoc utuntur, quosque

P in

CONSPECTUS DISSERTATIONIS.

CAPUT II.

DE ORIGINE ET PROGRESSU BROCARDICI
CAUSA FATUA EXCUSAT A DOLO.

Causa fatua definitio §. I. *Fundamentum, effectus, sensus brocardici, causa fatua excusat à Dolo.* §. II. *Prima hujus doctrine Initia.* §. III. *Progressus* §. IV. *Fundamentum.* §. V. *Rationes* IV. §. VI. *Exempla.* §. VII. *Ampliationes.* §. VIII. IX. X. XI. *Limitationes* §. XII. *Causa fatua ab allegante probari debet.* §. XIII. *Ufus Brocardici apud veteres & recentiores imprimis apud Germanos.* §. XIV. *Varia exempla ex Carpz. Philipp. Homburg.* §. XV. *Tabor, Rebhan, Zillesius brocardicum nostrum rejecerunt.* §. XVI. *Friesè communem opinionem contra Taborem defendit.* §. XVII.

CAPUT III.

EXAMEN BROCARDICI VULGARIS CAUSA FATUA EXCUSAT A DOLO.

Novi brocardici nostri. §. I. *Causa fatua non excusat à dolo quia* 1) *à dolo nulla est excusatio* §. II. 2) *Causæ excusationum debent esse justæ.* §. III. 3) *Causa fatua absque dolo concipi vix potest.* §. IV. 4) *Hæc sententia non convenit doctrine Ulpiani* §. V. *Examinatur Tiraguelli responsio ad all. Ulpiani Leges.* §. VI. *D. Frisii Responsio ad L. 5. pr. D. de Serv. corr.* §. VII. *& ad L. 3. §. 4. & 5. D. de hom. liber. exh.* §. VIII. *Responsio ad L. 12. §. 3. D. de lib. caus.* §. IX. *Respondetur objectionibus Dn. Frisii.* §. X. *Resp. ad L. 46. §. 7. D. de furtis.* §. XI. *Resp. ad L. 7. §. 4. D. de Jurisd.* §. XII. *Resp. ad L. 25. §. 6. D. de hered. Petit.* §. XIII. *Resp. ad L. 11. §. 10. D. de Interrog. in jur. fac.* §. XIV. *Resp. ad L. 11. §. 11. D. de Interr. in jur. fac.* §. XV. *Resp. ad L. 71. §. 8. de acq. vel am. hered.* §. XVI. *Resp. ad L. 3. §. 21. & 22. de Scit. Silanian.* §. XVII. *Resp. ad L. 6. pr. D. de acq. vel am. possess.* §. XVIII. *Resp. ad L. 1. §. ult. D. de abig.* §. XIX. *Resp. ad L. 2. D. ad L. Fab. de Plagiar.* §. XX. *Resp. ad L. 3. pr. D. ad L. Fab. de Plagiar.* §. XXI. *Examèn rationis iæ* §. XXII. *Refum-*

CONSPECTUS DISSERTATIONIS.

futatio rationis 2a §. XXIII. Examen rationis 3ta §. XXIV. Examen rationis 4ta §. XXV. Exempla adducta regulam nostram non illustrant. §. XXVI. An fama publica excuset à dolo? §. XXVII. An consuetudo irrationabilis excuset à dolo? §. XXVIII. An dispensatio subreptitia excuset à dolo? §. XXIX. An credulitas excuset à dolo? §. XXX. An temeritas excuset a dolo? §. XXXI. An error juris excuset à dolo? §. XXXII. An ignorantia juris excuset à dolo? §. XXXIII. Examen ampliacionis VIII. §. XXXIV. An causa fatua excuset à pœna? §. XXXV. Examen ampliati. X. XI. & XII. §. XXXVI. Causa fatua non excusat tuorem à pœna L. 7. D. Quod fals. Tutor. §. XXXVII. An causa fatua excuset a mala fide & fructuum restitutione? §. XXXVIII. Examen ampliacionis XI. & XVII. §. XXXIX. Examen ampliacionis XIII. XIX. XX. §. XL. An causa fatua excuset à contumacia? §. XLI. An causa fatua excuset à mora? §. XLII. Causa fatua non excusat vasallum renovationem feudi non petentem. §. XLIII. An causa fatua excuset à delictis? §. XLIV. Limitationes regule nostre subiecta eam enervant atque absument. §. XLV. An causa fatua excuset in iis, que sunt prohibita jure naturali? §. XLVI. An causa fatua excuset a lata culpa & dolo presumpto? §. XLVII. An causa fatua excuset in delictis judicialibus §. XLVIII. Causa fatua non excusat à pœna ex propria Dd. confessione. §. XLIX. Brocardicum nostrum nullam habet utilitatem §. L. Praxis Brocardici nostri est injusta §. LI. Conclusio §. LII.

ADDENDA & EMENDANDA.

p. 3. lin. 3. leg. *Maximes*, p. 8. in not. lit. p. lin. 7. leg. *ύπερολογίας*. p. 22. in not. lit. LL. Lin. 8. post verba Ex §. fin. J. de susp. Tutor. add. *fabricarunt regulam*. p. 23. in not. lit. KK. post verba L. 8. D. de accus. add. *eliciunt regulam*. p. 35. lin. 1. Leg. agendum. p. 42. lin. 17. leg. *usa*. p. 45. lin. 4. post verba in repertor. voc. add. *Fama &* p. 46. Lin. 19. leg. c. 60. X. de Appell. p. 55. lin. 7. leg. *Usi*. p. 59. lin. ult. leg. L. 37. §. 1. D. de Minor. p. 77. lin. 11. Leg. *acquirenda*.

in singulis thesibus allegasti, evolvam; certus tamen sum, & vel ex ipsis collectionibus tuis passim persuasus, istos antagonistas tuos nec in fundamento, nec in rationibus, nec in exemplis, nec in ampliationibus, nec in limitationibus, nec in cautelis, nec in casibus practicis inter se ubique consentire, sed infinitas hic occurrere dissensiones & opiniones communes contra communes. Hanc observationem ipse, quamvis obiter, suppeditasti in illis, quæ §. 4. & 13, adnotasti, & quod in recensendis ampliationibus modo hunc modo alium autorem allegaveris. Hac occasione tamen à te nequaquam postulo, ut labore plus quam Herculeo annotare debueris infinitos hos dissensus, interim suadeo saltem, ut forte in secundis curis inquiras, annon paulo distinctiores meditationes de origine & progressu fatuæ hujus doctrinæ capiti huic secundo suo loco addere possis, cumque in finem extemporaneas has meditationes meas communico. Nulla doctrina est tam fatua ac absurda in omnibus quatuor Facultatibus Academicis, quæ non pedetentim aucta fuerit, ut dato uno absurdo seiori, secuta fuerint plura eaque graviora. Sic & hic factum videtur. Actio- nis humanae vel ita sunt comparatæ, ut ex earum circumstan- tiis, vel nullus dolus præsumatur, vel circumstantiæ earum præsumtionem & probationem doli suppeditent. Prioris generis quæ sunt, dicuntur indifferentes, posterioris generis tur- pes sunt, & delicta aut crimina appellari consueverunt. Ad primam classem pertinent regulariter pacta, contractus, exer- citia & defensiones juris sive ex jure personarum, sive ex jure rerum competentis. Ubi igitur dolus non præsumitur, haud dubie ab allegante dolum is probandus erit, & quam diu id non fiat, non opus est, ut alter se excuset, cum quilibet præ- sumatur bonus. Quod si tamen ex imperitia juris idfaciat, & ex superfluo causam quandam, per quam se à dolo excusare velit, afferat, ex dictis, (& quod insuper secundum vulgare illud brocardicum superflua non noceant) sua sponte sequi vi- detur, quod hæc allegatio causæ, qualiscunque etiam, ipsi no- cere non possit; & sic quamvis minus proprie à dolo (nec præ- sumto

sumto nec probato) eum excuset. Atque adeo hoc intuitu ab initio Glossatores dixerunt, fatuam causam excusare à dolo, cum nulla excusatione hic sit opus. Et sic intelligo rationem secundam à te §. 6. adductam. Hæc vero assertio, etsi parum accurata sit, sed valde ambigua & magis jocosa, quam Jureconsulto digna, tolerari tamen poterat, cum exinde si in his terminis maneat, nihil sequatur absurdi, uti toleramus jocosum vulgarem: Kein Beten hilft nicht; kein Fluchen schadet nicht, si nimirum eum ita explices; omittere preces non prodesse, & omittere imprecationes non nocere. Atque hanc fuisse primam originem hujus brocardici exinde persuasus sum, quod ipse annotaveris §. 5. p. 40. omnes Doctores, qui hoc brocardico utuntur, provocare ad textum Ulpiani in l. 12. §. 5. de liber. causa. Agit enim ibi Ulpianus non de delicto vel crimine, sed de actione indifferenti, & asserit, quod is, qui etiam ex non justis rationibus in libertate moratus fuerit, non presumatur dolo malo id fecisse, donec dolus probetur. Hic equidem Glossa dupliciter peccavit 1.) quod rationem seu causam non justam, & causam injustam ac denique fatuam habuerit pro Synonymis; 2.) quod in propositione; per allegationem causæ non justæ non oriri presumptionem doli, mutaverit prædicatum, & loco ejus posuerit excusationem à dolo. Si tamen meam sententiam dicere deberem, putarem posterius assertum magis fuisse noxium, quam prius, & majorem occasionem dedisse ampliationibus stultis aliorum Glossatorum, qui postea dixerunt, allegationem causæ fatuæ etiam excusare à delictis & criminibus, & adeo à dolo præsumto vel probato. Atque hi ad augmentum hoc seducti videntur, quod viderent, eundem Ulpianum (secundum ea, quæ iterum notasti d. p. 40.) in l. 46. §. 7. de furtis. docuisse: Falsam etiam (i. e. erroneam) opinionem de domini voluntate excusare à presumptione furti, & in l. 7. §. 4. de Jurisd. eundem asseruisse, quod etiam imperitia & rusticitas excuset à presumptione doli & contemptus voluntarii Prætoris. Ita enim ex imperitia doctrinæ moralis videntur argumentati esse. Agitur hic haud dubiè de criminibus, nempe de furto & contem-

tu Prætoris, actiones vero criminosa inferunt præsumtionem doli, ergo etiam causa fatua excusant à dolo præsumto. Deinde sic ratiocinati sunt : Quicquid est *falsum* & erroneum, non est verum, quicquid non est verum, est stultum, ergo *falsa causa* & *fatua causa* sunt synonyma. Porro imperitia & rusticitas hic sumuntur pro *ignorantia veritatis* & in specie legum. Ejusmodi ignorantes autem non sunt eruditi. *Eruditio* vero & *sapientia* sunt synonyma ergo & ignorantia, *imperitia*, *rusticitas* & *stultitia* tanquam opposita sapientiæ sunt synonyma. Scilicet tum temporis pro Statu Academicarum nequaquam cognoscere poterant docentes, quod etiam eruditi (in omnibus facultatibus Academicis) non pauci esse possent & essent stulti, & quidem illi vel maxime, qui sibi & aliis persuadebant, eruditionem quamvis esse sapientiam. Neque adeo ad sapientiam & prudentiam sufficere cognitionem veritatis, neque etiam errorem omnem reddere stultos. Ut taceam, etiam non omnes actiones, quarum occasione aliquis de delicto vel crimine conveniri vel accusari potest, ita esse comparatas, ut ex illis oriatur præsumtio & probatio criminis. v.g. Non omnis contractatio rei alienæ invito domino est furtum, sed fraudulenta; Ergo sola contractatio invito Domino facta, si aliæ circumstantiæ defint, non facit præsumtionem doli nec ad probationem furti sufficit. Istis vero absurdis semel admisis secuta sunt adhuc graviora, ut alii in omnibus delictis, quorum actiones perspicue inducunt præsumtionem & probationem doli etiam admiserint excusationem à dolo sic præsumto vel probato &c. Plura non addo nisi, ut in gratiam lectoris & melioris declarationis gratia adjiciam locum pene parallelum Taboris, à te ipso mihi suppeditatum, in *Arman. Justinian. Inst. de admenatione cap. 2. §. 7. Vol. 1. oper. p. 490. seq.* »Interim, inquit, »teneamus distinctionem inter facta licita, illicita & media. »In licitis dolus non præsumitur, sed probandus est. d. l. 12. »§. 3. (ibi: in libertate morari) de liber. causa. Neque enim »delictum committere, aut pœnam mereri censetur, qui facit ali-

aliquid jure permittente, sive qui actum jure permissum suscipit l. *Grachus*, 4. C. ad L. *Jul. de adult.* Ex adverso in illicitis, & inprimis in probris naturalibus l. 42. de V. S. dolus regulariter praesumitur. *can. qui contra jus* 82. de R. J. in 6. *Wesensb. in parat. ad L. Cornel. de Sicar. n. 10.* Unde delinquens sive quicquid illicitae rei dat operam l. 6. C. ad L. *Jul. de vi publ. Dn. Carpz. 1. quaest. Crimin. I. n. 29.* non excusatur per allegationem cujusvis causae; sed demum probatione causae iuxta l. 5. (ibi: si non convinci potes) C. *de injur. Bargalius l. 6. de dolo reg. 13. n. 13. & 14.* Ubi nominatim in caede, perjurio & falso, oppositum Dd. brocardicum fallere dicit. *Iremque Alciat. reg. 3. praesumpt. c. 30. n. 6. Peckius ad d. can. 82. de R. J. in 6. n. 3.* Denique in factis mediis, qualia sunt, recipere hominem, abigere pecus, & similia, distinguendum est, an species aliqua discrete prohibita sit nec ne. *Peckius d. loco n. 2.* Priore casu itidem iuxta causae allegatio & probatio simul requiritur. l. *doli verbum* 5. (ibi: probata iuxta ratione) *de serv. corrupt. l. 1. §. ult. de abig.* Posteriore demum casu, quia factum in licita incidit, qualiscunque etiam causa à dolo, non apparente nec praesente, excusabit. Cum contra virum bonum in facto non prohibito versantem dolus non praesumatur. l. *merito*, 51. *pro socio*, sed perspicuis indicii probandus sit. l. *dolum* 6. C. de *dol. mal. latif. Dn. Klock. de contribut. c. 19. n. 164. p. 477.* Nec officit l. 46. §. 7. de *furr.* Licet enim illa subtit. de furtis posita sit; attamen §. oppositus, non continet factum certum furti: sed factum ambiguum sive ἐν τῶν μέσων, nempe rem amici attingere §. 7. de *oblig. ex delict.* Quae antea denunciationem arg. l. *si fundum*, 17. C. de *Rei Vind. Peck. de n. 2.* facile potest excusari non equidem brutali ratione (quod ibidem nullatenus dicitur) sed allegatione alicujus causae vero similis. d. l. 5. De *serv. corrupt. l. 3. §. 4. vers. & generaliter. de bon. lib. exhib.* Licet ea per domini dissensum & improbationem subsecutam vel aliunde falsa apparuit. Quod si verum furtum revera perpetratum, h. e. contrectatio invito domino & reclamante seu prohibente admessa fuisset; nullius falsae

aut fatuæ cauſæ allegatio vel probatio reum à delicto abſol-
veret. Haſtenus Tabor.

In capite tertio, ubi reſpondeſ diſſentientibus & aſſer-
tiones eorum reſutas, miror patientiam tuam, & quod tan-
tum temporis impenderis in reſutandis eorum non ſolum
principiis, ſed & concluſionibus & ampliacionibus &c. pro-
pe ſingulis, cum alias potueris in his concluſionibus brevior
eſſe, quia deſtructis fundamentis ſua ſponte corruiere ſo-
lent ſuperſtructa. Nollem tamen excuſandi tui cauſa aſſer-
re, te hac in parte voluiſſe imitari Autores hujus brocardici,
qui communiter vel eruditionem in multiloquentia quaerunt
vel certe adverſarios ſuos aut diſſentientes tanquam minus
eruditos contemnunt, ſi brevitati ſtudeant; ſed potius credo,
te cogitaſſe, quod unius rei (concluſionis, ampliacionis &c.)
plures poſſint eſſe cauſæ, & quod adeo ſingulis concluſionibus
etiam plures reſponſiones & objectiones poſſint opponi, &
quod boni & perſpicui diſputatores non ſolum contenti eſſe
ſoleant, ſi unam præmiſſarum negaverint, aut falſam eſſe oſten-
derint, ſed idem etiam faciant, ſi & altera monito opus habeat,
imo & abſque vicio diſputandi non nunquam concluſionem
in argumento adverſarii non relinquunt intactam, ſi v. gr.
non vere contradicat theſi &c. Interim tamen nullus dubito,
quod in multis locis potuiſſes eſſe brevior, ſi claſſes iſtas du-
as modo indicatas, videlicet caſus legum & aſſertiones Do-
ctorum, quæ agunt de dolo non præſumpto, & quæ ſupponunt
dolum præſumptum & probatum, ſeparaviſſes, cum jam oſtenderim
in prima claſſe magis aſſeſſe locutionis & phraſeos improprie-
tatem & impertinentiam, quam propoſitionis falſitatem. At
in altera claſſe ubique oſtendenda erat fatuitas, nec poterat
error communis brevioribus obſervationibus demonſtrari, ob
frequentiam & variationes diſſentientium modo veram & ju-
ſtam cauſam cum fatua confundentium, modo contra princi-
pia juris & leges, ſtultis & injuſtis cauſis excuſationem à dolo
tribuentium, & inſuper hic etiam paſſim variantium. In pri-
ma

ma vero classe his ambagibus non videbatur esse opus. Ita
 sufficiebat, ut mihi videtur, in §. 9. notasse, Ulpianum in *L. 12.*
 §. 3. *de liber. caus.* agere de casu, ubi dolus non præsumitur, quod
 etiam videris innuisse in fine dicti paragraphi *p. 69.* & in *seq.*
 §. 10. *p. 70. item §. 30.* & poteras adeo superfedere ob-
 servatione illa prolixiori, etsi non inerudita de differentia in-
 ter causas non justas & injustas ac fatuas *d. §. 9. p. 68.* Idem
 videtur esse monendum circa ea, quæ disputas §. 13. 14. 15. 16.
 & 18. & forte in aliis etiam locis. Porro, ubi in specie de im-
 peritia & rusticitate agis, ut e. g. in §. 12. & 17. multum ad il-
 lustrationem sententiæ tuæ conduxisset, si ostendisses inepti-
 tudinem doctrinæ Glossatorum. (Secundum ea, quæ jam ad ca-
 put tuum secundum annotavi) quasi imperiti & rustici stulti
 essent ac fatui. Denique ratio tua præcipua & in ordine pri-
 ma, quam fundamenti loco quasi ponis, quod à dolo (scilicet
 probato aut præsumto) nulla sit excusatio, paululum durior
 videtur. Regulariter dolus ex conjecturis probatur & præsu-
 mitur, non ex argumentis apodicticis vel mathematicis. Adeo-
 que regulariter probationes & præsumptiones doli admittunt
 præsumptiones & probationes contrarias ex aliis conjecturis,
 quæ si fortiores sint prioribus, ut sæpe fieri solet, non so-
 lum excusant a dolo, sed & dolum antea probatum, & præ-
 sumptiones inde in animo judicis ortas, plane destruant.
 Agnoscis id ipse in §. *statim sequente 3.* adeoque poterat pro-
 te responderi, Paragraphum 2. & 3. non esse separandos
 sed conjungendos; nisi ista prior assertio simpliciter in se-
 quentibus aliquoties fuisset reperita, ut in §. 27. *in fine p. 85. §.*
28. p. 86. §. 32. p. 90. &c. & in posterioribus duobus locis
 insuper etiam a te fuisset additum, causam, etiam justam, per-
 spicua doli indicia removeve haud posse, item quod indi-
 cia doli perspicua per allegationem erroris, etiam justis, non
 possint removeri, quæ sane, quomodo cum dicta thesi tua
 tertia conciliari possint, haud quaquam video. Sentio
 equidem, te forte in voce *perspicua* utrobique addita posse
 asyllum quærere & inde effingere aliquem conciliationis mo-
 dum:

dum: sed tamen prævideo etiam, majoris esse ponderis, quæ adversus hunc prætextum excipi possint.

Quare non ægre feres, quod pro ingenuitate mea & amore erga Te pauca ista monita hic apposuerim, quibus forte non fuisset opus, si tempus mihi superfuisset, ex collectaneis tuis dispositionem quandam tibi præscribendi, ad cujus normam disputationem hanc elaborasses. Sed cum ex discursu tuo, cum adhuc evolveres magno cum labore Autores brocardicum hoc introducentes & defendentes, subinde perciperem, te non adeo opus habere dispositione attentius elaborata; totum hoc negotium iudicio & diligentia tua reliqui, ac spero, etiam Lectores alios primo hoc specimine dissertationis a Teipso elaborata fore contentos. Utinam vero multi darentur Candidati Tibi hac in parte similes! Igitur perge, uti cœpisti, & in posterum in monstrandis erroribus communibus aliis declara, quod non temporis fallendi gratia librorum lectioni incumbas, sed quod & proximo prodesse cupias.

Vale. Dabam in Academia Fridericiana, die

7. Novembr. 1720.

COROL-

COROLLARIA.

I.

Refert Carpzovius Prax. Crimin: *Q. 39. n. 12.* incendiarios quosdam incendium confessos esse, sed loco excusationis attulisse, quod nequaquam ea intentione id fecerint, ut is, cujus domum incenderant, bona sua perderet, sed potius, ut, si incendio orto vicini suppellectilem suam in primo terrore in via publica exponerent, ipsi sic occasionem nanciscerentur, res quasdam uni ex vicino furto ablatas, sed à domino ipsis rursus ademptas iterum recuperandi, & novo furto auferendi. Addit Carpzovius, anno 1596. Scabinos Lipsienses pronuntiasse, quod hi incendiarii ob hanc excusationem non sint puniendi pœna incendiarii ordinaria, sed simplici pœna gladii. Ipse vero nescit, quid de ea pronuntiare debeat, modo enim hanc excusationem videtur inter bestiales referre voluisse *in num. preced. 10.* modo ad causas probabiles *n. 12.* Interim tamen ipsam sententiam approbare voluisse videtur. Ego habeo revera pro causâ bestiali & fatua, adeoque non adprobare possum sententiam Scabinorum, eos tamen excuso, quod ita pronuntiaverint in seculo, ubi adhuc ubique regnabat Jurisprudencia bestialis & fatua.

II.

Alter casus, ibidem relatus *n. 13.* & à Scabinis 1619. decisus, majorem indicat prudentiam successorum. Condemnavrant enim aliam incendiariam ad pœnam ignis, quamvis ea adhuc in juvenili ætate esset constituta, & multi viri probi ac amici pro ea intercessissent, & insuper ejus sponsus eam instigasset ad hoc incendium, ac forte absque hac instigatione id factum non fuisset. Interim quia hic plures concurrebant causas, etsi non plane sufficientes, neque tamen etiam bestiales aut fatuæ, addiderunt clausulam consuetam: *Man wolle dann in Uns leben &c.* & mitiorem pœnam gladii adjecerunt, quamvis & hac clausula non debeat adhiberi intuitu judicis inferioris, sed intuitu Principis, & quando de jure aggratiandi sermo est.

Q

III. Pa

COROLLARIA.

III.

Pariter dissentio à Carpzovio & Scabinis ab ipso adductis
P. 4. Constitut. 3. definit. 18. Verba sententiæ hæc sunt: Hat
 nunmehr Inquiritin ihr Bekântniß richtig gethan/ und gestanden,
 daß sie ihr Kind, welches sie lebendig zur Welt geböhren, ersticket
 und umgebracht, immassen sie dann auch hiebevör ausgesaget, daß
 sie gewaltsamer Weise genothzüchtiget, und geschwächet worden sey,
 so wird sie gestalten Sachen nach mit den Schwerd vom Leben zum
 Tode billiggebracht. *Quæ? qualis? quanta? Dixit se fuisse stu-*
prum violentum passam, ergo pœna infanticidii ordinaria non
habebit locum. Etenim primo dixit, sed non probavit, & vul-
garis est excusatio, sed plerumque frivola stupratarum, quod
falso dicant, se vim passas esse. Deinde etsi verum fuisset, in-
fanticidam vim passam esse, qua ratione exinde concludi po-
terit, ergo non dolose egit, infantem interficiendo. Putat qui-
dem Carpzovius, Scabinos ideo pro ipsa pronuntiasse, quia per
infanticidium maculam existimationis avertere voluerit. Sed
præterquam quod vim veram passa pro infami non fit haben-
da, si hæc ratio fuisset Scabinorum (de quo tamen adhuc
dubio) aut si hæc ratio quid obtineret, deberent pleræque, si
non omnes, infanticidæ, etiam vim nequaquam passæ, à pœna
infanticidii ordinaria excusari, quod tamen asserere velle, fa-
ctum esse arbitror.

IV.

Quod vero reliquos casus practicos supra *C. 2. §. 15.* a me
 allegatos attinet, consensio quidem cum sententiis judicialibus
 ibidem adductis, pœnas criminum ex variis rationibus mitigan-
 tibus, sed nego, causas istas esse fatuas & bestiales, etsi Do-
 ctiores istas sententias referentes, ad eas defendendas brocardi-
 cum nostrum si non præcipue, saltem incidenter adducant.
 Sed potius rationes & circumstantiæ ibi occurrentes sunt, si non
 evidentes, saltem tamen probabiles & verosimiles, *vid. Carp-*
zov. Criminal. Q. 13. n. 44. Qv. 47. n. 51. & 52. & Qu. III. n. 142.
item P. 4. Const. 38. Def. 2. Philipp, Uf Pract. Inst. L. 1. Eclog. 18.
 cui

COROLLARIA.

cui adde, quoad casum ibi recensitum, prolixum responsum
in casu simili apud Taborem *Oper. Tom. 1. p. 493. sqq.*

V.

Nulla est pugna inter *L. 20. pr. & L. 46. D. de A. R. D.* nam
prior proponit regulam, posterior exceptionem à regula.
Cui enim Romani per formulam *non novum est* (qua utitur Ul-
pianus in *d. L. 46.*) exceptionem a regulis alio loco positis, ple-
rumque proposuerunt *V. L. 26. D. de LL. & L. 85. §. 1. D. de R. J.*

VI.

Ex *L. 29. §. 1. D. de Probat.* colligi nequit. *Quod matris
confessio de adulterio non praedicit filio, quasi esset ex adulterio na-
tus. Vid. Brunnem. in Commentar. ad b. L.*

VII.

Distinctio Factorum dotalium *in simplicia & mixta* est com-
mentum Glossatorum, ideo tamen rejicienda haud est.

VIII.

Res pecunia dotali comparata non est dotalis, nec uxo-
ri, cujus pecunia dotali maritus fundum emit, utilis vindic-
atio competit.

IX.

Nullus est dissensus inter Ulpianum in *L. un. §. 3. D. de
Remisf. & Julianum in L. 14. D. de N. O. N.*

X.

Ex *L. 50. D. Fam. Ercisc.* inepte deducitur regula univerfa-
lis; *Quaecunque Pater filio in Academiis viventi dedit, assignavit vel
miserit, illa ab omni onere collationis excepta praesumitur. Vid. Benigk
Jurispr. Axiomat. p. 4.*

XI.

L. 2. C. de restind. vendit. non locum habere in transactio-
nibus, verius est.

Q

CON.

CONSPECTUS DISSERTATIONIS.

CAPUT I.

ORIGO ET USUS BROCARDICORUM.

Brocardica unde deriventur §. I. *Brocardicorum Descriptio & requisita.* §. II. *Brocardicorum seu Regularum Juris origo.* *Q. Mutii Scaevole collectio Regularum Juris.* §. III. *Masuri Sabini & aliorum Jurorum Romanorum studium in colligendis concinnandisque regulis juris.* §. IV. *Triboniani Collectio.* §. V. *Glossatorum & primorum juris Interpretum studium in colligendis regulis juris.* §. VI. *Studium brocardicorum à Balduino aliisque reprobatum; sed frustra. Collectiones Regularum & brocardicorum juris à recentioribus Dd. edita.* §. VII. *Ufus Regularum juris. Regule Veterum Prudentum juris incertitudinem auget.* §. VIII. *Difficile est aliquid in universum definire.* §. IX. *Regule juris non sunt perpetuae. Testimonium Juliani.* §. X. *Applicatio regularum juris est difficillima.* §. XI. *Testimonium Pauli in L. 1. D. de R. J.* §. XII. *Javoleni ex L. 202. de R. J. & Quintiliani.* §. XIII. *Ufus regularum juris Rom. in foris German.* §. XIV. *Ufus brocardicorum est periculosus quia ex incertis fontibus deducuntur.* §. XV. *Multis scaetent navis.* §. XVI. *Noxios effectus in studio juris producant.* §. XVII. *Rationes eorum, qui Brocardica commendant.* §. XVIII. *Brocardica non continent vera & genuina juris fundamenta.* §. XIX. *Integra legum verba non restant.* §. XX. *exiguum in decidendis controversis usum praebent.* §. XXI. *Non habent juris auctoritatem.* §. XXII. *Brocardicum: Regulam pro se habens jus certum habere dicitur, repugnat analogiae juris. Brocardicum: secundum regulam judicandum est, nisi contrarium probetur, pugnat cum effato Pauli in L. 1. D. de R. J.* §. XXIII. *Cautela circa brocardicorum usum.* §. XXIV. *Transitio ad caput secundum.*

CONSPECTUS DISSERTATIONIS.

CAPUT II.

DE ORIGINE ET PROGRESSU BROCARDICI
CAUSA FATUA EXCUSAT A DOLO.

Causa fatua definitio §. I. *Fundamentum, effectus, sensus bro-*
cardici, causa fatua excusat à Dolo. §. II. *Prima hujus*
doctrinae Initia. §. III. *Progressus* §. IV. *Fundamen-*
tum. §. V. *Rationes* IV. §. VI. *Exempla.* §. VII.
Ampliationes. §. VIII. IX. X. XI. *Limitationes* §. XII.
Causa fatua ab allegante probari debet. §. XIII. *Ufus Bro-*
cardici apud veteres & recentiores imprimis apud Germanos.
§. XIV. *Varia exempla ex Carpz., Philipp., Homburg.* §. XV.
Tabor, Rebhan, Zillesius brocardicum nostrum rejecerunt. §. XVI.
Friesse communem opinionem contra Taborem defendit. §. XVII.

CAPUT. III.

EXAMEN BROCARDICI VULGARIS CAUSA FA-
TUA EXCUSAT A DOLO.

Navi brocardici nostri. §. I. *Causa fatua non excusat à dolo*
quia 1) à dolo nulla est excusatio §. II. *2) Cause excusatio-*
num debent esse justæ. §. III. *3) Causa fatua absque dolo*
contipi vix potest. §. IV. *4) Hec sententia non convenit do-*
ctrinae Ulpiani §. V. *Examinatur Tiraguelli responsio ad*
all. Ulpiani Leges. §. VI. *D. Frisii Responsio ad L. 5. pr. D.*
de Serv. corr. §. VII. *& ad L. 3. §. 4. & 5. D. de hom. liber.*
exh. §. VIII. *Responsio ad L. 12. §. 3. D. de lib. caus.* §. IX.
Respondetur objectionibus Dn. Frisii. §. X. *Resp. ad L. 46.*
§. 7. D. de furtis. §. XI. *Resp. ad L. 7. §. 4. D. de Jurisd.* §.
XII. *Resp. ad L. 25. §. 6. D. de hered. Petit.* §. XIII.
Resp. ad L. 11. §. 10. D. de Interrog in jur. fac. §. XIV.
Resp. ad L. 11. §. 11. D. de Interv. in jur. fac. §. XV. *Resp.*
ad L. 71. §. 8. de acq. vel am. hered. §. XVI. *Resp. ad*
L. 3. §. 21. & 22. de Scil. Silanian. §. XVII. *Resp. ad L.*
6. pr. D. de acq. vel am. possess. §. XVIII. *Resp.*
ad L. 1. §. ult. D. de abig. §. XIX. *Resp. ad L. 2. D. ad L.*
Fab. de Plagiar. §. XX. *Resp. ad L. 3. pr. D. ad L. Fab. de*
Plagiar. §. XXI. *Examen mitionis 1æ* §. XXII. *Re-*
futa-

CONSPECTUS DISSERTATIONIS.

futatio rationis 2a §. XXIII. Examen rationis tertia. §. XXIV. Examen rationis IVa §. XXV. Exempla adducta regulam nostram non illustrant. §. XXVI. An fama publica excuset à dolo? §. XXVII. An consuetudo irrationabilis excuset à dolo? §. XXVIII. An dispensatio subreptitia excuset à dolo? §. XXIX. An credulitas excuset à dolo? §. XXX. An temeritas excuset à dolo? §. XXXI. An error juris excuset à dolo? §. XXXII. An ignorantia juris excuset à dolo? §. XXXIII. Examen ampliationis VIII. §. XXXIV. An causa fatua excuset à pena? §. XXXV. Examen ampliat. X. XI. & XII. §. XXXVI. Causa fatua non excusat tutorem à pena L. 7. D. Quod fals. Tutor. §. XXXVII. An causa fatua excuset a mala fide & fructuum restitutione? §. XXXVIII. Examen ampliationis XVI. & XVII. §. XXXIX. Examen ampliationis XIII. XIX. XX. §. XL. An causa fatua excuset à contumacia? §. XLI. An causa fatua excuset à mora? §. XLII. Causa fatua non excusat vasallum renovationem feudi non petentem. §. XLIII. An causa fatua excuset à delictis? §. XLIV. Limitationes regule nostrae subiecta eam enervant atque absunt. §. XLV. An causa fatua excuset in iis, quae sunt prohibita jure naturali? §. XLVI. An causa fatua excuset à lata culpa & dolo praesumpto? §. XLVII. An causa fatua excuset in delictis judicialibus §. XLVIII. Causa fatua non excusat à pena ex propria Dd. confessione. §. XLIX. Brocardicum nostrum nullam habet utilitatem §. L. Praxis Brocardici nostri est injusta §. LI. Conclusio §. LII.

ADDENDA & EMENDANDA.

p. 3. lin. 3. leg. *Maximes*. p. 8. in not. lit. p. lin. 7. leg. *υπερολογιας*. p. 22. in not. litt. LL. Lin. 8. post verba Ex §. fin. J. de susp. Tutor. add. *fabricarunt regulam*. p. 23 in not. lit. KK. post verba L. 8. D. de accus. add. *eliciunt regulam*. p. 35. lin. 1. Leg. agendum. p. 42. lin. 17. leg. *usa*. p. 45. lin. 4. post verba in repertor. voc. add. *Fama &* p. 46. Lin. 19. leg. c. 60. X. de Appell. p. 55. lin. 7. leg. *Usa*. p. 59. lin. ult. leg. L. 37. §. 1. D. de Minor. p. 77. lin. 11. Leg. *acquirenda*.

ULB Halle

3

005 611 202

1720 30th 9.
Dissertatio Inauguralis Juridica
DE

FATUITATE
BROCARDICI
VULGARIS,
CAUSA FATUA
EXCUSAT A DOLO,

14
Quam

IN REGIA FRIDERICIANA
SUB PRÆSIDIO

DN. CHRISTIANI THOMASII,
JCTI, S. REG. MAJ. BORUSS. CONSILIARII INTIMI,
ACADEMIÆ FRIDERICIANÆ DIRECTORIS, PROFESSORIS
JURIS PRIMARII, AC FACULTATIS JURIDICÆ
PRÆSIDIS ORDINARII,

PRO LICENTIA
SUMMOS IN UTROQUE JURE HONORES
ET PRIVILEGIA DOCTORALIA CONSEQUENDI,
AD D. XX. NOVEMBR. MDCCXX.
HORIS LOCOQUE CONSVETIS
PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTET
IOANNES FRIDERICUS BIECK,
HALA-MAGDEBURGICUS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ, LITTERIS SALSFIELDIANIS.

1720